

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÜMMÜ SELEME’NİN FAKİHLİĞİ VE RİVÂYETLERİNİN
İSLÂM HUKUKUNA ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

SEMA GÜRBÜZ

AMASYA
Mayıs – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÜMMÜ SELEME’NİN FAKİHLİĞİ VE RİVÂYETLERİNİN
İSLÂM HUKUKUNA ETKİSİ

Hazırlayan
Sema GÜRBÜZ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGÜR

AMASYA – 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Sema GÜRBÜZ tarafından hazırlanan “ÜMMÜ SELEME’NİN FAKİHLİĞİ VE RİVÂYETLERİNİN İSLÂM HUKUKUNA ETKİSİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 03/05/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGÜR

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsmail KURT

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Murat BATMAN

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 03/05/2024

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../....

Sema GÜRBÜZ

İmza

ÖZET

ÜMMÜ SELEME’NİN FAKİHLİĞİ VE RİVÂYETLERİNİN İSLÂM HUKUKUNA ETKİSİ

Sema GÜRBÜZ

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs/2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGÜR

İslâm hukukunun oluşumunda sahâbenin rolü yadsınamayacak derecede önemlidir. Çünkü sahâbe Hz. Peygamberle beraber yaşamış olduğu için Kur’ân’ın nuzûlüne şahit olmuş, Hz. Peygamber’in yaşantısını görmüş ve akıllarına takılan her soruyu anında Hz. Peygambere sorarak cevap alabilmiş böylece günümüze kadar bilgilerin aktarılmasını sağlamışlardır. Sahâbenin hepsi fıkıh bilgisine sahip olmakla beraber sahâbedeki her bireyin aynı derecede fıkıh bilgisine sahip olduğu söylenemezdi. Çünkü sahâbeden bazıları gece gündüz Hz. Peygamberle beraberken bazıları mâîşetle meşgul olduğundan ötürü Hz. Peygamberle fazla zaman geçiremiyordu. Bundan kaynaklı olarak da Hz. Peygamberle fazla zaman geçiremeyen sahabilerin ilmi birikimleri Hz. Peygamber’in yanında kalan sahabilerin bilgi birikimleri kadar geniş değildi. Sahabilerin içinde ise Hz. Peygamber’in eşleri, Hz. Peygamberle en fazla zaman geçiren onun sözlerine, fiillerine ve en önemlisi vahyin nüzulüne birebir şahit olan ve Hz. Peygamber’in birebir eğitiminden geçen kişiler olarak en fazla ilmi birikime sahip olanlardı. Zira gerek İslâm tarihi eserlerine baktığımızda gerekse hadis kitaplarına ve tefsir eserlerine baktığımızda sahâbenin ileri gelenlerinin Ümmü Seleme (r.a.)’ye ve bazen de diğer hanımlarına fetva sorduklarını görürüz. Bundan dolayı da Hz. Peygamber’in hanımlarının içinde fakihliği ile ön plana çıkan Ümmü Seleme’nin fıkhi kişiliğinin, fetvalarının ve dört mezhep tarafından delil olarak kullanılan rivâyetlerinin araştırılmaya değer olduğunu düşündüğümüzden ötürü böyle bir konuyu ele aldık.

Tezimizde öncelikle Ümmü Seleme’nin hayatını kısaca ele alıp daha sonra onun rivâyetlerini ve rivâyetlerini aktarırken kullandığı fıkhi yöntemleri açıkladıktan sonra dört mezhep içinde hangi mezhebin Ümmü Seleme’nin rivâyetini delil olarak kullandığını ve akabinde de İslâm hukukuna olan etkisini ele alarak tezimizi sonlandırdık. Ümmü Seleme’nin birçok kaynaktan rivâyeti bulunmakla beraber tezimizde Kütüb-i Sitte’deki ahkam rivâyetlerini ve değerlendirilmesini ele alıp dört büyük mezhep olan Hanefilik, Şafîlik, Hanbelîlik ve Mâlikîlik

mezheplerinden hangisinin Ümmü Seleme'den aktarılan hadisi delil olarak ne gibi hükümler çıkardıklarını ve İslâm hukukuna ne gibi yansımaları olduğunu açıkladık. Ümmü Seleme (r.a.) rivâyetleri ve verdiği fetvaları ile birçok fıkhi konuya ışık tutmuş olmakla beraber özellikle kadınların özel durumları hakkında birçok soruya cevap vererek fakihliğini ön plana çıkarmış ve bu sayede sünnetin ve hükümlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ümmü Seleme, İslâm Hukuku, Fakih, İctihad, Rivâyet

ABSTRACT

UMMU SELEME'S AS A FAQIH AND THE EFFECT OF HER NARRATION ON ISLAMIC LAW

Sema GÜRBÜZ

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, M.A., May/2024

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa ÖZGÜR

The role of the companions in the formation of Islamic law is undeniably significant. Because the companions lived with Prophet , they witnessed the revelation of the Qur'an, observed the Prophet's life, and were able to ask him any questions that came to their minds, thus ensuring the transmission of knowledge to the present day. While all the companions had knowledge of fiqh, it cannot be said that every individual among them had an equal level of fiqh knowledge. Because some of the companions were constantly with Prophet Muhammad day and night, while others were busy and therefore couldn't spend as much time with him. As a result, the knowledge accumulation of the companions who couldn't spend much time with the Prophet was not as extensive as the knowledge accumulation of the Companions who remained with the Prophet. Among the companions, the wives of Prophet Muhammad were the ones who spent the most time with him, directly witnessing his words, actions, and most importantly, the revelation of the Qur'an. They were the ones who had the most extensive knowledge due to their direct exposure to the Prophet's teachings. Because when we look at both Islamic history books and hadith collections, as well as exegesis works, we see that the Companions often sought fatwas from Umm Salama and sometimes from other wives of the Prophet. Therefore, we decided to write this thesis because we believe that it is worth investigating the legal personality, fatwas, and narrations used as evidence by all four Sunni schools of jurisprudence of Umm Salama, who stood out with her jurisprudential knowledge among the wives of Prophet Muhammad. In our thesis, we first briefly discuss the life of Umm Salama. Then, we explain the narrations attributed to her and the legal methods she employed when transmitting these narrations. Afterward, we examine which of the four Sunni schools of jurisprudence used Umm Salama's narrations as evidence. Finally, we conclude our thesis by discussing Umm Salama's influence on Islamic jurisprudence. Although Umm Salama's narrations can be found in many sources, in our thesis, we specifically focus on her legal narrations found in the Kutub al-Sittah

(the six major hadith collections). We discuss how these narrations are evaluated and examine which of the four major Sunni schools of jurisprudence—Hanafi, Shafi'i, Hanbali, and Mâlikî—use Umm Salama's narrations as evidence to derive legal rulings and their implications on Islamic jurisprudence. Umm Salama, her narrations and the legal opinions she provided shed light on many jurisprudential issues. Particularly, by addressing numerous questions, especially those concerning the specific situations of women, she highlighted her juridical expertise. In doing so, she ensured the transmission of the Sunnah and legal rulings to future generations.

Keywords: Ummu Seleme, Islamic Law, Scholar, Ijtihad, Narration

ÖNSÖZ

Ümmü Seleme (ö. 62/681?) (r.a.), Hz. Peygambere düşmanlığı ile bilinen Mahzûmoğulları kabilesinden gelmektedir. O ve eşi, Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerden ve ilk hicret edenlerdendir. Ümmü Seleme (r.a.) güzelliği, olgunluğu, zekâsı ve fakihliği ile tanınan, geniş ilmi birikimi olan, Hz. Peygamber'in çokça değer atfettiği ve sözüne itibar ettiği bir kadındır. Ümmü Seleme cahiliye döneminde yetişmesine rağmen okuma yazma bilen, şairliği olan, fasih Arapça konuşan bir hanımdı. Kur'ân'ın nüzulüne şahit olması ve Hz. Peygamber'le beraber yaşayıp Hz. Peygamber'in fiillerini birebir görmüş olmasından ötürü geniş bir fıkıh bilgisine sahipti. Özellikle hanımlara özel meselelerde, Ümmü Seleme (r.a.)'nin ahkam hadisleri ve verdiği fetvalar azımsanamayacak derecededir. O devrindeki sayılı Kur'ân hafızlarından olup sahâbenin akıl danıştığı, fetva istediği bir hanım olmakla beraber Hz. Peygamber'e Hudeybiye'de verdiği nasihatle de ne denli sözüne itibar edilmesi gerektiğini gösteren fakih bir kadındır.

Araştırmalarımızda da gördük ki Ümmü Seleme (r.a.)'nin hayatı ve tefsir rivâyetleri tez konusu yapılmışken onun fakihliği, rivâyetleri ve İslâm hukukuna olan etkisi konusunda herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bundan dolayı da alanında ilk olacak olan bu konuyu araştırmanın uygun olacağını düşündük.

Bu tezi yazmama, beni dünyaya getirerek vesile olan anne babama, bana manevi olarak en büyük desteği verip her daim yanımda olan biricik kızıma, ders başında zaman geçirmeme müsamaha gösteren oğluma ve bu konuyu belirlememde bana yardımcı olan fikirleri ile beni yönlendiren her türlü yardım ve tavsiyelerini esirgemeyen danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZGÜR Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Sema GÜRBÜZ

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
Bkz.	Bakınız
b.	Oğlu
bt.	Kızı
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	Hazreti
h.	Hicri
Ö	Ölüm
(r.a.)	Allah ondan razı olsun
(sav)	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
2. Araştırmanın Amacı.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	2

I.BÖLÜM

1. ÜMMÜ SELEME (R.A.)’NİN HAYATI	3
1.1. Ailesi.....	3
1.2. İlk Evliliği	4
1.3. Habeşistan’a Hicreti.....	5
1.4. Medine’ye Hicreti	6
1.5. Hz. Peygamber’le Evliliği.....	7
1.6. Vefatı.....	9
1.7. Karakteri ve İlmi Kişiliği	10
1.8. Hudeybiye’de Gösterdiği Feraset	14

II.BÖLÜM

2. ÜMMÜ SELEME (R.A.)’NİN RİVAYET ETTİĞİ AHKAM HADİSLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ	16
2.1. Temizlik ile İlgili Rivayetleri.....	16
2.1.1. Çocuk İdrarının Temizliği.....	16
2.1.2. Et Yedikten Sonra Abdest Almak	17

2.1.3. Gusül ile İlgili Rivâyetleri.....	18
2.1.4. Kadınların Özel Halleri ile İlgili Rivayetler.....	19
2.1.4.1. Hayız Dönemindeki Kadınla Münasebet.....	20
2.1.4.2. Hayızın Süresi ve İstihaza	22
2.1.4.3. Nifas Halindeki Kadının İbadeti.....	23
2.1.4.4. Hayızlı ve Cünüp Olan Kişinin Camiye Girmesi	24
2.1.4.5. Hayızlıyken Giyilen Elbisenin Temizliği	25
2.1.4.6. Kadının İhtilam Olması	26
2.1.5. Kadının Eteğinin Yerde Sürtünmesi	26
2.1.6. Ağız Temizliği.....	27
2.1.7. Hz. Peygamber'in Hamam Otu Kullanması.....	27
2.2. İbadetle ile İlgili Rivayetleri	28
2.2.1. Tesettürle İlgili Rivayetleri	28
2.2.1.1. Kadının Başörtüsü Takma Şekli	30
2.2.1.2. Kadının Eteğinin Uzunluğu	30
2.2.1.3. Kadının Sadece Gömlek ile Namaz Kılması	31
2.2.1.4. Gerçek Anlamda Tesettür	32
2.2.1.5. Azad Edilmiş Köle ile Mahremiyetin Boyutu	32
2.2.1.6. Ümmü Seleme (r.a.)'nin Ebû Tayyibe'e Hacamat Yaptırması	33
2.2.1.7. Muhannes Kişiyle Görüşmek	34
2.2.2. Namaz ile İlgili Rivâyetleri	34
2.2.2.1. Sabah Namazında Kunut Duası Okumak	35
2.2.2.2. Öğle Namazını İlk Vaktinde Kılmak.....	35
2.2.2.3. Vitr Namazının Kılınışı	36
2.2.2.4. Peygamber Efendimizin Gece Namazı.....	37
2.2.2.5. Hz. Peygamberin Sünnet Namazı Kaza Etmesi.....	37
2.2.2.6. Secdeye Giderken Toprağa Üfleme.....	39

2.2.2.7. Oturarak Namaz Kılmak.....	40
2.2.2.8. Namazda Önüne Bakmak	40
2.2.2.9. Önünden Geçilen Kişinin Namazı.....	41
2.2.2.10. Kadının Camide Cemaatle Namaz Kılması.....	42
2.2.2.11. Kabirlere Mescit Yapmak.....	42
2.2.3. Oruçla İlgili Rivâyetleri.....	43
2.2.3.1. Ramazan'da Cünüp Halde Sabahlamak	44
2.2.3.2. Oruçlunun Eşini Öpmesi	45
2.2.4. Zekât ve Sadaka ile İlgili Rivayetler	45
2.2.4.1. Zînet Eşyasının Zekâtı	45
2.2.4.2. Kişinin Çocuklarına Yaptığı İnfak	46
2.2.4.3. Kadının Kocasına Zekât Vermesi.....	46
2.2.5. Hac ile İlgili Rivâyetler	47
2.2.5.1. Mescid-i Aksa'da İhrama Girmek	48
2.2.5.2. Binek Üzerinde Tavaf.....	48
2.2.5.3. İlk Tahallülün Vakti.....	49
2.2.6. Yeminini Bozmak	50
2.3. Muamelat ile İlgili Rivayetleri.....	51
2.3.1. Evlenilmesi Haram Olanlar	51
2.3.2. Yetişkin Kişinin Süt Emmesi	52
2.3.3. Din Kardeşinin Kocasına Göz Dikmek	54
2.3.4. Kocasının Rızasını Alan Kadının Mükafatı	54
2.3.5. Doğum Yapan Kadının İddeti	55
2.3.6. Kocası Ölen Kadının İddeti ve O Dönemde Süslenmesi	56
2.3.7. Kadınlar Sizin Tarlanızdır Ayetinin Beyanı.....	57
2.4. Muhtelif Ahkam Rivayetleri	57
2.4.1. Kurban Kesmek İsteyenin Zilhiccenin İlk On Günü Saçlarını Kısaltmaması.....	57

2.4.2. Davada Hâkimin Verdiği Kararın Sorumluluğu	58
2.4.3. Gümüş Kaptan Yiyip İçmek.....	59
2.4.4. Haram Olan İçkiler.....	60
2.4.5. Ölü Üzerine Ağlamak.....	60
2.4.6. Ölünün Kemiğini Kırma.....	60

III. BÖLÜM

3. ÜMMÜ SELEME’NİN RİVAYETLERİNDEN ÇIKARILAN FIKHİ HÜKÜMLER.....	62
3.1. Temizlikle Alakalı Hükümler	62
3.1.1. Et Yemekten Dolayı Abdest Almak	63
3.1.2. Karı Koca Bir Kaptan Yıkanmak.....	64
3.2. Kadınlara Özel Fıkhi Hükümler.....	64
3.2.1. Hayızlı Kadınla Münasebetin Sınırı.....	64
3.2.2. İstihaza Hükümleri	65
3.2.3. Nifas Hükümleri.....	66
3.2.4. Kadının İhtilam Olması ve Hükümleri.....	67
3.2.5. Eteğin Yere Sürünmesi.....	68
3.3. İbadetlerle İlgili Fıkhi Hükümler	69
3.3.1. Tesettürle İlgili Hükümler	69
3.3.1.1. Namazda Kadının Örtünme Ölçüsü.....	69
3.3.1.2. Köleden Sakınmak.....	70
3.3.1.3. Kadının Erkeğe Bakma Ölçüsü	70
3.3.1.4. Muhannes Kişi ve Mahremlik Boyutu.....	71
3.3.2. Namaz ile İlgili Hükümler.....	71
3.3.2.1 Hz. Peygamberin Öğle Namazını Geciktirmesinden Çıkarılan Hükümler	71
3.3.2.2. Sünnet Namazların ve Nafle Namazların Vakitleri.....	72
3.3.2.3. Kadının Cemaatle Namaz Kılması	73

3.3.2.4. Besmelenin Ayet Olması Hakkındaki Görüşler	74
3.3.3. Oruçla İlgili Hükümler	74
3.3.3.1.Oruçlunun Cünüp Sabahlaması	74
3.3.3.2. Oruçlunun Eşini Öpmesi	75
3.3.4. Zekât ile İlgili Hükümler.....	76
3.3.4.1. Zînet Eşyalarının Zekâtı	76
3.3.4.2. Kadın Fakir Kocasına ve Çocuklarına Zekât Vermesi	76
3.3.5. Hac ile İlgili Hükümler	78
3.3.5.1. Mescid-i Aksa'dan İhrama Girmenin Hükümü	78
3.3.5.2. Haccın Menasiklerinde Kadınla Erkek Aynıdır	78
3.3.5.3. Binit Üzerinde Tavafın Hükümleri.....	79
3.3.5.4. Yemin Bozmanın Hükümleri.....	80
3.3.6 Muamelatla İlgili Fıkhi Hükümler	81
3.3.6.1. Haramlık Oluşturan Süt Emme.....	81
3.3.6.2. Kadınlar Sizin Tarlanızdır Ayeti ve Ümmü Seleme (r.a.)'nin Fetvası....	81
3.3.6.3. İddet Süresinde Yasaklanan Davranışlar	82
3.3.6.4. Velisinin İzni Olmadan Kadının Evlenmesi	84
3.3.6.5. Birden Fazla Eşi Olan Kişinin Gün Taksimi	85
3.4. Muhtelif Hükümler	86
3.4.1. Zilhiccenin İlk On Gününde Tırnak ve Saç Kesmenin Hükümü	86
3.4.2. İki Hasım Kişi Hadisinden Çıkan Hükümler	87
3.4.3. Gümüş ve Altın Kaptan Yiyip İçmenin ve Kullanmanın Hükümü.....	88
3.4.4. Ölüm Anında Olan Müslümana Karşı Görevler	88
3.4.5. Ölünün Üzerine Ağlamanın Hükümü	89
3.4.6. Ölünün Kemiğini Kırmak.....	90
SONUÇ	91
EKLER.....	93

Ek 1. Mezheplerin Ümmü Seleme'nin Rivayetlerinden Çıkardıkları Fıkıhî Hükümler	
.....	94
KAYNAKÇA.....	98
ÖZ GEÇMİŞ	103

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

“Fıkıh” (فقه) kelimesi, bilmek, dinin inceliklerini anlamak ve kavramak demektir.¹ “Fakih” ise dinin inceliklerini bilen kişiye denir. Fakih denince ilk akla gelen kişiler olan sahâbe, gerek Kur’ân’ın nüzulüne şahit olması ve gerekse Hz. Peygamber’le beraber yaşayarak hükümlerin bizzat uygulaması noktasındaki beraberlikleri ile geniş bir ilmi birikime sahip olmuş ve bunu gelecek nesillere aktarmışlardır. Sahâbedeki herkes fıkıh bilgisine sahip olmakla beraber hepsinin fıkıh bilgisi aynı seviyede değildi. Zira bazı sahabiler sürekli Hz. Peygamber’le beraber olabilirken bazılarının ise geçimlerini sağlayabilmek için çalışmaları gerekiyordu ve diğer sahâbeler kadar Hz. Peygamber’le bir arada bulunamıyorlardı.² Fakihlerin içlerinde ise Hz. Peygamber’in eşleri, Hz. Peygamber’le daha fazla zaman geçirip bir arada bulunduklarından ötürü diğer sahabilerden daha fazla fıkıh bilgisine sahipti. Hz. Peygamber’in fakihiği ile bilinen eşlerinin arasında ilk akla gelen isimler ise Hz. Âişe (ö. 58/678) ve Ümmü Seleme (r.a.)’dir. Ümmü Seleme (r.a.) gerek rivâyet ettiği hadis sayısı gerekse tefsir rivâyetleri ile peygamber mektebinde yetişmiş büyük bir fakihtir. Döneminde sahâbe çözölemeyen meselelerini çözüme kavuşturmak için Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına gitmiş ve Ümmü Seleme (r.a.) sayısız içtihadı ile gerek Hz. Peygamber’in eşlerine gerekse sahâbeden birçok kişiye fetva vermiştir. Biz de bu denli değerli olan bir hanım sahibinin ahkam rivâyetlerini, fakihiğini ve İslâm hukukuna olan etkisini ön plana çıkarmayı araştırmamıza konu edinmeyi uygun gördük.

2. Araştırmanın Amacı

Hiz. Peygamber’in hanımları Hiz. Peygamber’le beraber yaşamaları ve Kuran’ın nüzulüne şahit olmalarından dolayı fıkhi bilgileri ileri seviyede olan insanlardı. Hanımlarının içinde ise ‘Fıkıh’ denince ilk akla gelen hanımları Hiz. Âişe ve Ümmü Seleme (r.a.) idi. Araştırmamızda Hiz. Âişe’nin fakihiği ve fıkhi yönüyle alakalı birçok çalışmaya rastlamakla beraber Ümmü Seleme (r.a.)’nin hayatı ve hadis alanındaki rivâyetleri ve Tefsir rivâyetleriyle alakalı çalışmaların bulunduğunu fakat fıkhi yönü ve fakihiğinin çalışmaya esas alınmadığını fark ettik. Bundan dolayı da bu alanda ilk olacak olan bir çalışmayı yaparak Ümmü Seleme

¹ Abdullah Kahraman, *İslâm Hukukuna Giriş* (Ankara: Bilay, 2019), 37.

² Kahraman, *İslâm Hukukuna Giriş*, 105.

(r.a.) gibi önemli bir şahsiyetin Hz. Peygamber'in eşi olarak anılması dışında fakihliğini ve ahkam rivâyetlerinin İslâm hukukuna olan etkisini ortaya koyup mezhep alimlerinin kullandığı rivâyetlerini de ele alarak rivâyetlerden çıkarılan fıkhi hükümleri ve İslâm hukukundaki yansımalarına dikkat çekip Ümmü Seleme (r.a.)'nin fıkhi kişiliğini ön plana çıkarmayı araştırmamıza konu edindik.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi, yöntemi ve kaynakları ele alınmıştır. Birinci bölümde Ümmü Seleme (r.a.)'nin ailesi, ilk evliliği, Habeşistan'a ve Medine'ye hicreti, Hz. Peygamber'le evliliği, kişiliği ve ilmi ele alınmıştır. İkinci bölümde Kütüb-i-Sitte'de Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen ahkam hadisleri ve verdiği fetvaları ele alınıp değerlendirmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise dört mezhep alimlerinin Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyet ettiği ahkam hadislerden hangi hükümleri çıkardıklarını ve hangi mezhebin kendi görüşünü desteklemek için Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetini delil aldığı araştırılıp ele alınmıştır.

Tezimizde öncelikle Ümmü Seleme (r.a.) nin kısaca hayatını anlatacağımız için birinci bölümde ilk dönem İslâm tarihi kaynaklarından olan Tabâkât türü eserlerden faydalanılmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)'nin hayatı hakkında yazılmış olan tezlerden Suzan Yıldırım'ın Hz. Peygamberin hanımlarından Ümmü Seleme'nin hayatı ve kişiliği ve Abdurrahman Ay'ın Hz. Peygamberin hanımı Ümmü Seleme Serpil Başar'ın Ümmü Seleme (r.a.)'nin tefsir rivâyetleri adlı tezi ve Ümmü Seleme (r.a.) ile alakalı olmamakla beraber, anlatılan konuyla alakalı bazı tezlerden ve Amine Emizyan Hasani'nin Rabat'ta basılan Ümmü Seleme (r.a.) hakkında yazdığı Ümmü Seleme Ümmü'l Mü'minin adlı üç ciltlik kitabından yararlanılmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen ahkam hadisleri ve kendi görüşlerini ele aldığımız bölümde ise Kütüb-i Sitte'den yararlanmakla beraber bazı hadisleri desteklemek amacıyla Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), ve Dârimî (ö. 255/869), nin eserlerinden de faydalanılmıştır. Ayrıca bazı fıkhi kavramları açıklamak için İslâm Ansiklopedisi'nden yararlanılmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerinden çıkarılan fıkhi hükümleri ele aldığımız bölümde ise dört ana mezhep olan Hanefî, Şafiî, Hanbelî ve Mâlikî Mezhebi alimlerinden hangilerinin Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerini delil olarak kullandığını ve bu hadislerden hangi hükümleri çıkardıklarını araştırmak için dört mezhebin ana kaynaklarından faydalanılmıştır. Ayet meallerinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mealinden yararlanılmıştır.

I.BÖLÜM

1. ÜMMÜ SELEME (R.A.)'NİN HAYATI

Bu bölümde Ümmü Seleme (r.a.)'nin ailesi, ilk evliliği, çocukları, Habeşistan'a ve Medine'ye hicreti, kişiliği ve ilmi birikimi, Hz. Peygamber'le evliliği ve son olarak da vefatı ele alınmıştır.

1.1. Ailesi

Ümmü Seleme (r.a.)'nin asıl ismi Hind bint Ebi Ümeyye b. Muğire b. el-Mahzûmîyye'dir. Araplarda kadınlar da erkekler gibi ilk evlatlarının ismi ile künyelendiği için ilk çocuğuna nispetle Ümmü Seleme (r.a.) ismiyle künyelenmiştir.³ Kabilesi İslâm'ın azılı düşmanı olan Mahzûmoğulları kabilesidir. Ümmü Seleme (r.a.)'nin annesi Atike bint Âmir b. Rabia b. Mâlik b. Huzeyme b. Alkame b. Firas el-Kenânî'dir. Ümmü Seleme (r.a.)'nin babasının adı ise Huzeyfe'dir. İlk çocuğuna nispetle Ebû Ümeyye olarak künyelenmiştir. Tam adı Ebû Ümeyye b. Muğire b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm b. Yakza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Kureyşî olan Ümeyye, Kureyş kabilesinin Mahzûmoğullarına mensuptur. Cömertliği ile meşhur olan Ebû Ümeyye, kendisiyle yolculuğa çıkan kişiyi azıksız bırakmaz, beraberinde gelen herkesin azığını karşılar hatta beraberinde gelen kişiler azık getirdiklerinde onlara kızardı. Bu cömert davranışından dolayı ona "Kâfilenin Azığı"⁴ manasında "Zâdü'r-Rakb" lakabı verilmiştir.⁵

Soy bilimciler Ümmü Seleme (r.a.)'nin annesi ve babasının soyunu incelediklerinde soylu bir aileden geldiğini, babasında kavmi arasında üstat olarak bilindiğini ve ayrıca cesareti ve cömertliği ile tanındığını söylerler. Ümmü Seleme (r.a.)'nin soyu Kureyş kabilesinin Benî Mahzûm kolundan olup Resûl-i Ekrem'in soyu ile yedinci dedeleri Mürre'de birleşir.⁶

Her ne kadar o günün Arap toplumunda kadınlar küçümsense de soylu ailelerin kız çocukları diğer kadınlara nispeten itibar görmekteydi. Ümmü Seleme (r.a.) de soylu bir aileden

³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, thk. Abdulkadir Ata Muhammed (Beyrut: Darû'l-Kütubi'l İlmiyye, 1410), 8/67; Suzan Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2006), 9.

⁴ Fatma Bayraktar Karahan, *Rahmân'ın Kadın Kulları* (Ankara: DİB, 2020), 105.

⁵ İbn-Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/69; Yıldırım, *Hiz. Peygamberin Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*, 10.

⁶ İbn -Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/67; Âmine Emizyan Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü'l-mü'minin* (Rabat: Vizâretü'l-evkaf ve's-şuûni'l islâmiyye, 1998), 14.

geliyordu. Amcası Velîd b. Muğîre (ö. 1/622) Mekke'nin ileri gelenlerindendi. Kur'ânı Kerim'de “*Bu Kur'ân şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya...*”⁷ mealindeki, müşriklerin sözlerini yerdiği ayetin Velîd b. Muğîre hakkında indirildiği rivâyetten hareketle onun Mekke'nin en itibarlı iki kişisinden biri olduğunu anlıyoruz.⁸

Seylû'l-arim olayında Kabe'nin tahrip olması üzerine yenileme çalışmaları başlamış ve bu çalışmada bütün kabileler görev almıştır. Çalışmalar tamamlanıp Hacerülesved taşı yerine konulmak istendiğinde bütün kabileler bu taşı koymaya kendilerinin daha layık olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sırada Ümmü Seleme (r.a.)'nin babası Ebû Ümeyye, yarın Kabe'nin kapısından ilk girecek kişinin bu konuda hakem olması fikrini öne sürmüş ve bu herkes tarafından kabul görmüştür. Ertesi gün Kabe'nin kapısından ilk giren kişi Allah Resulüydü. O dönemde daha peygamberlik verilmemişken bile Emin lakabıyla anılan Muhammed Mustafa'ya herkes sonsuz güveniyordu ve bütün kabileler Peygamber Efendimizin hakemliğini kabul etmişti. Peygamber Efendimiz hırkasını yere serip Hacerülesved taşını üzerine koymuş ve bütün kabile liderlerinin hırkanın uçlarından tutup kaldırmasını istedikten sonra taşın konulacağı yere gelince Peygamber Efendimiz taşı yerine koymuştur. Bu olayda Ümmü Seleme (r.a.)'nin ailesinin sözüne itibar edilmesi onun soyunun Mekke'de ne derece itibarlı olduğunu göstermektedir.⁹

1.2. İlk Evliliği

O dönemde Araplar kendi sosyal seviyelerine denk biriyle evlilik yapardı. Ümmü Seleme (r.a.) de kendi kabilesinden amcasının oğlu Abdullah b. Abdilesed b. Hilâl b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûmî (ö. 4/625) ile ilk evliliğini yapmıştır.¹⁰ Aynı zamanda Abdullah, Peygamber Efendimizin de halasının oğlu ve süt kardeşidir.¹¹ Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe (ö.7/628) Abdullah'la beraber Hz. Hamza'yı (ö. 3/625) da emzirmiştir. Süveybe aynı zamanda Peygamber Efendimizin de süt annesidir.¹² Ümmü Seleme (r.a.)'nin ilk eşi olan Ebû Seleme ilk Müslümanlardan ve Habeşistan'a ilk hicret edenlerdendir.¹³ Peygamber Efendimizin gizli

⁷ Hayreddin Karaman, *Kur'an yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir. 3* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), 4/ez-Zuhruf 43/30-31; Ayrıca bk. el-En'âm 6/123-124

⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/69; M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Seleme” (İstanbul: TDV, 2012), 328-330.

⁹ Salim Ögüt, “*Hacerül Esved*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1996), 14/433-435.

¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/69.

¹¹ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezîd el-Âmulî el Bağdadiî Taberî, *Târih-i Taberî*, thk. İbrahim Muhammed Ebû'l-Fadl (Mısır: Dâru'l Mearif, 1967), 3/69.

¹² Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Eyyûb el-Himyerî el-Meârîfî el-Basrî el- Mısırî İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye* (Şirketü't-Dabaatü'l-Fenniyyetü'l- Mütaheddide, 1431), 1/150; Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*, 15.

¹³ Hasanî, *Ümmü Seleme Ümmü'l-mü'minin*, 19.

davet döneminde Hz. Ebû Bekir'in (ö. 13/634) davetiyle Ebû Seleme'nin Müslüman olduğu rivâyet edilir.¹⁴ Kaynaklarda Ebû Seleme'nin on birinci Ümmü Seleme (r.a.)'nin on ikinci kişi olarak İslâmiyet'i kabul ettiği rivâyet edilir. Ebû Seleme Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve aynı zamanda Peygamber Efendimiz Kattan'a yedi yüz elli kişilik bir tugayla Ebû Seleme'yi önder olarak sefere göndermiştir. Ebû Seleme savaştan başarıyla dönmüştür.¹⁵ Ümmü Seleme (r.a.)'nin bu evlilikten Seleme, Ömer, Zeynep ve Dürre isminde dört çocuğu olduğu ve bütün çocuklarını Habeşistan'da dünyaya getirdiği rivâyet edilir.¹⁶

1.3. Habeşistan'a Hicreti

Hz. Peygamber açık davete başladıktan sonra Mekkeli müşrikler Müslümanlara olan işkencelerini artırdılar. Zayıf olan Müslümanlara gerek psikolojik gerek ekonomik gerek fiziksel olarak türlü türlü işkenceler yapılıyor¹⁷, kimi kırbaçlanıyor kimi kızgın kumlara yatırılıp üzerine kızgın taş koyuluyor, kiminin ise ayakları deveye bağlanıp çekiliyordu, durum içler acısıydı. Peygamber Efendimiz (sav) bu duruma son vermek için Müslümanlara, "Habeşistan'da adil bir kral var onun ülkesine gidin." dedi ve Müslümanlar bi'set'in 5. (M.615) yılı Mekke'den göç etmeye başladılar.¹⁸ Ümmü Seleme (r.a.) bu durumu şöyle anlatmıştır "Mekke bize dar gelmeye başlamıştı. Hz. Peygamber'in ashabına işkence yapılıyordu. Dinleri yüzünden zorluk ve sıkıntı altındaydılar. Hz. Peygamber, ashabının bu sıkıntısına son vermek için 'Habeş diyarında zulmetmeyen bir hükümdar var, onun yurduna hicret edin. Allah sizi bu zor durumdan kurtaracaktır.' buyurdu. Bu emir üzerine biz ayrı ayrı yollardan göçe başladık. Habeş yurduna ulaşınca toplandık. Hayırlı bir yurda, hayırlı komşulara kavuştuk, emniyette idik. Zulüm korkusu yoktu." Bi'set'in 5.(615) senesinde Habeşistan'a ilk hicret eden 11 erkek, 4 kadın arasında Ümmü Seleme (r.a.) ve kocası Ebû Seleme de vardı. Habeşistan'a hicretten sonra Ümmü Seleme (r.a.) ve eşi Mekkelilerin İslâmiyet'i kabul ettiği haberini alınca yurtlarına döndüler lakin Mekke'de durum aynı devam ediyordu ve Müslümanlara boykot uygulanmaya başlamıştı. Bunun üzerine Müslümanlardan 83 erkek ve 18 kadın olmak üzere bir grup ikinci kez Habeşistan'a hicret etmiştir. Hicret edenler içinde Ümmü Seleme (r.a.) ve Ebû Seleme de vardı. Ümmü Seleme (r.a.) Habeşistan'a hicret eden ilk kadındır.¹⁹

¹⁴ Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*, 19.

¹⁵ Kandemir, "Ümmü Seleme".

¹⁶ Hasanî, *Ümmü Seleme Ümmü'l-mü'minin*, 19.

¹⁷ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/169.

¹⁸ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/326; Hasanî, *Ümmü Seleme Ümmü'l-mü'minin*, 1/125.

¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 3/171.

1.4. Medine'ye Hicreti

Ümmü Seleme (r.a.) ve Ebû Seleme, Habeşistan'a hicretten sonra Mekke'de artık Müslümanların serbest olduğu haberini alır ve tekrar Mekke'ye dönerler.²⁰ Fakat geldiklerinde hiçbir şeyin değişmediğini görünce Medine'ye gitmeye karar verirler. Yola çıkmak üzereyken Ümmü Seleme (r.a.)'nin ailesi Ebû Seleme'ye bizim kızımızı götüremezsin der ve Ümmü Seleme (r.a.)'yi eşinden ayırırlar. Ebû Seleme'nin ailesi bu olay üzerine "Öyle ise çocuk bizim ailemizdendir, çocuk da bizimle kalacak." derler ve Ümmü Seleme (r.a.)'nin oğlu Seleme'yi alıkoyarlar ve evladından ayırırlar.²¹ Mahzun bir şekilde Medine'ye hicret eden Ebû Seleme tam bir yıl bekler. Ümmü Seleme (r.a.) bir yıl boyunca göz yaşı döker, daha sonra aile üyelerinden bir adam bu duruma dayanamayarak anne ve oğulun Medine'ye hicretine müsaade eder ve anne oğul Medine'ye hicret eder.²² Ümmü Seleme (r.a.) Medine'ye hicretini şöyle anlatır "Devemi hazırladım, oğlumu da devenin üstündeki mahfile yerleştirdim, kocamın yanına gidinceye kadar karşılaştığım insanlara Medine'nin yolunu soracaktım. Ten'im'e gelince, Osman b. Talha b. Ebi Talha ile karşılaştım:

- "Nereye gidiyorsun Beni Ümeyye'nin kızı?" diye sordu.

- "Medine'ye, kocama gidiyorum."

- "Yanında biri var mı?"

- "Hayır, Allah'tan ve oğlumdan başka kimse yok." dedim, bunun üzerine "Vallahi seni bırakmam." dedi ve devemin yularını tuttu, beni Medine'ye kadar götürdü. Amr b. Avf oğullarının köyü görününce 'Kocan bu köydedir.' deyip Mekke'ye geri döndü." demiştir.²³ Ümmü Seleme (r.a.) "Vallahi ben Araplarda Osman b. Talha'dan daha hayırlı ve daha cömert kimse görmedim demiştir."²⁴

Medine'ye hicretinden kısa bir süre sonra Ebû Seleme Uhud savaşına katılır ve savaşta yara alır.²⁵ Aradan iki ay geçer, eve döner fakat aldığı yara yüzünden Ebû Seleme yatağa düşer ve ölüm döşeğindeyken Peygamber Efendimiz yanına gelir onun açık olan gözlerini kapatıp ona dua eder ve Ümmü Seleme (r.a.)'ye "Ölülerin veya hastaların yanında bulunursanız onlara hayır söyleyin çünkü melekler sizin söylediklerinize inanırlar²⁶ ve ruh çıkınca göz onu takip

²⁰ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/366.

²¹ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü'l-mü'minin*, 1/29.

²² Bayraktar Karahan, *Rahmân'ın Kadın Kulları*, 106.

²³ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/466.

²⁴ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/470; Hasanî, *Ümmü Seleme Ümmü'l-mü'minin*, 1/31.

²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/69.

²⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mace, *es-Sünen*, thk. el-Arnaûd - Muhammed Kâmil Garah Belli (Dirasetü'l Alimiyye, 1430), "Kitabü'l Cenaze", 4.

eder,²⁷ Allah'ım onu ve beni bağışla ve bana ondan daha iyisini nasip et.” diye dua et buyurmuş²⁸ ve Ebû Seleme'ye dokuz tekbir getirmiştir.²⁹ “Ey Allah'ın Resûl'ü unuttunuz mu, hata mı ettiniz?” dediklerinde “Hayır unutmadım hata da etmedim, Ebû Seleme'ye bin tekbir getirsem azdır.”³⁰ demiştir.

Ümmü Seleme (r.a.) eşi ölüm döşeğindeyken eşine olan sevgisinden dolayı ona “Ey Ebû Seleme! Bir kadın kocası ölür ve evlenmezse, kocası da kadın ölür ve evlenmezse Allah onları cennette birleştirir. Gel seninle birbirimize söz verelim ve başkasıyla evlenmeyelim” der fakat Ebû Seleme kabul etmez ve Ümmü Seleme (r.a.)'ye “Bana itaat eder misin?” diye sorar. Ümmü Seleme (r.a.) “Evet” der. “Öyleyse benden sonra evlen.” der ve “Allah'ım benden sonra Ümmü Seleme (r.a.)'ye benden daha hayırlısını ve onu incitmeyecek hor görmeyecek birini ver.” diye duada bulunur.³¹ Ümmü Seleme (r.a.) kocasının sağlığında Ebû Seleme 'den rivâyet ettiği hadiste şöyle buyuruyor “Ebû Seleme bir gün bana dedi ki ‘Resûlullah’tan işittim o dedi ki ‘Kime bir musibet isabet ederde ‘Şüphesiz ki biz Allah’tan geldik ve dönüşümüz onadır.’³² dedikten sonra ‘Ya Rabbi! Bana uğrayan bu musibetin ecrini nasip eyle ve beni ondan daha iyisine eriştir.’ diye dua ederse, Allah onun duasını kabul eder.’ buyurdu. Bende Ebû Seleme vefat edince bu duayı okudum ve Allah bana ondan daha iyisini verdi ve Hz. Peygamberle evlendim.” demiştir.³³ İbn Sa'd'da (ö. 230/845) ve İbn. Mace'de (ö. 273/887) geçen rivâyetinde ise öyle dua edince Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir ki diye düşündüğünü söylemiştir.³⁴

1.5. Hz. Peygamber'le Evliliği

Hz. Peygamber'in ilk evliliği Hz. Hatice bint Huveylid (ö. 620) ile oldu.³⁵ Onun vefatından sonra Sevde bint Zem'a (ö. 23/644) ile daha sonra sırası ile Âişe bint Ebi Bekir,³⁶ Hafsa bint Ömer b. Hattab, (ö. 45/665 ?) Zeyneb bint Hüzeyme (ö. 4/625) Ümmü Seleme (r.a.) Hind bint Ebi Ümeyye ile evlendi. Bu sıralamaya göre Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'in

²⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Kitabü'l Cenaze”, 6.

²⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, thk. Ahmet Muhammed Şakir vd. (Mısır:Mustafa el-Babi el-Halabi, 1395), “Kitabü'l Cenaze”, 7; Süleymân b. el-Eş'as- b. İshâk es-Sicistâni el-Ezdi Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Muhammed Kâmil el-Belhi (Beyrut: Dirasetü'l Alimiyye, 1435), “Kitabü'l Cenaze”, 19.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/170.

³⁰ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/164.

³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/70.

³² el-Bakara, 2/156

³³ İbn Mace, *es-Sünen*, “Kitabü'l Cenaze”, 55.

³⁴ İbn -Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/70; İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 55.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 3/4.

³⁶ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/161.

altıncı eşidir.³⁷ Peygamber Efendimizin ilk evliliği dışındaki Medine’de yaptığı evlilikleri genel olarak siyasi veya şefkat duygusuyla yapılmıştır. Savaş sonrası yalnız ve çaresiz kalan kadınları ve yetimlerini korumak için evlenmiş, onlara sahip çıkmıştır.³⁸ Aynı zamanda Hz. Peygamber Medine’de Ensar-Muhacir kardeşliği anlaşması yaptı ve savaşta dul kalan Müslüman kadınların sahipsiz kalmamaları için de sahâbenin ileri gelenleriyle nikahlayarak koruma altına aldı.³⁹

Ebû Seleme vefat ettiğinde Ümmü Seleme (r.a.) kızı Zeynep’e (ö. 73/693) hamileydi, doğum yapıp iddeti bitince önce Hz. Ebû Bekir sonra da Hz. Ömer (ö. 23/644) evlilik teklif etti. Ümmü Seleme (r.a.) çocuklarıyla ilgileneceğini söyleyerek ikisinin teklifini de reddetti.⁴⁰ Daha sonra Peygamber Efendimiz kendisine elçi göndererek evlilik teklif etti. Ümmü Seleme (r.a.) kendisinin kıskanç bir kadın olduğunu kendisinden Hz. Peygamber’i üzecek bir şey sadır olmasından korktuğunu ve ailesinden onu evlendirecek kimsenin olmadığını söyleyerek teklifi reddetti. Bu durumu öğrenen Hz. Ömer hiddetlenerek Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına geldi ve “Sen nasıl Hz. Peygamber’i reddedersin!” deyince, Ümmü Seleme (r.a.) “Benden peygamberi üzecek bir durum sadır olursa Allah’ın azabına uğramaktan korkarım.” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in yanına giderek durumu anlattı. Hz. Peygamber “Ümmü Seleme (r.a.)’ye gelerek kıskançlığın için dua ederim Allah giderir, çocukların ise Allah ve Resulü’ne emanet, akrabalarından kimse senin benimle evlenmene karşı çıkmaz oğlun bizi evlendirsın.” der.⁴¹ Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) oğlu Ömer’e “Kalk nikahımızı kıy der.”⁴² Ümmü Seleme (r.a.)’nin ailesinden kimsenin olmadığını ifade etmesinin sebebi Arap toplumunda bir kadınla evlenmek isteyen kişi önce babasına başvurur babası yoksa amcasına başvurur amcası da yoksa oğluna başvururdu. Ümmü Seleme (r.a.) bu konuşmanın üzerine teklifi kabul etti ve insanlar toplanıp Ümmü Seleme (r.a.)’yi oğlundan istediler. Oğlu Peygamberimize, “Mehir olarak ne vereceksin?” diye sorunca Hz. Peygamber “Âişe’ye verdiğim mihrin aynısını vereceğim.” dedi. “Âişe’ye ne verdin?” deyince “İki tencere, hurma lifinden bir yatak, el değirmeni ve su kabı” dedi.⁴³ Taberî (ö.310/923) eserinde nikah tarihlerini yıl olarak Ahzab savaşından üç yıl önce şevval ayında olduğunu yazmıştır.⁴⁴ Ümmü Seleme (r.a.)’de İbni

³⁷ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/164.

³⁸ Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Hanımlarından Ümmü Seleme’nin Hayatı ve Kişiliği*, 31.

³⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 1/158.

⁴⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/71.

⁴¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/171.

⁴² Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâ’î, *Sünen-in Nesâ’î*, thk. Ebû Abdurrahman Ahmet Şuayb en-Nesâ’î vd. (Beyrut: Al-Risale, 1348), 12/“Nikah”, 28.

⁴³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/70.

⁴⁴ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/164.

Mace’de geçen bir rivâyetinde Şevval ayında nikahlandıklarını bildiriyor.⁴⁵ Ayrıca kışın giyeceği kadife bir elbise ve yazın yere sereceği bir örtünün de çeyiz olarak verildiği kaynaklarda geçmektedir.⁴⁶ Düğün yemeği olarak etli bir yemek yapıldığı ve yemekten sonra Peygamber Efendimizin Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına gelip bu akşam size geleceğim dediği bildirilmiştir. Ümmü Seleme (r.a.)’nin akşam için yağlı arpa yemeği yaptığı da belirtilenler arasındadır.⁴⁷ Hz. Peygamber geceyi Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanında geçirmiş ve sabah “Ey Ümmü Seleme (r.a.) ailenin yanında değerin var dersen yanında üç gün kalırım dersen yedilerim ama eğer senin yanında yedi gün kalırsam diğer eşlerimi de yediye tamamlarım.”⁴⁸ demiştir. Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) “Ey Allah’ın Resûl’ü nasıl dersen öyle yap.” deyip seçimi Peygamber Efendimize bırakmıştır. Hz. Peygamber’in *Sahih-i Müslim* de geçen bir hadisinde “Bir adam bakire kızı dul kadının üzerine alırsa yanında yedi gün kalır. Dulu bakirenin üzerine alırsa yanında üç gün kalır.”⁴⁹ dediği halde Ümmü Seleme (r.a.)’ye eğer dilerse yanında yedi gün kalabileceğini söylemesi ona ne denli kıymet verdiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber savaşa gideceği zaman hanımları arasında kura çeker ve bazılarını yanında götürürdü. Hicretin beşinci yılında yapılan Hendek Savaşı’na yine aynı yıl içinde yapılan Müreysi gazvesine Dûmet’ül-Cendel Savaşı’na hicretin yedinci yılı yapılan Hayber Fethi’ne ve Huneyn Savaşı’na Ümmü Seleme (r.a.)’yi götürmüştür.⁵⁰

1.6. Vefatı

Ümmü Seleme (r.a.)’nin doğum tarihi ve vefat tarihi hakkındaki bilgiler ihtilaflı olup bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda 54 yaşında vefat ettiği söylene de genel olarak 84 yaşında ahirete irtihâl ettiği ve Hz. Peygamber’in en son vefat eden hanımı olduğu hakkındaki bilgilerde alimler ittifak etmişlerdir.⁵¹ Vefat tarihinde olduğu gibi cenaze namazını kıldırın kişi hakkında da farklı rivâyetler vardır. Ebû Hureyre (ö. 58/678) ve Said b. Zeyd’in (ö.51/671?) kıldırıldığına dair farklı bilgiler vardır. Belâzurî (ö. 279/892-93) ise Ümmü Seleme (r.a.)’nin cenazesini Velîd b. Utbe b. Ebi Süfyan’nın (ö. 64/684) kıldırıldığını söyler. Ümmü Seleme (r.a.) Baki Mezarlığı’na defnedilmiştir.⁵²

⁴⁵ İbn Mace, *es-Sünen*, “Nikah”, 53.

⁴⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/76.

⁴⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/73.

⁴⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/72.

⁴⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/73.

⁵⁰ Yıldırım, *Hz. Peygamberin Hanımlarından Ümmü Seleme’nin Hayatı ve Kişiliği*, 45.

⁵¹ Taberî, *Târih-i Taberî*, 11/604.

⁵² İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/76.

1.7. Karakteri ve İlmi Kişiliği

Ümmü Seleme (r.a.) olgun, vakarlı, güzel huylu, bilge, akıllı ve görüşü sağlam bir kadındı.⁵³ Hz. Peygamber evlilik teklif ettiğinde, “sen çok eşli birisin bense kıskanç bir kadını” demişti. Fakat kaynaklarda Ümmü Seleme (r.a.)’nin Hz. Peygamber’in evinde küçük bir problem dışında kıskançlığından dolayı hiçbir problem yaşamadığı geçmektedir. Kıskançlığına dair anlatılan olayda ise Hz. Peygamber Hayber Seferinden dönerken Ümmü Seleme (r.a.)’nin gününde Safiyye’yi, Ümmü Seleme (r.a.) zannederek hevdecine yaklaşp sohbet eder, bu durumu gören Ümmü Seleme (r.a.) kıskanır ve üzgün bir şekilde Hz. Peygamber’e gelerek “Sen Allah’ın Resûl’ü değil misin? Benim günümde Yahudi kızına gidiyorsun.” der. Fakat Hz. Peygamber’in sessiz kalması üzerine üzülür, pişman olur ve bunu kıskançlığından dolayı yaptığını itiraf ederek af diler.⁵⁴

Kaynaklarda Ümmü Seleme (r.a.)’nin güzelliğine de vurgu yapılmaktadır. Hz. Âişe’den bir rivâyette şöyle nakledilmiştir. “Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.) ile evlendiğinde onun çok güzel olduğu söylenmişti, ben de onu görmeye gittim ve anlatılardan daha güzel olduğunu gördüm.”⁵⁵ Durumu Hafsa’ya anlatınca benim kıskanç olduğumu söyledi ve ben gerçekten kıskançtım.”⁵⁶ der. Başka bir rivâyette de Hafsa, Hz. Âişe’nin bu sözü üzerine, kendisi de görmeye gider ve Âişe’ye “Senin anlattığından daha güzel.” der. Başka bir rivâyette ise Hafsa Ümmü Seleme (r.a.)’nin yaşlı olduğunu söyler ve Hz. Âişe’yi rahatlatır.⁵⁷

Ümmü Seleme (r.a.) olgun bir kişiliğe sahipti. Hz. Peygamber Safiye ile evlendiğinde Hz. Âişe kıskanmış ve merakından cariyesi Berire’yi, Safiyye’nin nasıl biri olduğunu öğrenmesi için Ümmü Seleme (r.a.)’ye göndermiştir. Ümmü Seleme (r.a.) Berire’ye “Safiye çok güzel bir kadın ve Hz. Peygamber onu çok seviyor.” diyerek ne kadar olgun bir kadın olduğunu göstermiştir.⁵⁸

Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in hanımları içinde en uzun yaşayanıydı ve Âişe’nin vefatına şahit oldu. Hz. Âişe’nin vefatında defnedildikten sonra Âişe’ye “Ey Âişe! Hz. Peygamber’e yeryüzünde senin kadar sevimli kimse yoktu.” dedikten sonra “Estağfurullah, babandan sonra.” diyerek, kuması da olsa kıskançlık yapmayarak hakkı söylemekten

⁵³ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü’l-mü’minin*, 39-40.

⁵⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/76.

⁵⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/75.

⁵⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/70; Yıldırım, *Hz. Peygamber’in Hanımlarından Ümmü Seleme’nin Hayatı ve Kişiliği*, 29.

⁵⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/75.

⁵⁸ Serpil Başar, “*Ümmü Seleme’nin Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi*”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2012), 38.

çekinmemiştir. Aynı zamanda cömertliği ile de tanınan bir kadındı. Bir gün evine dilenci gelmiş ve cariyesi dilencileri geri çevirmiştir. Bunu gören Ümmü Seleme (r.a.) “Ey cariyeye bu bize yakışmaz, onları geri çağır ve bir hurma da olsa onlara ver.” diyerek cömertliğini göstermiştir.⁵⁹

İbn Abbas’tan (ö.68/687-88) rivâyet edilen bir hadiste ise Ümmü Seleme (r.a.)’nin kadınların hiçe sayıldığı bir devirde Hz. Ömer gibi heybetli ve hiddetli bir sahabiye karşı bile doğruyu haykırarak ne denli cesaretli olduğunu gösterir. İbn Abbas’tan rivâyetle Hz. Ömer, İbn Abbas’a “Vallahi biz, Allah kadınlara dair ayetler indirinceye kadar kadınlara değer vermezdik bir gün bir mesele hakkında kendimle istişare ediyordum hanımım bana “Bu işi şöyle yapsan.” dedi, bende “Bu işte seni ilgilendiren bir şey yok!” dedim bunun üzerine hanımım ‘Hayret ediyorum sana ey Ömer, sen kendine söz söylenilmesini istemiyorsun fakat senin kızın Allah Resul’üne söz söylüyor ve Allah Resûl’ü bundan dolayı gününü öfkeli geçiriyor.’ dedi. Ben bunu duyunca hemen ridamı alıp kızım Hafsa’nın yanına gittim ve ona ‘Sen Allah Resûl’ü’ne bir söz söylüyorsun ve Allah Resûl’ü bunun yüzünden gününü öfkeli geçiriyor öyle mi?’ dedim. Hafsa ‘Vallahi baba biz Hz. Peygamber’in hanımları olarak hepimiz Hz. Peygamber’e söz söylüyoruz.’ dedi bunun üzerine ‘Ey kızım sakın Âişe’nin güzelliği ve Allah Resûl’ü’nün ona olan düşkünlüğü seni aldatmasın, ben Allah’ın seni cezalandırmasından ve Resûl’ü’nün sana öfkelenmesinden korkarım.’ dedim ve Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına gidip kızım ile konuştuklarımı anlattım. O ise bana ‘Hayret sana Ey Hattab oğlu, her işe karıştığın gibi şimdi de Allah Resûl’ü ve eşlerinin işlerine mi karışıyorsun’ dedi. Bu söz beni çok etkiledi ve içimdeki duygular kayboldu.” demiştir.⁶⁰

Ümmü Seleme (r.a.), döneminde okuma yazma bilen sayılı kişilerden biridir. O, Hz. Peygamber’in yanında yetişmiş, onun ilminden istifade etmiş, Kur’ân’ın nüzulüne şahit olmuştur. Aynı zamanda Kur’ân’ı ezberleyen sayılı sahâbedendir. Suyuti (ö.911/1505) onu kurra sahabiler arasında zikretmiştir.⁶¹ Şer’î hükümleri ve maksatlarını bilen fakih bir kadındır. Doğuştan gelen akıl, kavrayış ve yeteneklerine ilmi de eklenince sahâbe tarafından fetva sorulan, problem çözen bir müçtehit olmuştur.⁶² Hz. Peygamber’in eşleri de Ümmü Seleme

⁵⁹ Yıldırım, *Hz. Peygamberin Hanımlarından Ümmü Seleme’nin Hayatı ve Kişiliği*, 63.

⁶⁰ M. Fuat Abdulbâkî, *el-lü’lûü ve’l -mercân: Buhari ve Müslim’in İttifak Ettiği Hadisler* (İstanbul: Sağlam Yayınları, 2011), 534; Ebü’l-Hüseyn el-Haccâc b. Kuşeyrî Müslim, *Sahih-i Müslim*, thk. Abdul Baki Muhammed Fuat (Kahire: İssa el-Babi el- Halabi, 1374), “Talak”,30.

⁶¹ Ebü’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebi-Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Süyûti eş-Şâfiî Süyûti, *el-İtkân fi ulûmi-l Kur’ân*, thk. Muhammed Ebü’l-Fadl İbrahim (Mısır: el-Hey’etu’l Mısriyyetu’l Âmmetü, 1431), 1/249; Bedri Aslan, “Meşhur Fakih Kadınlar (Hicri İlk Üç Asır)”, *Uluslararası Balkan Üniversitesi*, (2018), 45; Başar, “Ümmü Seleme’nin Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”, 3.

⁶² İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/114.

(r.a.)'nin yaşı büyük olduğu, bilgili ve tecrübeli olduğu için işlerini ona danışırlardı. Ümmü Seleme (r.a.) Hudeybiye Barış Antlaşması'nda Hz. Peygamber'le ashabının arasının açılmasını önleyerek aslında ne kadar hikmetli bir kadın olduğunu ve isabetli kararlar aldığını kanıtlamıştır. Ümmü Seleme (r.a.) aynı zamanda Hz. Peygamber'den aldığı ilmi, kızı Zeynep'e aktarmış ve Zeynep devrinin en iyi alim ve müçtehidisi olmuştur.⁶³

Ümmü Seleme (r.a.) soylu bir kabilede yaşadığı için fasih Arapça konuşurdu.⁶⁴ Onun evi belağat ve güzel konuşma sevgisini vaaz eden Arap heyetlerin buluşma yeri idi.⁶⁵ Akrabalarından Velîd b. Muğire'nin oğlu ölünce ona ithafen yazdığı şiir onun şairlik yönünü de ortaya koymuştur.⁶⁶ Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Osman (ö.35/656) döneminin sonlarına doğru düzen bozulmaya başlayınca Hz. Osman'a nasihat ederek şöyle demiştir “Evladım sorun ne ki halkın senden nefret ediyor ve himayenden çıkmak istiyor? Peygamber'in yoluna ve sünnetine uy ve arkadaşların Ebû Bekir ve Ömer'in yoluna uy, onlar halkına zulmetmediler bu işi layıkıyla yaptılar. İşte sana analık hakkımı ifa ettim, bundan sonra sana düşen itaat etmek ve söylediklerimle amel etmektir.” diyerek ileri görüşlülüğünü ve olgunluğunu göstermiştir.⁶⁷

Hz. Osman'ın şehadetinden sonra çıkan olaylarda da Hz. Âişe Basra'ya gitmeye karar vermişti. Ümmü Seleme (r.a.), peygamber'in hanımlarının en büyüğü olduğu için onu da yanında götürmek istedi fakat Ümmü Seleme (r.a.) bu olayda da peygamberden aldığı müthiş ilmi ve edebi göstermiş, Hz. Âişe'ye gönderdiği mektupla şu nasihatleri vermiştir.⁶⁸ “Ey Âişe! Sen Resûlullah ile ümmeti arasına çekilmiş bir set, onun mahremiyeti üzerine örtülmüş bir örtüsün. Kur'ân senin maiyetinde toplanmıştır, sesini fazla yükseltme, Allah bu ümmetin arkasındadır. Resûlullah sana makamını bildirdi ve seni dinde ifrata gitmekten menetti. Şayet İslâm dininin esasları yerinden oynamış da olsa, kadınlarla düzelmez. Kadınların cihadı insanlara karşı hoşgörülü olmak, günahları kapamak, ayıpları örtmek ve edepli davranmaktır. Hz. Peygamber ile geniş bir çölde susuz bir halde bir su kaynağından diğerine koşarken karşılaştın ne diyeceksin? Yarın bir gün Resûlullah'ın huzuruna gelsen ne yapacaksın? Çünkü sen ona vermiş olduğun sözü tutmadın. Allah'a yemin ederim ki, ben senin bu gitmiş olduğun yoldan gitsem ve sonra bana ‘Ey Ümmü Seleme (r.a.) Firdevs cennetine gir’ dense Resûlullah'ın huzuruna, Allah'ın üzerimize örtmüş olduğu hicabı yırtmış bir vaziyette çıkmaktan utanırım. Senin yapman gereken ise Allah senden razı bir şekilde, onunla

⁶³ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü'l-mü'minin*, 58.

⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/114.

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, 8/96.

⁶⁶ Yıldırım, *Hz. Peygamberin Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*, 63.

⁶⁷ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü'l-mü'minin*, 61.

⁶⁸ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü'l-mü'minin*, 60.

karşılaşınca kadar evini sığınak, Allah'ın hicabını da örtün olarak kabul etmendir.” diyerek Hz. Âişe’yi vazgeçirmek için çaba sarf etmiş ve ona fetva vererek yol göstermiştir.⁶⁹ Hz. Âişe olaylara karıştıktan sonra çok pişman olmuş kendini ilme adamış ve sürekli tövbe etmiştir. Ümmü Seleme (r.a.) bu siyasi olaylara fiilen karışmamış fakat Hz. Ali (ö.40/661) sefere çıkarken oğlunu onunla göndermiştir. Hz. Ali’ye ise şöyle demiştir “Ey Ali! Oğlum benim için canımdan kıymetli fakat senin olduğun yerde olması için gönderiyorum. Eğer peygamberin tavsiyelerine aykırı olmasaydı Âişe’nin Talha (ö.36/656) ve Zübeyr (ö.36/656) ile birlikte olduğu gibi bende seninle beraber olurum.” diyerek gönülden destek vermiştir.⁷⁰

Hz. Ali’nin şehadetinden sonra Muaviye’nin camilerde Ali’ye lanet ettirdiğini öğrenince, Muaviye’ye “Allah’a yemin ederim ki siz Ali’ye lanet ettirerek Allah ve Resulüne lanet ettiriyorsunuz⁷¹ çünkü Allah Resûl’ü Ali’yi çok seviyordu ve Münafıklar Ali’yi sevmez.” buyurdu.⁷²

Ümmü Seleme (r.a.)’nin Abdullah b. Rafi’ye yazdırdığı özel mushafı vardı ve orta namaz ayetini ikindi namazı olarak yazdırdı.⁷³ Ayrıca kendi devrinde fetva verebilen sayılı kişilerden olup Ebû Hureyre, İbn Abbas gibi önemli sahabiler dahi ona gidip fetva sorardı.⁷⁴

Hz. Peygamber “Âişe’nin benim yanımdaki yeri ayrıdır çünkü Âişe hariç hiç kimsenin yanında Cebrail benim yanıma gelmiyor.” demiştir. Ümmü Seleme (r.a.) ile evlenince Hz. Peygamber’e, Âişe’nin yanınızdaki yeri ne durumda diye sorulduğunda Hz. Peygamber sessiz kalmıştır.⁷⁵ Bu durumdan yanındakiler Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanında da Cebrail’in geldiğini anladılar.⁷⁶ Bir gün Cibril Dıhyetü’l-Kelb’i (ö.50/670 [?]) şeklinde Hz. Peygamber’in yanına geldi yanında da Ümmü Seleme (r.a.) vardı konuşup ayrıldıktan sonra Allah Resûl’ü “Bu kimdir bilir misin?” dedi Ümmü Seleme (r.a.) “Dıhye’dir.” dedi. Ümmü Seleme (r.a.) “Vallahi ben Hz. Peygamber Cebrail’den aldığı vahyi sahâbeye hutbede anlatıncaya kadar Cebrail’in Dıhye olduğunu sandım” dedi.⁷⁷ Ümmü Seleme (r.a.)’nin Hz. Peygamberle bulunduğu sırada Cibril’in gelmesi ve onun Cebrail’i görmesi faziletine işaret eder.

Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in hanımlarının içinde Âişe’den sonra en çok hadis rivâyet eden kişidir. Kaynaklarda rivâyet ettiği hadis sayısı Zehebi’de 380 olarak geçmekle

⁶⁹ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü’l-mü’minin*, 50-55.

⁷⁰ Taberî, *Târih-i Taberî*, 3/452.

⁷¹ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü’l-mü’minin*, 56.

⁷² Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Menakıp”, 45.

⁷³ Ahmed İbn el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu’l bârî Sahihi Buhari Şerhi* (Beyrut: Daru’l-Ma’rif, 1379), 8/197.

⁷⁴ Yıldırım, Hz. Peygamberin Hanımlarından Ümmü Seleme’nin Hayatı ve Kişiliği, 64.

⁷⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l Kübrâ*, 8/75.

⁷⁶ Taberî, *Târih-i Taberî*, 11/604.

⁷⁷ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Fezâilü’s-Sâhabe”, 100.

beraber ⁷⁸ genel kabul 378 olduğudur. ⁷⁹ O sadece hadis rivâyet etmekle kalmamış aynı zamanda fetva vermiş ve fakih yetiştirmiş bir müçtehitir. Ümmü Seleme (r.a.)’nin sorduğu sorular üzerine inen birçok ayeti kerime mevcuttur ve bu sorulardan Ümmü Seleme (r.a.)’nin devrinin kadınlarından ne kadar farklı olduğunu anlamaktayız. ⁸⁰

1.8. Hudeybiye’de Gösterdiği Feraset

Mekke’de Müslümanlara yapılan işkence ve sıkıntıların ardından Müslümanlar Hz. Peygamber’in emriyle Medine’ye göç etmişlerdi. Hicretin ardından altı yıl geçmiş ve Hz. Peygamber doğduğu topraklar olan Mekke’yi çok özlemişti. Kabe’yi ziyaret etmek ve umre yapmak için sahâbeden ve Ensar’dan oluşan bir toplulukla beraber yola çıktı. Yola çıkarken niyeti savaşmak olmadığı için yanlarına yolcu kılıcı haricinde hiçbir silah aldırmadı. Medine’nin mîkâtı olan Zulhuleyfe’de ihrama girdiler. Hudeybiye’ye gelince Hz. Peygamber’in devesi çöktü ve orada konakladılar. Mekke’ye Müslümanların geldiği haberi gelince müşrikler, savaşmak için geldiler diye endişeye kapıldılar ve bunun üzerine Hz. Peygambere elçi gönderdiler. Hz. Peygamber elçiyle konuştuğundan sonra barış anlaşması yapmaya ikna oldu ve kâtibi Ali b. Ebi Talib’i çağırdı. Kureyşlilerin elçisi ise Süheyl b. Amr idi. Hz. Peygamber Ali b. Ebi Talib’e “Bismillahirrahmanirrahim yaz.” dedi fakat Süheyl “Ben rahim ne demek bilmiyorum sadece (bismikellahümme) yaz dedi.” Hz. Peygamber Hz. Ali’ye “Tamam bismikellahümme yaz.” dedi. Sahâbe bu duruma çok üzüldü sonra Hz. Peygamber “Bu metin Allah’ın Resûl’ü Muhammed’in imza ettiği hüküm ve sulh namedir.” diye yazmasını emretti. Fakat Süheyl buna da itiraz edip “Biz senin Allah’ın Resûl’ü olduğunu kabul etsek Mekke’ye girmene müsaade ederdik. Muhammed b. Abdullah yaz.” dedi. Hz. Peygamber “Siz kabul etseniz de etmeseniz de ben Allah’ın Resûl’üyüm.” dedi ve Hz. Ali’ye “Hadi sil ve Muhammed b. Abdullah yaz.” dedi. Hz. Ali bunu istemese de Hz. Peygamber eliyle yazdırdı. Hz. Peygamber “Siz de bizim Kabeyi ziyaret etmemize müsaade edin.” dedi fakat Süheyl buna da itiraz etti “Bu sene olmaz bir sene sonra gelip ziyaret edebilirsiniz.” dedi ve anlaşmaya, eğer bizden birisi gelir de size sığınırsa onu bize geri vereceksiniz diye bir madde daha ekledi. O sırada Süheyl’in oğlu Ebû Cendel Müslüman olmuş ve müşriklerin onu hapsedtiği yerden kaçıp gelmişti. O maddeye binaen Ebû Cendel (ö.18/639[?]) müşriklere verildi. ⁸¹ Barış metni imzalanınca Hz. Peygamber ashabına “Haydi artık kalkınız kurbanlarınızı

⁷⁸ Hasanî, *Ümmü Seleme ümmü’l-mü’minin*, 50.

⁷⁹ Kandemir, “Ümmü Seleme.

⁸⁰ Başar, “*Ümmü Seleme’nin Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi*”, 2.

⁸¹ Taberî, *Târih-i Taberî*, 2/633-634.

kesip başlarınızı tıraş ediniz.” dedi. Fakat bu duruma çok üzülen sahâbe Hz. Peygamber’in emrine uymadı, bu sözü üç defa tekrarlamasına rağmen sahâbeden hiç kimse kalkmadı. Bu duruma çok üzülen Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına girerek “Şu halkı görüyor musun? Ben emrettiğim halde emrime icabet etmiyorlar.” dedi. Ümmü Seleme (r.a.) “Ey Allah’ın Peygamberi! Sahabileri mazur görün şartları ağır bir anlaşma imzalamanız onlara ağır gelmiştir.⁸² Eğer size tabi olmalarını istiyorsanız siz hiçbir şey söylemeden çıkın, kurbanlarınızı kesin, berberinizi çağırıp tıraşınızı olun, onlar size tabi olacaktır.” dedi.⁸³ Bunun üzerine Hz. Peygamber hiçbir şey söylemeden dışarı çıkıp kurbanlarını kesti ve tıraş oldu. Bunu gören sahâbe Hz. Peygamber’in yaptıklarını yapmak için birbiriyle yarıştılar.⁸⁴

Ümmü Seleme (r.a.) Hudeybiye’de Hz. Peygamber’e verdiği tavsiyeyle dönemin sosyal yapısını ne kadar iyi analiz ettiğini, stres yönetimini ne kadar iyi kontrol altına aldığını ve feraset sahibi zeki biri olduğunu bize göstermiştir. Ayrıca Hz. Peygamber ile ashabı arasındaki büyük bir anlaşmazlığa çözüm getirerek sahâbeyi gûnahtan korumuş ve Hz. Peygamber’in de daha fazla kırılıp incinmesine engel olmuştur. Bu olay kadınlara söz hakkı dahi verilmeyen bir toplumda Peygamber Efendimizin onun fikirlerine verdiği değeri bizlere göstermiş, aynı zamanda gerektiği yerde kadınların fikirlerine de başvurulup uygulanması gerekliliğini kanıtlamıştır.

⁸² Muhammed b. Yusuf es-Sâlihi eş-Şâmî Şâmî vd., *es-Siretü'n nebeviyye* (Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1414), 5/56.

⁸³ İbn Hacer, *Fethu'l bâri Sahihi Buhari şerhi*, 5/347.

⁸⁴ Taberî, *Târih-i Taberî*, 2/636-637.

II.BÖLÜM

2. ÜMMÜ SELEME (R.A.)’NİN RİVAYET ETTİĞİ AHKAM HADİSLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Başta Hz. Peygamber’in hanımları olmak üzere hanım sahabiler tefsir rivâyetleri, hadis rivâyetleri ve fıkıh bilgileriyle sünnetin sonraki nesillere aktarılmasında büyük rol oynamışlardır. Hz. Peygamber’in hanımlarından Hz. Âişe, Hz. Hafsa ve Ümmü Seleme (r.a.)’nin kendilerine ait mushafları vardır.⁸⁵ Sahâbe hanımlar sadece hadis rivâyet etmekle kalmamış aynı zamanda erkek sahabilerden yanlış rivâyet edenleri düzeltmiş çokça öğrenci yetiştirmiş ve birçok problemi çözmüşlerdir. Bu da hanım sahabilerin Kur’ân’ı ve sünneti ne kadar iyi bildiklerini ve ilimle meşgul olduklarını göstermektedir.⁸⁶

Bu kadın sahabilerden olan Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in okulunda öğrenim görmüş, birçok olaya şahit olmuş, onun sorusu üzerine birçok ayet nazil olmuş ve fıkhi konularla ilgili birçok hadis rivâyet etmiştir. Bulunduğu dönemde ashabın ileri gelenlerinin ona gelip fetva sorması onun ne denli fıkıhta ilerlediğini göstermektedir.⁸⁷

Hz. Peygamber’in hanımlarının fıkıh ilmine en büyük katkısı kadınlara özel durumlarda ve karı koca ilişkisiyle alakalı konularda olmuştur. Zira kadınlar Hz. Peygamber’in hanımlarının yanına rahatça girip soru sorabiliyor ve hanımları aracılığıyla her sorularına cevap alabiliyorlardı.⁸⁸ Bundan ötürü biz de ilk olarak Ümmü Seleme (r.a.)’nin bu özel hallere dair olan aile mahremiyetini gerektiren hallere ilişkin rivâyetlerini ve yaptığı içtihatları almayı uygun gördük.

2.1. Temizlik ile İlgili Rivayetleri

2.1.1. Çocuk İdrarının Temizliği

İslâm dininde temizlik ibadetlere başlamanın şartı olarak getirilmiş ve Kur’ân-ı Kerim’de de “Allah temizlenenleri sever”⁸⁹ ayeti ile temizliğin önemine vurgu yapılmıştır.

⁸⁵ Mehmet Eren, “Kadınların Hadis İlmine Katkıları”, *AÜİFD* 13/1 (2003), 3.

⁸⁶ Lütüye Terzi Özer, *Kadının Tefsir İlmindeki Yeri Hz. Âişe Âişe bnt Abdurrahman ve Zeynep Gazali Örneği* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2010), 38.

⁸⁷ Aslan, “Meşhur Fakih Kadınlar(Hicri İlk Üç Asır)”, 47.

⁸⁸ Havva Demirci, *Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadın Fıkıhçılar* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2010), 39.

⁸⁹ el-Bakara,2/222.

“Temizlik imanın yarısıdır”⁹⁰ hadisi ve daha birçok hadis-i şerif bize İslâm dininin temizliğe verdiği önemi göstermektedir. Bu öneme atfen fıkıh kitaplarında da başlangıç bölümü her zaman taharet (temizlik) bölümü ile başlar. Temizliğin boyutunu anlatan birçok hadis-i şerif mevcuttur ve bazı hadisler sahâbe tarafından yanlış anlaşılınca Hz. Peygamber’in hanımları tarafından düzeltilmiştir. Bu hadislerden birinde sahâbenin yanında yaşanan bir olayda Hasan ve Hüseyin Hz. Peygamber’in kucağına otururken Hüseyin Hz. Peygamber’in üzerine idrarını yapar Lübabe bnt. Haris “İzarını ver yıkayayım Ey Allah’ın Resûl’ü.” deyince Allah Resûl’ü “Kız çocuğunun idrarı yıkanır erkeğinkine ise su serpmek yeterlidir” buyurur. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir hadisi şerifte ise çocuğun yaptığı idrarın temizliğini anlatırken bir önceki hadisin ayrıntısını anlatarak “Eğer erkek çocuğu yemekle beslenmiyor ise üzerine su serpilerek temizlenir yemekle besleniyorsa erkek çocuğunun da kız çocuğunun da idrarı yıkanır.” demiştir.⁹¹

أَنَّهَا أَبْصَرَتْ أُمَّ سَلَمَةَ «تَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى بَوْلِ الْغُلَامِ مَا لَمْ يَطْعَمْ، فَإِذَا طَعِمَ غَسَلَتْهُ، وَكَانَتْ تَغْسِلُ بَوْلَ الْجَارِيَةِ

Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in o an açıklamasını yapmadığı ve sahâbenin sanki kız çocuğu ile erkek çocuğunun idrarının farklı olduğu gibi anladığı rivâyetin yanlış anlaşıldığını ve arada bir fark olmadığını anlatmıştır. Hz. Peygamber’in erkek çocuğunun idrarıyla kız çocuğunun idrarının temizliğini farklı şekilde anlatmasını yorumlayan Tahâvî “Erkek çocuğunun idrarı daha dar bir alandan çıktığı için su serpmekle geçer fakat kız çocuğunun idrarının çıkış alanı geniş olduğu için daha geniş alana yayılır bundan dolayı yıkanması gerekir.” demiştir.⁹²

2.1.2. Et Yedikten Sonra Abdest Almak

Hz. Peygamber’den aktarılan her rivâyette bir kez daha sahâbenin hükümleri ve İslâm’ı anlama çabasına şahit oluyoruz. Çünkü aktarılan birçok hadis-i şerife baktığımızda sahâbenin sorularının üzerine aktarılmıştır. Belki de bugün hiçbirimizin acaba helal midir haram mıdır diye düşünmeyeceğimiz birçok şey sahâbenin aklını kurcalamış ve sahâbe, ilmine, bilgisine, fetvasına güvendikleri kişilere soru olarak bunları yöneltmişlerdir. Bu sorulardan birçoğu Hz. Peygamber’in eşine sorulmuştur. Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan bir rivâyette sahâbe Hz. Peygamber’in kızarmış et yedikten sonra abdest alıp almadığı soruluyor. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki “Ben bir gün Hz. Peygambere kızartılıp kebab haline getirilmiş et parçası ikram

⁹⁰ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Tahâret”, 1.

⁹¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Tahâret”, 132.

⁹² Çakan, *Sünen-i Ebû Dâvud terceme ve şerhi*, 1/5802.

ettim, Hz. Peygamber bunu yedi ve abdest almaksızın namaza kalktı.”⁹³ («أَتَيْتِ ») Ümmü Seleme (r.a.) sorulan soruya cevap verirken direkt olarak Hz. Peygamber’in hayatında yaptığı uygulamayı örnek vererek soruyu cevaplandırıyor ve gerekli aydınlatmayı gerçekleştiriyor.

2.1.3. Gusül ile İlgili Rivâyetleri

“Gusül” hayız, nifas ve cünüplük gibi hükmi kirlilikten temizlenmeyi ve fıkıh kitaplarında hadesten tahareti ifade eden fıkhi bir terimdir. Vahiy kaynaklı dinlerde de var olan gusül, hükmi kirlilikten arınmayı ifade eder.⁹⁴ İbadetlerin nasıl yapıldığı, hangi şartların gerektiği, yapılış şekli bizlere Peygamber Efendimizin uygulamalarıyla aktarılmıştır. Hayız döneminin süresini, kadının o dönemde nelerden muaf olduğu gibi konular dışında bu durum bittiğinde de nasıl bir temizlik gerektiğini gusül abdestinin nasıl alındığını, nelere dikkat edilmesi gerektiğini Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen şu rivâyetlerden öğreniyoruz. Ümmü Seleme (r.a.)’ye gusül abdestinin nasıl alınması gerektiği sorulunca Ümmü Seleme (r.a.) gusül abdestini şöyle tarif ediyor “Biz Resûlullah’ın hanımlarından birinin saçları taranacak kadar uzun ise saçlarının örgüsünü guslettiğinde çözmez başına üç avuç su döker derisine su nüfuz ettikten sonra ovar, sonra suyun kalanını vücudunun kalan yerine döker ve yıkardı.”⁹⁵ buyurmuştur.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَأُمِّ الْمُؤْتَنِيَّةِ فَكَانَتْ إِحْدَانَا تَكُونُ مُمْتَشِطَةً فَإِذَا اغْتَسَلَتْ لَمْ تَنْقُضْ ذَلِكَ، وَلَكِنَّهَا تَحْفَنُ عَلَى رَأْسِهَا ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ، فَإِذَا رَأَتْ الْبَلَلَ فِي أَصُولِ الشَّعْرِ دَلَّكَهُ، ثُمَّ أَقَاضَتْ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهَا

İlim ehli bu hadisle amel etmiştir.⁹⁶ Hadiste Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’e “Ey Allah’ın Resûl’ü saçımı sıkıca örüyorum açayım mı?” diye sorunca Resûlullah “Hayır, başına üç kere su akıtman yeterli sonra da vücudunu yıkarsın.”⁹⁷ buyurmuştur. Ümmü Seleme (r.a.) bu soruyla en ince ayrıntısına kadar hükümleri araştırdığını bizlere göstermiştir. Usume’den rivâyet edilen aynı lafızdaki hadiste ek olarak Hz. Peygamber “Her su döküşünde saçlarını sık.” buyurdu. Ziyadesi vardır.⁹⁸ حَفْنَةً عِنْدَ كُلِّ حَفْنَةٍ وَاعْمِزِي فُرُونَكِ عِنْدَ كُلِّ حَفْنَةٍ Cumhur ulemaya göre de gusül abdesti alırken eğer saçlar ıslanıyorsa saçların örgüsünü açmaya gerek yoktur. Hanefî mezhebi de Ümmü Seleme (r.a.) hadisini delil olarak almıştır. Hasan b. Ziyad’ın Ebû Hanife’den bir

⁹³ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Etimme”, 26; İbn Mace, *es-Sünen*, “Etimme”, 29.

⁹⁴ Mehmet Şener, “Gusül”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1996), 13/213-214.

⁹⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 77; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 58.

⁹⁶ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 77.

⁹⁷ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 100.

⁹⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 97.

rivâyetine göre Ebû Hanife “Saçın örgüsünü açmak vacip değildir, üç kere su akıtıp üçünde de sıkmak yeterlidir.” buyurmuştur.⁹⁹

Kadınlar hakkında saç örgüsünü açmanın vacip olmadığı fetvası varken erkeklerin saç örgüsü olması hususunda açıp açmayacağı ihtilaflıdır. Alimler ihtiyaten açması gerekir demiştir. Hadiste de erkeklerin saçını açıp iyice yıkamaları gerektiği buyurulmuştur.¹⁰⁰

Hadis kitaplarında okuduğumuz rivâyetlerden anlıyoruz ki Peygamber Efendimizin döneminde Hz. Peygamber’in hanımlarının varlığı hem dönemin kadınları için hem de gelecek nesildeki kadınlar için büyük bir nimet olmuştur. Zira o dönemin kadınları gerek Hz. Peygamber’e gerekse Hz. Peygamber’in hanımlarına ilim konusunda mahremiyet algılarını yenerek gerekli olan bütün soruları sormuş ve Hz. Peygamber’in hanımlarından aldıkları bilgilerin bu döneme kadar gelmesine vesile olmuşlardır. Bu rivâyetlerden biri de Ümmü Seleme (r.a.)’nin kölesi Naim’den gelen rivâyettir. Naim durumu şöyle anlatıyor, Ümmü Seleme (r.a.)’ye bir kadın gelip “Ey müminlerin annesi! Kadın kocasıyla gusledebilir mi?” diye sordu. Ümmü Seleme (r.a.) “Evet, kadın zeki ve güzel huyluysa kocasıyla gusleder. Biz Resûlullahla (sav) beraber hamur leğeninde yıkanırdık, önce ellerimize su dökerdik ellerimiz temizlendikten sonra da avuçlarımızla su alarak vücudumuza dökerdik.” buyuruyor.¹⁰¹

أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ سُئِلَتْ: أَتَغْتَسِلُ الْمَرْأَةُ مَعَ الرَّجُلِ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، «إِذَا كَانَتْ كَيْسَةً رَأَيْتُنِي وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَغْتَسِلُ مِنْ مِرْكَبٍ وَاحِدٍ، نُفِيضٌ عَلَى أَيْدِينَا حَتَّى نُنْقِئَهَا، ثُمَّ نُفِيضٌ عَلَيْنَا الْمَاءَ

Ümmü Seleme (r.a.) bu hadisle bizlere hayız döneminde pis olan şeyin kadın değil kadında bulunan necaset olduğunu vurgulamıştır. Peygamber Efendimizden gelen birçok rivâyet de bunu desteklemektedir. Bu hadis bize Ümmü Seleme (r.a.)’nin kendi döneminde fetva sorulan bir müçtehit olduğunu göstermekle beraber hadiste Ümmü Seleme (r.a.) sadece sorulan soruya cevap vermekle kalmamış aynı zamanda soru sahibini bir nevi bu işe teşvik edip kadının kocasıyla gusletmesini zekasına ve güzel huyluluğuna delalet olarak göstermiştir.

2.1.4. Kadınların Özel Halleri ile İlgili Rivayetler

Kadınlara özel olan durumlardan ilki hayızdır. Hayız kelimesi fıkıhta ergenlik çağına gelen kadının rahminden düzenli aralıklarla gelen kan için kullanılır.¹⁰² Ergenlikten menopoza

⁹⁹ L. İsmail Çakan, *Sünen-i Ebû Dâvud terceme ve şerhi* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987), 1/5657.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 97.

¹⁰¹ Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Taharet”, 136; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 49.

¹⁰² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *el Câmi’u’s-sahih*, thk. Mustafa Dîb el-Bugha (Şam: Dâru İbn Kesir, 1414), 7/“Hayız”, 4.

kadar devam eden bu durum beraberinde her devirde her kültürde ve her dinde farklı uygulamalar getirmiştir.

İbtidai kültürlerde kadın hayız olduğunda toplumdan uzaklaştırılır, onun değdiği herkes ve her şey pis kabul edilirdi. Yahudilikte Eski Ahid’de hayızlı kadın kanaması bittikten sonra bile yedi gün pis kabul edilir, yedi günün sonunda gusül abdestine benzer şekilde banyo yaptıktan sonra temiz kabul edilir, bu kanama ve yedi günlük süre içinde kadınla cinsel ilişki kurmak yasak olup kadının dokunduğu her şey pis kabul edilirdi. Eğer kadın bir hastalıktan dolayı kanaması devam ederse kanaması duruncaya kadar pis kabul edilir ve aynı hükümler geçerli olurdu.¹⁰³ Enes (ö.93(711-12) (r.a)’ dan rivâyet edilen bir hadiste de sahâbe, Yahudiler, kadın hayız olduğunda onlarla yemez içmez onlarla aynı evde durmazdılar buyuruyor.¹⁰⁴

Hristiyanlıkta Levli’lerde geçen bir metinde eğer kadın adet olursa yedi gün boyunca pis kabul edileceği, kadına dokunan, kadının yatağına, giysisine, değdiği yere dokunan herkesin de o gün akşama kadar pis kabul edileceği anlatılır. Eğer adam kadınla adet döneminde yatarsa adam da pis kabul edilir ve yedi gün bu durum devam eder.¹⁰⁵ Zerdüştlük ve Hinduizmde de hayızlı kadın pis kabul edilerek toplumdan uzaklaştırılmıştır.¹⁰⁶ İslâm ise bu çirkin ve dışlayıcı gelenekleri kaldırmıştır. Kur’ân-ı kerim’de hayızın hastalık ve sıkıntı olduğu belirtilmiş ve bu dönemde kadın temizleninceye kadar yaklaşmayın buyurulmuştur.¹⁰⁷

Hadislerde ise Kur’ân-ı Kerim’de yaklaşmayın zikrinin sınırı, hayızın tanımı, süresi ve hayızlı kadınların hangi yükümlülüklerden muaf olduğu özellikle Peygamber Efendimizin hanımlarından gelen rivâyetlerle bizlere nakledilmiştir.

2.1.4.1. Hayız Dönemindeki Kadınla Münasebet

Ümmü Seleme (r.a.) den gelen bir rivâyette buyuruyor ki “Ben Resûlullah ile saçaklı bir örtünün altında yatıyordum ve hayız oldum. Sessizce yanından ayrılp hayız elbisemi giydim. Resûlullah bana “Hayız mı oldun?” diye sordu bende “Evet ey Allah’ın resulü.” dedim. Beni yanına çağırdı ve beraber saçaklı örtünün altına uzandık.” Hadisteki saçaklı örtü

¹⁰³ Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *Hayız* (İstanbul: TDV, 1998), 17/51-53.

¹⁰⁴ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, thk. Hasan çelebi Abdulmennam (Beyrut: Müesseset’ü Risale, 1421), “Taharet”, 181; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 135; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 105.

¹⁰⁵ *Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit: Tevrat, Zebûr (Mezmurlar) ve İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2012), Lev.15:25.

¹⁰⁶ Yavuz, “Hayız”, 17/51-53.

¹⁰⁷ el-Bakara, 2/22.

Müslimdeki rivâyetinde kadife örtü olarak geçmektedir.¹⁰⁸ Ayrıca Müslimdeki rivâyette hadisin ravilerinden olan Ümmü Seleme (r.a.)’nin kızı Zeynep bnt Ümmü Seleme (r.a.)’nin “O ve Resûlullah (s.a.v.) cünüp olduğu halde aynı kaptan yıkanırdı.” ilavesi vardır.

أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهَا قَالَتْ بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعَةٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمِيلَةِ. إِذْ حِضْتُ. فَأَنْسَلْتُ. فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي. فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "أَنْفُسْتُ؟" قُلْتُ: نَعَمْ. فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْخَمِيلَةِ. قَالَتْ: وَكَانَتْ هِيَ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلَانِ، فِي الْإِنَاءِ الْوَاحِدِ، مِنَ الْجَنَابَةِ

Zeynep bnt Ümmü Seleme (r.a.) fakih bir annenin elinde yetişmiş ve döneminin önemli fakih kadınlarından olmuştur. Ümmü Seleme (r.a.) bu rivâyetiyle kadının hayızlı iken elini suya sokmakla suyun pis olmayacağını asıl pis kabul edilenin necaset olduğunu bildirmiştir.¹⁰⁹ İbn Mace’de geçen bir rivâyette ise “Ben Resûlullah ile saçaklı örtünün altında yatıyordum hayız oldum, sessizce yataktan kalktım, Resûlullah bana “Hayız mı oldun?” deyince “Ey Allah’ın Resûl’ü kadınların gördüğü şeyi gördüm.” dedim. Bunun üzerine Allah Resûl’ü “Bu Ademin kızlarına takdir edilen şeydir.” dedi ve ben yanından ayrıldım, durumumu ayarladım daha sonra kan mahallimi bir bezle kapattım. Resûlullah beni yanına çağırıp “Gel çarşafın altına gir.” dedi tekrar Resûlullah’ın yanına girip yattım.” buyuruyor.¹¹⁰

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لِحَافِهِ، فَوَجَدْتُ مَا تَجِدُ النِّسَاءُ، مِنَ الْحَيْضَةِ، فَأَنْسَلْتُ مِنَ اللَّحَافِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْفُسْتُ؟»، قُلْتُ: وَجَدْتُ مَا تَجِدُ النِّسَاءُ مِنَ الْحَيْضَةِ، قَالَ: «ذَلِكَ مَا كَتَبَ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ» قَالَتْ: فَأَنْسَلْتُ، فَأَصْلَحْتُ مِنْ شَأْنِي، ثُمَّ رَجَعْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَعَالِي، فَأَدْخُلِي مَعِيَ فِي اللَّحَافِ» قَالَتْ: فَدَخَلْتُ مَعَهُ

Ümmü Seleme (r.a.)’den nakledilen bu hadisle hayızlı kadının kocasıyla aynı yatakta yatabileceğine işaret edilmektedir. Bu duruma İbn Abbas’a dair uyarısında da değinmektedir. Cima yapılmamasının hikmetini ise Kur’ân’ı Kerim’de, hayız halinin bir sıkıntı ve hastalık olduğu rivâyetinden o dönemdeki kadının hasta olacağı için bir nevi dinlenme kabul edildiğini söyleyebiliriz.

Büdeyye’den bu konuda nakledilen başka bir hadiste buyuruyor ki, Hz. Peygamber’in hanımı Meymune bnt Haris beni aralarında akrabalık bağı bulunan Abdullah b. Abbas’ın karısının yanına gönderdi ve gittiğimde Abdullah b. Abbas’ın karısıyla yataklarını ayırdıklarını gördüm, bunun ayrılıktan dolayı olduğunu sandım sebebini sorunca bana “Ben hayızlıyım ve kocam hayızlı günlerimde bana yaklaşmaz.” dedi. Bu durumu gidip Ümmü Seleme (r.a.)’ye anlattım. Ümmü Seleme (r.a.) beni Abdullah b. Abbas’a gönderdi ve şunu söyledi

¹⁰⁸ İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 121; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 5; Buhârî, *el-Câmi’u’s-Sahîh*, “Hayız”, 4.

¹⁰⁹ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 5.

¹¹⁰ İbn Mace, *es-Sünen*, “Hayız”, 121.

“Resûlullah’ın sünnetini mi terk eder? Resûlullah eşlerinden hayızlı biriyle yatarken aralarında ancak dizlerini geçmeyen bir örtü bulunurdu ve o ayrı yatmazdı.”¹¹¹ demiştir.

Bu rivâyetlerden anlıyoruz ki Ümmü Seleme (r.a.), yataklarını ayıran karı koca arasında sevgi bağının zayıflaması endişesi ile bu bağın zayıflamaması için Abdullah b. Abbas’ı uyarmış, Resûlullah’ın hiçbir zaman böyle bir şey yapmadığını söyleyerek sahâbenin ileri gelenlerinden olan Abdullah b. Abbas’ın yaptığı hatalı uygulamayı düzelterek yıllarca sürecek olan yanlış bir geleneğe engel olup içtihat etmiştir. Ayrıca Ümmü Seleme bu olayda Hz. Peygamber böyle bir hareket yapmamıştı sonrasında da bunun aksine bir delil gelmediğine göre hüküm aynı şekilde devam etmektedir düşüncesiyle “bir zamanda mevcut olan bir durumun aksine bir delil bulunmadıkça sonrasında da mevcut olduğuna hükmetmek” diye açıklanan fıkıh terimi “istishab” delilini kendi döneminde kullanmıştır.¹¹²

İslâm hukukunda konulan her hüküm için fakihler mutlaka Kur’ân’dan, hadisten, icma ya da kıyas yöntemiyle birtakım delillere başvururlar. Hayızlı kadınla cimâ dışındaki münasebetin mübah olduğunun delili Ümmü Seleme (r.a.)’nin dilinden bu hadislerle belgelendirilirken zikredeceğimiz hadisle de süresi ve istihazaya dönüştüğünde ne yapılması gerektiği delillendirilir.

2.1.4.2. Hayızın Süresi ve İstihaza

Fıkıh dilinde “İstihaze” kadının rahminden hayız ve nifas dışında gelen hastalık kanıdır.¹¹³ Bu durumda olan kadına da müstehaza denir. Fıkıh kitaplarında istihaze “tahâret” bölümünde yer alır. Hayızın belli müddeti vardır ve bu süre geçtiği halde kanama durmuyorsa kadın müstehaza olmuş demektir. Adet süresinin istihazaya dönüşmesi için belirlenen süre mezheplere göre değişir.¹¹⁴ İstihaza ile ilgili hükümler başka hadislerde de belirtilmekle beraber özellikle Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyetle gelen Fâtıma bnt Ebû Hubeyş hadisi ile ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Resûlullah döneminde bir kadının fazlaca kanı geliyordu. Kadın Ümmü Seleme (r.a.)’ye durumu anlattı ve Ümmü Seleme (r.a.) kadının durumunu Hz. Peygamber’e sordu, Peygamber Efendimiz buyurdu ki “Kendisine bu hastalık gelmeden önceki ayda gördüğü adet geceleri ve günleri sayısınca beklesin ve bu aydaki (âdet) süresince de

¹¹¹ Ahmed b. Abdurrahman b. Muhammed el-Benna es-Sââtî el-Benna, *el-Müsne'd (el-Fethu'r-rabbânî tertibi)*, İmam Ahmed b. Hanbel (Dâru'l- İhyai't-Türasi'l Arabi, 1437), 2/161.

¹¹² Ali Bardakoğlu, “İstishâb” (İstanbul: TDV, 2001), 23/376-381.

¹¹³ Salim Ögüt, “İstihâze”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2001), 23/334-335.

¹¹⁴ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî İbn Kudame, *el- Muğnî*, thk. Abdullah İbn Abdulmuhsin et-Türki - Abdul Fettah Muhammed el-Hulu (Riyad-Suudi Arabistan: Dâru Âlim'ü-l Kütüb, 1417), 1/390.

namazı terk etsin! Bu süre dolduğunda gusül alsın süre tamamlandığı halde eğer kanama hala devam ediyorsa kan mahallini bir bezle kapatsın ve namazını kılsın.”¹¹⁵

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تُهْرَاقُ الدَّمَاءَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَفْتَتْ لَهَا أُمُّ سَلَمَةَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَتَنْتَظِرُ عِدَّةَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ الَّتِي كَانَتْ تَحِيضُنَهُنَّ مِنَ الشَّهْرِ قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا الَّذِي أَصَابَهَا، فَلَتَنْتَرِكَ الصَّلَاةَ قَدْرَ ذَلِكَ مِنَ الشَّهْرِ، فَإِذَا خَلَفْتَ ذَلِكَ فَلَتَغْتَسِلْ، ثُمَّ لَتَسْتَنْفِرْ بِتَوْبٍ، ثُمَّ لَتُصَلِّ فِيهِ

Ebû Davud (ö.275/889) bu kadının Fatma bnt Hubeyş olduğunu söylüyor.¹¹⁶ İbn Mace Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyette Fatma bnt Hubeyş Peygamber Efendimize “Ey Allah’ın Resûl’ü hayız kanım durmuyor namazı bırakayım mı?” diye sordu. Hz. Peygamber “Hayır bu sadece damar kanıdır, hayız kanı değildir. Hayız günlerinde namazı bırak, bitince gusül al, namazını kıl.” buyurdu.¹¹⁷ Bu hadis hayızlı kadından namaz mükellefiyetinin kalktığına da delildir.

فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهَرُ، أَفَادْخُ الصَّلَاةَ؟ قَالَ: «لَا، إِنَّمَا ذَلِكَ عَرَقٌ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاعْغِصِي عَنْكَ الدَّمَ وَصَلِّي

2.1.4.3. Nifas Halindeki Kadının İbadeti

“Nifas” fıkihta doğumdan sonra kadının döl yolundan gelen akıntıyı ve rahmin toplanması için geçen süreyi ifade eder. Nifas halindeki kadına ise “nüfesa” denir. Türkçe de “nifas” lohusalık, nifaslı kadın ise lohusa olarak geçer.¹¹⁸ Bu dönemde kadının tıpkı hayız döneminde olduğu gibi namaz, oruç gibi ibadetlerde mükellefiyeti bulunmaz ve hayızda olduğu gibi camiye giremez ve Kur’ân okuyamaz.

Hayız Kur’ân’ı Kerim’de anlatılırken, nifas durumuyla ilgili herhangi bir ayet bulunmamaktadır. Fakat Hz. Peygamber’in hanımlarının rivâyetleri ve onların o dönemdeki uygulamaları ile bu özel hükümler belirlenmiştir. Müsse (r.a.)’den rivâyet edilen bir hadiste şöyle buyrulur “Hacca gitmiştim, Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına girdim ve ona ‘Ey mü’minlerin annesi, Semüre b. Cündeb (ö.60/680) kadınların hayız günlerinde kılamadıkları namazları kaza etmelerini emrediyor.’ dedim. Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) “Hayır kaza etmezler. Resûlullah zamanında kadınlar lohusalık halinde kırk gün oturur, namazı ve orucu terk ederlerdi, Resûlullah onlara lohusalıktaki namazlarını kaza etmelerini emretmezdi.”

¹¹⁵ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 105; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 115.

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “taharet”, 105.

¹¹⁷ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 93.

¹¹⁸ Hacı Mehmet Günay, “Nifas”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 2007), 33/79-81.

buyurdu. Rivâyet edilen hadiste bu lafızların devamında biz lohusalıktan temizlendikten sonra yüzümüzdeki lekeleri gidermek için yüzümüze Yemen zağferan bitkisi sürerdik buyuruyor.¹¹⁹

حَجَّجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ سَمْرَةَ بِنَ جُنْدُبٍ يَأْمُرُ النِّسَاءَ يَقْضِينَ صَلَاةَ الْمَحِيضِ فَقَالَتْ: «لَا يَقْضِينَ كَأَنَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقْعُدُ فِي النَّفَاسِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لَا يَأْمُرُهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَضَاءِ صَلَاةِ النَّفَاسِ

Ümmü Seleme (r.a.) bu rivâyetinde Hz. Peygamber dönemindeki kadınların uygulamalarına Hz. Peygamber'in sessiz kalmasından yola çıkarak, hayız halindeki kadını lohusalık halindeki kadına kıyas yapıp lohusalık hali hastalıktır, Kur'an'ı Kerim'de hayız halinin de hastalık olduğu zikredildiğine göre hayız halinde de namaz ve oruçtan muaf olup namazı kaza etmezken orucu sonraki günlerde kaza ederler düşüncesiyle içtihat etmiş ve fetva vermiştir. Aynı zamanda bu hadisten kadının lohusalık müddetinin kırk gün olduğu ve lohusayken de hayızlıyken de namaz ve oruç gibi ibadet mükellefiyetinden muaf tutulduğu anlaşılır. Ayrıca rivâyette ismi geçen dönemin valisi, Semüre b. Cündeb'in Kur'an-ı Kerim'de hasta olup oruç tutamayanlara iyileştikten sonra orucu kaza etmeleri gerektiğini zikreden ayete¹²⁰ binaen namazları da kaza etmek gerektiği düşüncesiyle böyle bir emir vermiş olabileceği anlaşılıyor.

2.1.4.4. Hayızlı ve Cünüp Olan Kişinin Camiye Girmesi

Hayız ve cünüplük hali hükmi kirliliktir ve bu halde olan kişinin namaz kılması oruç tutması ve Kur'an okuması bu hükmi kirlilikten onu kurtaracak olan gusül abdesti almasına bağlanmıştır. Namaz kılınan kutsal mekân olan camilere de hükmi kirlilik halinde bulunan kişinin girip giremeyeceği elbette ki Hz. Peygamber açıklamadıkça meçhul olan bir durumdur. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyet bu konuya açıklık getirmesi açısından önemlidir. Ümmü Seleme (r.a.) buyurdu ki “Resûlullah (s.a.v) mescidin avlusuna girerken en yüksek sesiyle buyurdu ki ‘Şüphesiz mescit, cünüp adama ve hayızlı kadına helal değildir.’”¹²¹

أَخْبَرْتَنِي أُمُّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَرْحَةَ هَذَا الْمَسْجِدِ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ الْمَسْجِدَ لَا يَجْلُ لِحَائِضٍ، وَلَا لِحَائِضٍ

Hz. Âişe'den daha ayrıntılı şekilde rivâyet edilen hadiste, sahâbenin evlerinin kapılarının mescide açıldığı, Allah Resûl'ü'nün sahâbeyi, kapılarını mescidin yönünden başka

¹¹⁹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 105; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 128; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 117.

¹²⁰ el-Bakara, 2/184.

¹²¹ İbn Mace, *es-Sünen*, “Tahâret”, 127.

tarafa açmaları için uyardığı halde sahâbe, belki ruhsat gelir diye kapılarının yönünü çevirmediği bu nedenle Allah Resûl'ü'nün buna kızarak yüksek sesle söylediği rivâyet edilir.¹²²

2.1.4.5. Hayızlıyken Giyilen Elbisenin Temizliği

Diğer kültürlerde ve inanışlarda hayızlı kadının giydiği elbise, dokunduğu yerler ve dokunduğu kişiler pis kabul ediliyordu. İslâm'da ise bu uygulamanın olmadığını Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen şu rivâyetten anlıyoruz. Ebû Davud da Ümmü Seleme (r.a.)'den kadının hayızlı iken giydiği elbise hakkında şu hadis rivâyet edilir, Bekkâr b. Yahya ninesinin şöyle dediğini rivâyet ediyor “Bir gün Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanına gitmiştim. Kureyşli bir kadın geldi ve Ümmü Seleme (r.a.)'ye hayızlı iken giyilen elbisenin hükmünü sordu. Ümmü Seleme (r.a.) “Biz Resûlullah zamanında hayızlı iken giydiğimiz elbiseye, temizlendikten sonra bakardık eğer kan varsa yıkar sonra giyerdik kan yoksa yıkamaya gerek duymaz yıkamadan giyerdik.”¹²³ dedi.

دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَسَأَلْتُهَا امْرَأَةً مِنْ قُرَيْشٍ عَنِ الصَّلَاةِ فِي ثَوْبِ الْحَائِضِ، فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: «قَدْ كَانَ يُصَيَّبُنَا الْحَيْضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَلْبِثُ إِحْدَانَا أَيَّامَ حَيْضِهَا ثُمَّ تَطَهَّرُ، فَتَنْتَظِرُ الثَّوْبَ الَّذِي كَانَتْ تَقْلِبُ فِيهِ، فَإِنْ أَصَابَهُ دَمٌ غَسَلْنَاهُ وَصَلَّيْنَا فِيهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَصَابَهُ شَيْءٌ تَرَكْنَاهُ وَلَمْ يَمْنَعْنَا ذَلِكَ مِنْ أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِ، وَأَمَّا الْمُمْتَسِطَةُ فَكَانَتْ إِحْدَانَا تَكُونُ مُمْتَسِطَةً فَإِذَا اغْتَسَلَتْ لَمْ تَنْقُضْ ذَلِكَ، وَلَكِنَّهَا تَحْفَنُ عَلَى رَأْسِهَا ثَلَاثَ حَقَنَاتٍ، فَإِذَا رَأَتْ الْبَلْلَ فِي أَصُولِ الشَّعْرِ «دَلَّكَتُهُ، ثُمَّ أَقَاضَتْ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهَا

Bu hadisten anlıyoruz ki kan necasettir ve temizlenmelidir. Necaset bulaşmadığı sürece kadının hayızlı iken giydiği kıyafet necis olmaz. Ayrıca Darimi'de (ö.255/869) geçen bir hadiste ise Ümmü Seleme (r.a.) “Birinizden hayızın kan damlaları gittiğinde elbisesine kan bulaşmışsa onu tükürüğü ile ovup temizlesin.”¹²⁴ buyuruyor. Bu hadisi şerifte gösteriyor ki Ümmü Seleme (r.a.) necasetin temizlenmesine vesile olan tükürüğün de su gibi temizleyici özelliği olduğundan dolayı suyun dışında sıvı olan tükürükle de necasetin temizlenebileceği hakkında fetva vermiştir. Önemli olan ne şekilde olursa olsun necasetin temizlenmesidir. Ümmü Seleme (r.a.) bu içtihadiyle diğer inanışlarda olan hayızlı kadının elinin değdiği her şeyi pis kabul etmelerinin de yanlış olduğunu ve İslâmiyet'te böyle bir uygulamanın olamadığını bize göstermiştir.

¹²² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Tahâret”, 94.

¹²³ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Tahâret”, 133.

¹²⁴ Ebû Abdullah b. Abdîrahmân b. el-Fazl Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani (Suudi Arabistan: Daru'l-Muğni, 1412), “Tahâret”, 104.

2.1.4.6. Kadının İhtilam Olması

“İhtilam” fıkıh dilinde rüyada cinsel zevk veren bir davranışta bulunduğu kişiden meni gelmesiyle guslû gerektiren hükmi kirlilik durumudur.¹²⁵ Genel olarak erkeklerde görüldüğü düşünülen bu durumun kadınlarda da görüldüğünü Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen şu rivâyetle anlıyoruz.

Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in yanındayken Ebû Talha’nın (ö.34/654-55) karısı Enes b. Mâlik’in (ö.93/711-12) annesi Ümmü Süleym Hz. Peygamber’in yanına gelir ve Hz. Peygamber’e “Ey Allah’ın Resûl’ü! Muhakkak ki Allah hakkı söylemekten haya etmez. Bir kadın tıpkı adam gibi rüyasında ihtilam olursa yani cima ettiğini görse gusletmesi gerekir mi?” diye sorar. Hz. Peygamber “Eğer meni gelirse evet gusleder.” der. Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) utanarak ellerini yüzüne kapattığını ve “Ey Ümmü Süleym bizi rezil ettin kadın ihtilam olur mu?” der. Allah Resûl’ü “Sağ elin topraklansın Ey Ümmü Seleme (r.a.)! Kadının menisi gelmezse çocuk nasıl ona benzesin.” buyurur.¹²⁶ İbn Mace’de geçen rivâyette ise Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in sözüne şaşırıp “Ey Allah’ın Resûl’ü kadından meni gelir mi?” sorusuna Hz. Peygamber şu cevabı verir “Evet gelir, erkeğin menisi koyu beyazdır kadının menisi ince sarıdır. Hangisinin ki önce gelirse çocuk ona benzer.”¹²⁷ buyurmuştur.

أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى فِي مَنَامِهَا مَا بَرَى الرَّجُلُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَأَتْ ذَلِكَ فَأَنْزَلَتْ، فَعَلَيْهَا الْغُسْلُ» فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْكُونُ هَذَا، قَالَ: «نَعَمْ، مَاءُ الرَّجُلِ غَلِيظٌ أَبْيَضُ، وَمَاءُ الْمَرْأَةِ رَقِيقٌ أَصْفَرُ، فَأَيُّهُمَا سَبَقَ، أَوْ غَلَا، أَشَبَّهُهُ الْوَلَدُ

Ümmü Seleme (r.a.)’nin bu rivâyetinden de anlaşılacağı gibi sahâbe hanımları şer’i meseleler de bilgi alabilmek için her türlü soruyu sormaktan çekinmemiş ve günümüzdeki kadınların da bu bilgilere ulaşmasına vesile olmuşlardır.

2.1.5. Kadının Eteğinin Yerde Sürtünmesi

Kadının eteğinin uzun olması tesettür açısından güzel olmakla beraber uzun olduğu durumlarda yerlere sürünebilmekte ve yerdeki herhangi bir necasete temas edebilme ihtimali doğmaktadır. Resûlullah (sav) döneminde tesettür emredildikten sonra kadınlar uzun etek ve paltolarıyla mescide geliyorlardı ve etekleri yere süründüğünde de namaza mâni olup olmadığı hususunda şüpheyne düşüyorlardı. Bir gün Abdurrahman b. Avf’ın ümmü veledi Ümmü Seleme

¹²⁵ Orhan Çeker, “İhtilâm”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2000), 21/569-570.

¹²⁶ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih*, “Gusl”, 22; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 94; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 107.

¹²⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 107.

(r.a.)’ye “Ben etekleri yere sürünen bir kadını, mescide gelirken de temiz olan ve temiz olmayan yerlerden geçiyorum. Namazımın akıbeti nedir?” diye sordu Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyurdu “Resûlullah (sav) bu konuda şöyle buyurdu ‘Bir sonraki temiz yer pis yerden değen necaseti temizler.’”¹²⁸

قُلْتُ لَأُمِّ سَلَمَةَ: إِنِّي امْرَأَةٌ أَطِيلُ ذَيْلِي وَأَمْشِي فِي الْمَكَانِ الْقَذِرِ؟ فَقَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُطَهِّرُهُ مَا بَعْدَهُ

Bu hadisten de anlaşıldığı üzere Ümmü Seleme (r.a.) İslâm’ın kolaylık ilkesi gereği, konu hakkında Hz. Peygamber’in hadisini zikrederek kadına gerekli cevabı verip yerden eteğine değen necasetin namazına engel olmayacağını bildirmiştir.

2.1.6. Ağız Temizliği

İnsanın sağlığı için çok büyük öneme sahip olan ağız sağlığı aynı zamanda insanın görünüşünde de çok büyük öneme sahiptir. Sağlık açısından önemli olduğu kadar dini açıdan da büyük öneme sahip olan temizlik konusu fıkıh kitaplarında “taharet” bölümünde ayrıntılı bir şekilde işlenmiş ve adeta en ince ayrıntısına kadar detaylandırılmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen ağız sağlığı ile alakalı hadiste İslâm’ın peygamberi Hz. Muhammed’in temizliğe ne kadar özen gösterdiğinin delilidir. Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’den rivâyetinde ağız temizliği ile alakalı buyuruyor ki, Hz. Peygamber dedi ki “Süt içtiğinizde mazmaza yapın çünkü o yağlıdır.”¹²⁹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا شَرِبْتُمُ اللَّبَنَ فَمَضْمِضُوا؛ فَإِنَّ لَهُ دَسْمًا»

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyet, bugün doktorların koruyucu hekimlik uygulaması olarak uyguladığı her yemekten sonra diş fırçalama tavsiyesini Hz. Peygamber’in kendi döneminde mazmaza yaparak ve yapılmasını tavsiye ederek ağız ve diş sağlığını korumayı hedeflediğini gösterir.

2.1.7. Hz. Peygamber’in Hamam Otu Kullanması

Vücut temizliğinin önemli bir parçası olan kıl temizliğini acısız bir şekilde yapabilmek için yıllardır farklı farklı yöntemler geliştirilmiş her devirde farklı uygulamalar yapılmıştır. Günümüzde daha çok kadınların güzellik algısı ile bu işle meşgul olup saatlerini harcadıklarını görürken erkeklerinde vücuttaki vitaminleri aldığı düşüncesi ile vücut kıllarından kurtulduğunu

¹²⁸ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi*, “Taharet”, 109; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 135.

¹²⁹ İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 68.

okuyoruz. Sadece kadınlara özgü bir davranış olduğunu düşündüğümüz bu meşguliyetin aslında Hz. Peygamber döneminde bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılan bir davranış olduğunu Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetten öğreniyoruz. İbn Mace’de geçen bir rivâyette Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in vücudundaki kıllardan kurtulmak istediği zaman kasık kıllarını Hz. Peygamber’in bizzat kendisinin hamam otu ile sıvadığını vücudunun kalan kısmını ise zevcelerinin sıvadığını ve bu şekilde vücudundaki kıllardan kurtulduğunu öğreniyoruz.¹³⁰

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَطْلَى بَدَأَ بِعَوْرَتِهِ، فَطَلَاهَا بِالنُّورَةِ، وَسَائِرَ جَسَدِهِ أَهْلُهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyet vücut kıllarını gidermenin caiz olduğunun delilidir.

2.2. İbadetle İlgili Rivayetleri

Ümmü Seleme’nin ahkam rivâyetleri içinde ibadetlerle alakalı gerek hac gerek namaz gerek temizlik gerekse oruçla ilgili birçok rivâyeti vardır. Ümmü Seleme’nin ibadetlerle ilgili rivâyetleri birçok konuya açıklık getirmiş, günümüzde de merak konusu olan birçok meseleye çözüm sunmuş ve İslâm alimleri tarafından delil olarak kullanılmıştır. İslâm alimleri bu rivâyetlerden yerine göre vacip, sünnet veya müstehap hükmünü çıkarmıştır. Mezhepler bu rivâyetler ekseninde bazen ortak karara varıp ittifak ederken bazen de ihtilaf edip aynı hadisi farklı yorumlayarak farklı hükümler çıkarmıştır.

2.2.1. Tesettürle İlgili Rivayetleri

Örtünme, diğer bir ifadeyle “tesettür” aslında insanın yaratılışından beri var olan bir olgudur. Kur’ân-ı Kerim’de Hz. Ademle Havva’nın yemeleri yasaklanan ağacın meyvesinden yedikleri anda avret yerlerinin kendilerine görüldüğü ve kendilerini kapatma ihtiyacı hissettikleri, yaprak cinsi şeylerle örtünmesi gereken yerlerini örttükleri¹³¹ anlatılır.

Aynı zamanda ilahi vahye dayanan Yahudilik ve Hristiyanlıkta da örtünmek üst seviyedeki insanların özelliği olarak kabul edilip vücudunu açan insanlar küçümsenmiştir. İslâm öncesinde de Mezopotamya’da, Babil ve Asur kültürlerinde baş örtüsü özgür kadınların simgesi olup kölelerin baş örtüsü takmaları yasaklanmıştır. Cahiliye devrinde de var olan

¹³⁰ İbn Mace, *es-Sünen*, “Edep”, 39.

¹³¹ el-A’raf, 7/22.

örtünme kadınların baş örtülerini arkaya doğru atmasından ibaret olup örtünme hür kadınların özelliği olarak kabul edilmiştir.¹³²

Fıtratın bir tecellisi olan örtünme insanlara özgü olan ve insanı değerli kılan bir davranıştır. Örtünmenin ölçüsü ise İslâmiyet'te ilahi vahiy gelmesiyle son şeklini almış ve sınırları belirlenmiştir. Ahkam ayetleriyle hükmü konulan kurallar fıkıh kitaplarında ayrıntılı bir şekilde ele alınıp hadislerle detaylandırılmıştır. Ayetlerle örtünmenin fetva boyutunu öğrenirken hadislerde ise takva boyutunu öğrenmekteyiz. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen örtünmeyle ilgili rivâyetlere baktığımızda ise Ahzâb Sûresi, 33/59. ayeti hakkında Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki “Ey peygamber! Eşlerine kızlarına ve mümin kadınlara dışarı çıktıklarında dış kıyafetlerini giymelerini emret.” ayeti indirilince Ensar kadınları dışarıya çıktıklarında başlarına öyle siyah örtüler bağladılar ki sanki başlarında siyah kargalar vardı.”¹³³

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: " لَمَّا نَزَلَتْ: {يُذُنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ} [الأحزاب: 59]، خَرَجَ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِهِنَّ الْغُرَبَانَ مِنَ الْأَكْسِيَّةِ

Örtünme her devirde değerli insanların yaptığı bir davranış olmuştur. Allah Teâlâ mümin kadınların izzetini korumak için örtünmeyi emretmiş, Ensar kadınları Allah'a teslimiyetin sembolü olarak en takva şeklinde siyah örtülere bürünmüşlerdir. Ümmü Seleme (r.a.) de bu hadis-i şerifle Ensar kadınlarının ne derece kıymetli ve takva hanımlar olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ayette ilk önce Hz. Peygamber'in hanımlarına ve kızlarına örtünmelerinin söylenmesinin hikmeti onların mümin kadınlara öncü olmasından kaynaklanmaktadır.

Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen Abdullah b. Ümmi Mektum'la alakalı olan rivâyet ise örtünmenin boyutunu bir adım daha ileri götürmüş ve bize gözün tesettürünü de öğretmiştir. Ümmü Seleme (r.a.) bir gün Hz. Meymune ile ilim öğrenmek için Hz. Peygamber'in yanına giderler o sırada Hz. Peygamber'in müezzini Abdullah b. Ümmi Mektum gelir fakat Hz. Peygamber'in hanımları yabancı erkeklere karşı takındıkları tavrı Abdullah b. Ümmi Mektum'a karşı takınmaz rahat davranırlar daha sonra Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki “O sırada bize örtünme ayeti yeni gelmişti Hz. Peygamber ‘Ondan örtünüz.’ buyurdu. Ümmü Seleme (r.a.) ‘Ya Resûlullah! onun gözleri âmâ, o bizi göremez tanıyamaz.’ deyince Hz. Peygamber ‘O görmüyorsa sizin gözlerinizde mi görmüyor.’ buyurdu.”¹³⁴

¹³² Fatma Özbek, *İslâm'da Tesettür* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2013), 6.

¹³³ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 30.

¹³⁴ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 37; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi*, “Edep”, 29.

أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ، حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَيْمُونَةَ قَالَتْ: فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ أَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَذَلِكَ بَعْدَ مَا أَمَرْنَا بِالْحَجَابِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِخْتَجِبَا مِنْهُ»، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ هُوَ أَعْمَى لَا يُبْصِرُنَا وَلَا يَعْرِفُنَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفَعَمَيَاوَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ

Ebû Dâvût bu emrin sadece Hz. Peygamber'in hanımlarını kapsadığını söylüyor çünkü Hz. Peygamber Fatma bnt Kays'ı iddetini beklemesi için Abdullah b. Ümmü Mektum'un yanına vermiş ve Fatıma bnt Kays'a "İddetini onun yanında bekle, onun yanında elbiselerini çıkarabilirsin o âmâ adamdır." buyurmuş.¹³⁵

Hadisin zahirinden anlaşılan hüküm erkek görmese de kadının, erkeğin yüzüne bakmasının sakıncalı olduğudur. Fakat Ebû Dâvût hadisin açıklamasında alimlerin ekserisi kadının erkeğin yüzüne bakmasının erkeğin erkeğe bakması gibi olduğunu söylediklerini aktarmıştır.¹³⁶

2.2.1.1. Kadının Başörtüsü Takma Şekli

İlk inen tesettür ayeti erkeklerin gözlerini sakınmaları için indirilmiştir. Daha sonra "Kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar iffet ve namuslarını korusunlar görünen kısımlar müstesna zînetlerini göstermesinler başörtülerini yakalarının üzerinden sarkıtsınlar."¹³⁷ ayeti indirilmiştir. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette, Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.)'nin odasına girdiği anda Ümmü Seleme (r.a.)'yi başörtüsünü bağlarken görür ve Ümmü Seleme (r.a.)'ye "Bir dolam bağla iki dolam bağlama." buyurur. Ebû Dâvût açıklamasında bir dolam bağla iki dolam değil derken erkekler gibi sarık yapma bir kere dolaman yeterlidir. Açıklamasında bulunmuştur.¹³⁸

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَهِيَ تَخْتِمِرُ، فَقَالَ: «لَيْتَهُ لَا لَيِّبِينَ

2.2.1.2. Kadının Eteğinin Uzunluğu

Şüphesiz ki kibir Peygamber Efendimizin ve İslâm dininin asla müsamaha göstermeyeceği ve Müslümana yakışmayan bir davranıştır. Hz. Peygamber'den kibirle alakalı birçok hadis mevcut olmakla beraber kişinin giyimiyle dahi mütevazi görünmesini isteyen Hz. Peygamber, Ümmü Seleme (r.a.)'den aktarılan bir hadiste şöyle buyuruyor "Her kim kibirlenip böbürlenerek eteğini yerde sürterse Allah kıyamette onun yüzüne bakmaz." O anda Hz. Peygamber'in yanında olan Ümmü Seleme (r.a.) kadınların tesettür sorumluluğunu hatırlatarak

¹³⁵ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Libas", 37.

¹³⁶ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Libas", 37.

¹³⁷ en- Nûr,24/31.

¹³⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Libas", 39.

“Ey Allah’ın Resûl’ü! Kadınlar ne yapsın?” buyuruyor. Hz. Peygamber bir karış uzatsınlar buyurur, bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) “Ama o zaman kadınlar yürürken ayakları açılır.” der. Bunun üzerine de Hz. Peygamber “Bir arşın uzatsınlar daha fazla uzatmasınlar.”¹³⁹ buyurarak hükmün kapsamı hakkında açıklama yapmıştır.

أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ ذَكَرَ الْإِرَارَ، فَأَلَمَرَأَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «تُرْخِي شِبْرًا»، قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ إِذَا يَنْكَشِفُ عَنْهَا، قَالَ: «فَذَرَا عَا لَا تَزِيدُ عَلَيْهِ

Ayrıca Ümmü Seleme (r.a.) kadının eteğinin uzunluğu hakkında ayrıntılı bir şekilde açıklama yaparak “Hz. Peygamber Hz. Fatıma’nın eteğini baldırdan bir karış aşağı yapmıştı.” buyuruyor. ¹⁴⁰ Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan bu hadiste Ümmü Seleme (r.a.)’nin hükümler konusunda gösterdiği hassasiyete şahit oluyoruz. Hz. Peygamber’in kibirle alakalı rivâyet ettiği hadisten kadınların eteği ile ilgili sorduğu soru üzerine kadınların eteklerinin olması gereken uzunluğunu dahi açıklamalı bir şekilde aktararak hükmü beyan etmiştir.

2.2.1.3. Kadının Sadece Gömlek ile Namaz Kılması

Örtünme ayeti indikten sonra sahâbe hanımları dışarıya çıktıklarında örtünüyor, yabancı erkeklere karşı kendilerini koruyup tesettüre riayet ediyordu fakat namazda tesettürün ne şekilde olacağı tam belirlenmemişti. Ümmü Seleme (r.a.) bir gün Resûlullah’a “Ey Allah’ın Resûl’ü kadın eteklik olmadan gömlek ve başörtüsü ile namaz kılabilir mi?” diye sordu. Hz. Peygamber “Evet, eğer gömleği ayaklarının üstünü örtüyorsa kılabilir.”¹⁴¹ Buyuruyor.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا سَأَلَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي دِرْعٍ وَخِمَارٍ لَيْسَ عَلَيْهَا إِزَارٌ؟، قَالَ: «إِذَا كَانَ الدِّرْعُ سَابِغًا يُغْطِي ظَهْرَ قَدَمَيْهَا

Ümmü Seleme (r.a.)’ye Muhammed b. Zeyd’in annesinin bu konu hakkında “Ey Ümmü Seleme (r.a.)! Kadın hangi elbise ile namaz kılabilir?” sorusu üzerine Ümmü Seleme (r.a.) “Baş örtüsü ve ayaklarının üstünü örten uzunca bir fistan ile namazını kılabilir.” buyuruyor.¹⁴²

أَنَّهَا سَأَلَتْ أُمَّ سَلَمَةَ مَاذَا تُصَلِّي فِيهِ الْمَرْأَةُ مِنَ النَّيَابِ فَقَالَتْ: «تُصَلِّي فِي الْخِمَارِ وَالْذَّرْعِ السَّابِغِ الَّذِي يُغِيبُ ظَهْرَ قَدَمَيْهَا

Bu hadisi şeriflerdeki konular bugün dahi insanların aklını kurcalayan ve sorulan fetvalar arasındadır. Bunlar arasında en yaygınları kadın pantolonla namaz kılabilir mi, baş örtüsü ince olunca namaz kılınabilir mi, ayaklarda çorap olmayınca namaz kılınabilir mi,

¹³⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 40; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Libas”, 9; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Zînet”, 106.

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 40; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Libas”, 9; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Zînet”, 106.

¹⁴¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 84.

¹⁴² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 86.

elbisenin altında iç çamaşırı olmayınca namaz kılınabilir mi gibi sorulardır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu hadis tüm bu sorulara yanıt vermiş ve bize kadının namaz kılacağı zaman ne şekilde giyineceğini açıkça belirtmiştir.

2.2.1.4. Gerçek Anlamda Tesettür

Kur’ân’ı Kerim’de ayetlerle kadının giyim şekli, örtünmesi gereken yerleri açık bir şekilde anlatılmış¹⁴³ ve hadislerle de ayrıntıları verilmiştir. Fakat bunca açık olan hükümlere rağmen maalesef ki halen daha tesettür kavramı tam olarak yerleşmemiş ve aslında tesettürlü olduğunu düşünen birçok kadında bile hadislerde menedilen örtünme şekli mevcut bulunmaktadır. Bu şekilde giyinen kadınlar için Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette şöyle dile getiriyor “Hz. Peygamber gece bir vakitte dehşetli bir şekilde uyandı ve şöyle buyurdu ‘Sübhanallah! Bu gece nice hazineler ve fitneler indirildi! Hücrelerin sahibeleri olan mümin hanımları kim uyandıracak? Dünyada nice giyinik kadınlar vardır ki kıyamette çıplaktırlar.”¹⁴⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَيْقِظَ لَيْلَةً فَقَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ، مَاذَا أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ مَاذَا أُنْزِلَ مِنَ الْخَرَائِنِ؟ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْحُجَرَاتِ؟ يَا رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةً فِي الْآخِرَةِ

İslâm alimleri bu hadisten, kişinin hayrete düştüğünde “sübhanallah” demesinin caiz olduğunu, uyandıktan sonra Allah’ı zikretmesinin ise mendup olduğuna işaret ettiğini, ayrıca Hz. Peygamber’in eşlerini uyandırmasından ise aile reisinin gece ibadeti için eşlerini uyandırmasının mendup olduğuna işaret ettiğini ve peygamber hanımı bile olsa ibadetlerine devam ederek kendilerine güvenmemeleri gerektiğine işaret ettiğini ve alimin ilim öğrettiği insanları her türlü sıkıntıdan dolayı uyarması gerektiği hükmüne varmıştır.¹⁴⁵

2.2.1.5. Azad Edilmiş Köle ile Mahremiyetin Boyutu

Nûr suresi 31. Ayette kadının zînetlerini göstermesinin haram olmadığı erkekler, ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu erkeklerin içinde kişiye ait olan köleler de geçmektedir. Fakat Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyette önemli bir ayrıntı vardır. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki Rasûlallah buyurdu ki “Sizden birinizin mukatep bir kölesi olurda onun da kendini azad edecek miktarda parası bulunursa artık o kadın kölesine karşı örtünsün.”¹⁴⁶

¹⁴³ en-Nûr,24/31; el-Ahzâb,33/59.

¹⁴⁴ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Fiten”, 30.

¹⁴⁵ İbn Hacer, *Fethu’l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 1/211.

¹⁴⁶ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Büyu”, 35; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Atik”, 1; İbn Mace, *es-Sünen*, “Atik”, 3.

نُ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا أَخْبَرَتْ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا كَانَ لِإِحْدَاكُنَّ مَكَاتِبٌ، وَكَانَ عِنْدَهُ مَا يُؤَدِّي، فَلْتَحْتَجِبْ مِنْهُ

Nehban buyuruyor ki “Ümmü Seleme (r.a.) beni ömür boyu Rasûlallah’a hizmet etmem şartıyla azad etti. Ben de ‘Bana bunu şartı koşmasaydın da ben Rasûlallah’ın hizmetinden ayrılmazdım dedim.”¹⁴⁷

Mukatep köle, belirli bir para karşılığı efendisiyle anlaşma yapıp sözleşme imzalayan ve anlaştığı miktarı ödeyince sahibinin azad edeceği köleye denir.¹⁴⁸ Bu hadisten anlaşılan odur ki normal şartlarda kadın, kölesine namahrem değilken köle anlaştığı miktarı bulduğu zaman azad edilmemiş dahi olsa azad edilmesi yakın olduğu için azad edilmiş gibi mahremiyet boyutu değişir.

2.2.1.6. Ümmü Seleme (r.a.)’nin Ebû Tayyibe’e Hacamat Yaptırması

İslâm hukukunda sağlığın önemi büyüktür. Çünkü sağlıklı bir birey hem dünyevi hem uhrevi görevlerini layıkıyla yerine getirebilir ve hem kendisi için hem de başkaları için faydalı olur. Allah vücudumuzu bizlere emanet etmiştir ve bu emaneti korumakla bizi yükümlü tutmuştur fakat her ne kadar dikkat etsek de insanın hayatı inişli çıkışlıdır ve istemeden de olsa sağlığımızı kaybedebiliriz. İşte bu durumda da tedavi yöntemleri söz konusu olmaktadır. Hacamat da Hz. Muhammed tarafından önerilen bir tedavi şeklidir. Bir gün Hz. Peygamber’in tavsiyesi üzerine Ümmü Seleme (r.a.) hacamat yaptırmak ister ve Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’den hacamat yaptırmak için izin ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.)’den kan alması için Ebû Tayyib’e emir verir. Ravi diyor ki “Ebû Tayyib Ümmü Seleme (r.a.)’nin ya süt kardeşi ya da ergenlik çağına girmemişti.”¹⁴⁹

أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اسْتَأْذَنْتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي الْجَمَامَةِ، «فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا طَيِّبَةَ أَنْ يَحْجُمَهَا» وَقَالَ: حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ أَخَاهَا مِنَ الرِّضَاعَةِ، أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلَمْ

Rivâyette zikredilen Ebû Tayyib erkek bir sahâbedir fakat Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.)’ye hacamat yapması için Ebû Tayyib’i görevlendirmekte bundan dolayı da ravi Ebû Tayyib’in Ümmü Seleme (r.a.)’nin süt kardeşi ya da ergenlik çağına ulaşmamış birisi olabileceğini vurgulamaktadır. Kadının zînetini gösterebileceği kişiler içinde ayette zikredilenlerde süt kardeşi ve ergenlik çağına gelmemiş olan erkekler de vardır. Fakat bundan ziyade Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyet esas alınarak bazı hadis kitaplarında tıp

¹⁴⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Atik”, 6.

¹⁴⁸ Çakan, *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*, 1/3242.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 35; İbn Mace, *es-Sünen*, “Tıp”, 20.

bölümünde zikredilip kadının sağlık konusunda erkek doktora muayene olabileceğine de işaret edilmektedir.¹⁵⁰ İslâm alimleri bu hadisin yorumunda Ümmü Seleme (r.a.)’nin hacamat yaptırdığında oruçlu olduğunu rivâyet etmiş ve bundan dolayı hadisi oruçlu olan kişinin kan aldırabileceğine dair delil olarak kullanıp kan aldırıldığında kişinin orucunun bozulmayacağını söylemişlerdir.¹⁵¹

2.2.1.7. Muhannes Kişiyle Görüşmek

“Muhannes” İslâm hukukunda hem erkeklik hem kadınlık organı bulunan ya da kadınsı davranışları olan erkeğe denir. İslâm hukukunda doğuştan gelen bir hastalık olan hem erkeklik hem kadınlık organı olan kişi tabi karşılanırken doğal fitratını bozan kişiler ağır şekilde eleştirilmiştir. Hz. Peygamber’den gelen birçok rivâyette kadınlara benzemek isteyen erkeklere ve erkeklere benzemek isteyen kadınlara lanet etmiştir.¹⁵²

Allah Teâlâ insanı en mükemmel biçimde yaratmıştır ve insanın kendi yaratıldığı şekli beğenmeyip başka bir varlığa benzemek istemesi elbette ki yaratanına saygısızlıktır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette Ümmü Seleme (r.a.) muhannes kişi hakkında şöyle buyuruyor “Bir gün Hz. Peygamber’in yanında hanımları varken kadın tabiatlı biri geldi ve Ümmü Seleme (r.a.)’nin kardeşi Abdullah’a ‘Eğer yarın Allah size Taif’i fethetmeyi nasip ederse sana bir kadın göstereceğim o kadın dörtle gelir sekizle gider sana düşen onu yakalamandır.’ dedi kadının çok şişman olduğunu vurguladı bunun üzerine Hz. Peygamber böylelerini evlerinizden çıkarın bir daha evlerinize almayın.’ buyurdu.¹⁵³

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا مُحَنَّتٌ وَهُوَ يَقُولُ لِعَبْدِ اللَّهِ أَخِيهَا: إِنْ يَفْتَحَ اللَّهُ
الطَّائِفَ غَدًا دَلَّلْتُكَ عَلَى امْرَأَةٍ تُقْبَلُ بِأَرْبَعٍ، وَتُدِيرُ بِثَمَانٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ

2.2.2. Namaz ile İlgili Rivâyetleri

İslâmın beş şartından biri ve dinimizin en önemli vecibesi olan namaz, Kur’ân’ı Kerim’de birçok ayette zikredilmiştir. Farz olduğu kitap, sünnet ve icma ile kesin olan namaz Kur’ân’ı Kerim’de ‘salat’ kelimesi olarak zikredilir. Namazla ilgili birçok ayet zikredilmekle beraber hangi namazın kaç rekât olduğu, nasıl kılınacağı bizlere Hz. Peygamber’den sahâbe yolu ile aktarılmıştır. Hz. Peygamber farz namazları mescitlerde sahâbe ile kılarken sünnet namazları daha çok evde kılmayı tercih etmiştir. Hz. Peygamber’in ev halkı aynı evde beraber

¹⁵⁰ İbn Mace, *es-Sünen*, “Tıp”, 20.

¹⁵¹ İbn Hacer, *Fethu’l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 4/176.

¹⁵² Orhan Çeker, “Hüsnâ”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1998), 18/491-492.

¹⁵³ Buhârî, *el--Câmi ‘u’s-sahîh*, “Nikah”, 112; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Edep”, 60; İbn Mace, *es-Sünen*, “Had”, 38.

yaşadıkları için sünnet ibadetleri yaparken daha çok şahit olmuş ve bizlere kadar aktarmışlardır. Ümmü Seleme (r.a.)’ye de bu konuda birçok soru sorulmuştur. Bu nedenle de Ümmü Seleme (r.a.)’den birçok hadis rivâyet edilmiştir.

Namaz konusunda Hz. Peygamber’in ne kadar titiz davrandığını vurgulamak için Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen şu rivâyet çok can alıcıdır. Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in son nefesinde söylediklerini anlatırken şöyle buyuruyor “Hz. Peygamber’in son vasiyeti şuydu ‘Namaza, devam edin ve emriniz altındakilerin hakkına riayet edin.’” Ümmü Seleme (r.a.) diyor ki “Hz. Peygamber buna o kadar önem verdi ki mübarek dili söyleyemeyecek hale gelince bunu içinden tekrarlamaya başladı.”¹⁵⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوَفِّي فِيهِ: «الصَّلَاةُ، وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ» فَمَا زَالَ يَقُولُهَا، حَتَّى مَا يَفِضُ بِهَا لِسَانَهُ

2.2.2.1. Sabah Namazında Kunut Duası Okumak

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetlerden birisi de kunut dualarıyla alakalı olanıdır. Hanefî mezhebinde vitir namazının son rekâtında okunan kunut duaları hakkında Ümmü Seleme (r.a.)’ye sorulan sabah namazının arkasında da kunut duası okunur mu sorusuna Ümmü Seleme (r.a.) “Allah Resûl’ü sabah namazından sonra kunut duası okumaktan menetti.”¹⁵⁵ şeklinde rivâyet etmiştir.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ «نُهِِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْقُنُوتِ فِي الْفَجْرِ

2.2.2.2. Öğle Namazını İlk Vaktinde Kılmak

Sahâbe Hz. Peygamber döneminde aklına takılan sorularda hemen Hz. Peygamber’e sorup aslını öğrenip hükümleri uygulamışlardır. Resûlullah’ın vefatından sonra ise Resûlullah’ın en yakınında yaşamış ve hükümleri en iyi şekilde kavramış olan Hz. Peygamber’in eşlerine bu sorular yöneltmiştir. Birgün öğle namazının vakti hususunda sahâbe kendi arasında yaptığı uygulamadan şüpheye düşünce Ümmü Seleme (r.a.)’den öğrenmek için yanına gelmişlerdir. Ümmü Seleme (r.a.) sahâbeye “Resûlullah (sav) öğle namazını ilk vaktinde kılma hususunda sizden aceleciydi sizi ise ikinci namazını ilk vaktinde kılma hususunda Resûlullah’tan daha aceleci görüyorum.” demiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 64.

¹⁵⁵ İbn Mace, *es-Sünen*, “İkametü’s Salat”, 145.

¹⁵⁶ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Salat”, 7.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشَدَّ تَعْجِيلًا لِلظُّهْرِ مِنْكُمْ، وَأَنْتُمْ أَشَدُّ تَعْجِيلًا لِلْعَصْرِ مِنْهُ»:

Hadisi şeriften anlaşıldığı gibi sahâbe Ümmü Seleme (r.a.)’ye namaz vakitleri hakkında soru sormakta, Ümmü Seleme (r.a.) ise sahâbenin sünnete aykırı olarak gördüğü davranışlarını tenkit edip Resûlullah’ın uygulamasını aktararak Resûlullah’ın böyle bir şey yapmadığını vurgulamaktadır.

Hadisin zahirinde öğle namazını ilk vaktinde kılmanın daha efdal olduğu anlaşılrsa da müçtehit imamlar Peygamber Efendimizden gelen başka rivâyetlere dayanarak yazın sıcak günlerde öğle namazının vaktinin biraz geciktirilerek kılınmasının daha efdal olduğunu rivâyet etmişlerdir.¹⁵⁷

2.2.2.3. Vitir Namazının Kılınışı

Hiz. Peygamber’in ayrı olarak kıldığı fakat günümüzde gece kalkamam korkusuyla yatsı namazına birleştirilen vitir namazı hakkında sahâbeden ve Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen birçok rivâyet bulunmaktadır. Bizim üç rekât olarak kıldığımız vitir namazını, gelen rivâyetlerden anlıyoruz ki Hiz. Peygamber on üç rekât dokuz rekât yedi rekât ve üç rekât olarak farklı farklı kılmıştır.

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette sahâbenin Ümmü Seleme (r.a.)’ye sorduğu, Resûlullah kaç rekât vitir kıları sorusuna şu cevabı veriyor “Hiz. Peygamber vitir namazını on üç rekât kıları ne zaman ki yaşlandı güçsüzleşti, kaynaklarda şişmanladı olarak da geçmektedir, dokuz rekât kılmaya başladı.”¹⁵⁸

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يُوتِرُ بِثَلَاثِ عَشْرَةِ رَكْعَةٍ، فَلَمَّا كَبُرَ وَضَعُفَ أُوتِرَ بِسَبْعٍ

Başka bir sahâbenin sorusuna da “Resûlullah on üç rekât vitir kıları ne zaman ki halden düştü yedi rekât kılmaya başladı.” buyuruyor.¹⁵⁹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِثَلَاثِ عَشْرَةِ رَكْعَةٍ، فَلَمَّا كَبُرَ وَضَعُفَ أُوتِرَ بِسَبْعٍ

Sorulan soruya netlik kazandırmak için başka bir rivâyette de Resûlullah’ın kıldığı vitir namazını ayrıntısıyla açıklayıp tarifini yapıyor ve şöyle anlatıyor “Resûlullah yedi ya da beş rekât vitir kıları arasında ne selam verirdi ne de konuşurdu.”¹⁶⁰

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَانَ «يُوتِرُ بِخَمْسٍ أَوْ بِسَبْعٍ لَا يُفَصِّلُ بَيْنَهُنَّ بِكَلَامٍ وَلَا بِتَسْلِيمٍ

¹⁵⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Salat”, 4.

¹⁵⁸ Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Kıyâmu'l-leyl”, 45.

¹⁵⁹ Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Salat”, 54; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Kıyâmu'l-leyl”, 3.

¹⁶⁰ İbn Mace, *es-Sünen*, “İkametü’s Salat”, 123; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Salat”, 46.

İbn Mace'de geçen rivâyette ise Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'in vitirden sonra iki rekât nafîle namaz kıldığını ve hafif tuttuğu iki rekât nafîle namazı oturarak kıldığını ifade ediyor.¹⁶¹

2.2.2.4. Peygamber Efendimizin Gece Namazı

Yukarda da zikrettiğimiz gibi namaz ibadetinin yapılış şekli Hz. Peygamber'in uygulamalarının sahâbe tarafından aktarılmasıyla bize ulaşmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette de Ümmü Seleme (r.a.)'ye Hz. Peygamber'in gece namazını nasıl kıldığı sorulunca Ümmü Seleme (r.a.) adeta soran kişiye sen Hz. Peygamber'in yaptığını yapabilecek misin de soruyorsun dercesine şöyle buyuruyor “Sen Hz. Peygamber'in namazını ne yapacaksın, o gece kalkar biraz namaz kılardı sonra namaz kıldığı kadar uyurdu sonra kalkar uyuduğu kadar namaz kılardı sonra tekrar uyurdu bu şekilde sabahlardı.”¹⁶² Ona namazda nasıl Kur'ân okurdu diye sorulunca da aynı şekilde cevap vererek “Onun okuyuşu ağır ağır, tane tane idi ve okuyuşunu ayetleri bölerek okurdu.” buyurmuştur.¹⁶³

أَنَّهُ «سَأَلَ» أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَصَلَاتِهِ، فَقَالَتْ: مَا لَكُمْ وَصَلَاتُهُ؟ كَانَ يُصَلِّي ثَمَّ يَنَامُ قَدْرَ مَا صَلَّى، ثُمَّ يُصَلِّي قَدْرَ مَا نَامَ، ثُمَّ يَنَامُ قَدْرَ مَا صَلَّى حَتَّى يُصْبِحَ، ثُمَّ نَعْتَتْ قِرَاءَتَهُ، فَإِذَا هِيَ تَنْعَتُ قِرَاءَةَ مُفَسَّرَةً حَرْفًا حَرْفًا

Nesâi'de (ö.303/915) geçen bir rivâyette de Ümmü Seleme (r.a.)'ye Hz. Peygamber'in gece namazı sorulduğunda Resûlullah'ın gece namazını şöyle tarif ediyor “Resûlullah yatsı namazını kılar, tesbih çeker sonra dilediği kadar gece namazı kılar, sonra çekilir gece namazı kıldığı kadar uyurdu. Sonra uyanır uyuduğu kadar gece namazı kılardı. Sabaha kadar bu şekilde devam ederdi.”¹⁶⁴

أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ أُمَّ سَلَمَةَ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: كَانَ «يُصَلِّي الْعَتَمَةَ، ثُمَّ يُسَبِّحُ، ثُمَّ يُصَلِّي بَعْدَهَا مَا شَاءَ اللَّهُ مِنَ اللَّيْلِ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَرُقُ مِثْلَ مَا صَلَّى، ثُمَّ يَسْتَقِيطُ مِنْ نَوْمَتِهِ تِلْكَ، فَيُصَلِّي مِثْلَ مَا نَامَ، وَصَلَاتُهُ تِلْكَ الْأَجْرَةُ تَكُونُ إِلَى الصُّبْحِ

2.2.2.5. Hz. Peygamberin Sünnet Namazı Kaza Etmesi

Sahâbeden İbn Abbas Misver İbn Mahreme (ö.64/683) ve Abdurrahman İbn Ezher, Hz. Âişe'nin ikindi namazından sonra iki rekât namaz kıldığını duyarlar ve bir gün hep beraber otururken Hz. Âişe'ye bu kıldığı namazı sorması için Kureyb'i gönderirler. İbn Abbas

¹⁶¹ İbn Mace, *es-Sünen*, “İkametü's Salat”, 125.

¹⁶² Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Fezailil Kurân”, 23; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 353.

¹⁶³ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Fezailil Kurân”, 23; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 353.

¹⁶⁴ Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, “Kıyamu'l Leyl”, 21.

Kureyb’e “Hz. Âişe’nin yanına git ve senin ikindi namazından sonra iki rekât namaz kıldığını duyduk biz Hz. Peygamber’in bu namazı yasakladığını duymuştuk. Ben bundan dolayı Ömer İbn Hattab’la ikindi namazından sonra namaz kılanları döverdim.” der. Kureyb, Hz. Âişe’nin yanına gider ve sorar fakat Hz. Âişe Kureyb’i Ümmü Seleme (r.a.)’ye yönlendirip bu konuyu onun daha iyi bileceğini ve ona sormasını ister. Kureyb İbn Abbas’ın yanına gider ve Hz. Âişe’nin Hz. Ümmü Seleme (r.a.)’ye yönlendirdiğini anlatır. İbn Abbas Kureyb’i Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına gönderir. Kureyb Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına gelip sorusunu yöneltince Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyurur “Ben Resûlullah’ın bu namazı yasakladığını işittim sonra da onu ikindi namazını kıldıktan sonra evime girdiğinde o namazı kılarken gördüm o anda yanımda ensardan Haramoğullarının hanımları olduğu için ben gidip soramadığımdan dolayı Hz. Peygamber’e bunun nedenini sorması için cariyeyi görevlendirdim. Ona “Resûlullah’a git, yanında dur ve ona deki ‘Ey Allah’ın Resûl’ü Ümmü Seleme (r.a.) diyor ki ‘Ben senin ikindiden sonra kılınan iki rekât namazı yasakladığını duydum ancak seni o namazı kılarken görüyorum.’ Eğer sana eliyle işaret ederse uzaklaş bekle.” der. Cariye Hz. Peygamber’in yanına gelir ve Ümmü Seleme (r.a.)’nin söylediklerini söyler. Hz. Peygamber eliyle işaret edip uzaklaşmasını söyler ve namazı kıldıktan sonra cariyeye, Ümmü Seleme (r.a.)’ye hitaben şunları söyler “Abdul Kays’tan bana bir heyet zekât vermek için geldi ve öğle namazından sonra kıldığım iki rekât namazdan beni alıkoydular işte şimdi kıldığım namaz öğle namazının ardından kıldığım iki rekât namazdır.”¹⁶⁵ buyurur.

فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْهَا، ثُمَّ رَأَيْتُهُ يَصْلِيهِمَا حِينَ صَلَّى الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَزَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ، فَقُلْتُ: قَوْمِي بِجَنْبِهِ، قَوْلِي لَهُ: تَقُولُ لَكَ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ، وَأَرَاكَ تُصَلِّيَهُمَا؟ فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخِرِي عَنْهُ، فَفَعَلْتُ الْجَارِيَةُ، فَأَشَارَ بِيَدِهِ، فَاسْتَأْخَرْتُ عَنْهُ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: (يَا بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ، سَأَلْتُ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَإِنَّهُ أَتَانِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ، فَسَعَّلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَهَمَا هَاتَانِ

Ümmü Seleme (r.a.)’nin, Hz. Peygamber’in yasakladığı bir şeyi yaptığını görünce yanında misafirleri olduğu için gidemediği halde onların gitmesini bekleyememesi ve hemen olayın sebebini öğrenmek için cariyesini görevlendirmesinden, ibadetlerde ve hükümlerde ne kadar titiz davrandığını anlamaktayız. Ayrıca bu olayda Ümmü Seleme’nin misafirlerine hürmet için onların yanından ayrılmaması da İslâm dininde misafire verilen değeri göstermektedir. Kureyb’den aktarılan bu olayda Ümmü Seleme (r.a.)’nin cariyesine “Eğer Hz.

¹⁶⁵ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Sehv”, 8; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Salat”, 297; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 298.

Peygamber sana uzaklaş derse uzaklaş ve bekle.” diyerek verdiği uyarı ile de Hz. Peygamber’e karşı takındığı edebi ve ahlaki göstermektedir.

Ayrıca hadisin Müsned’de geçen farklı rivâyetinde Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygambere “Biz de kaza edelim mi?” diye sorunca Hz. Peygamber “Hayır.” buyuruyor.¹⁶⁶ Hadisten çıkarılan hüküm ise Hz. Peygamber’in kendisinin sünnet namazların kazasını kıldığı fakat ümmetine bunu emretmediğidir. Ayrıca sünnet namazlar normal şartlarda vaktinde kılınması gerekirken Hz. Peygamber’in toplumsal bir meseleden dolayı sünnet namazı ertelediği anlaşıyor. Bunu destekler nitelikte Abdullah b. Abbas’tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber’in zekât aldığı için öğle namazının son sünnetini kaçırdığını ve sonradan kaza ettiğini, o günden sonra ise bir daha bu namazı kılmadığını görmekteyiz.¹⁶⁷

2.2.2.6. Secdeye Giderken Toprağa Üflemek

İslâmın beş şartından biri olan, Kur’ân-ı Kerim’de en fazla zikredilen ve Hz. Peygamber’in dinin direğidir diye ifade ettiği namaz ibadeti, yapılışı açısından büyük bir özen istemektedir. Namazı bozan durumlar olarak nitelendirilen amel-i kesir konusu her ne kadar namaz kılan kişiye dışardan bakıldığında namaz kılmıyormuş gibi görünmesidir diye açıklansa da bu kelimenin izaha ihtiyacı vardır. Zira toplumdan topluma bazı yargılar ve bakış açısı değişebilmektedir.

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen secdeye üfleyen sahâbeyle alakalı hadiste gayet normal bir hareket olarak görülen üflemenin namazda yapıldığında namazı bozan durumlardan olabileceği anlaşılmaktadır. Konuyla alakalı Ebû Salih şunları anlatıyor “Bir gün Ümmü Seleme (r.a.)’nin evine geldim, kendi kardeşinin oğlu da gelmişti, Ümmü Seleme (r.a.)’nin evinde iki rekât namaz kıldı ve namazda secdeye gittiğinde oradaki toprağa üfledi, Ümmü Seleme (r.a.) onun secdeye üflediğini görünce şöyle dedi “Ey kardeşimin oğlu toprağa üfleme! Çünkü ben Resûlullah’ın toprağa üfleyen Yesar isimli kölesine şöyle dediğini işittim ‘Yüzünü Allah için topraklandır, bu şekilde üfleme’ buyurmuştur.”¹⁶⁸

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامًا لَنَا يَقُولُ لَهُ أَفْلَحُ إِذَا سَجَدَ نَفَخَ، فَقَالَ: «يَا أَفْلَحُ، تَرَبُّ وَجْهَكَ

¹⁶⁶ el-Benna, *İmam Ahmed b. Hanbel el-Müsned el-Fethu’r-rabbani tertibi*, 2/314.

¹⁶⁷ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Sehv”, 8; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Salat”, 297; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 297.

¹⁶⁸ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Salat”, 164.

Birçok İslâm alimi bu hadisi değerlendirirken secdeye üfleminin namazı bozmayacağını eğer namazı bozsaydı Hz. Peygamberin namazı tekrar kılmasını isteyeceğini söyleyerek namazı bozmamakla beraber mekruh bir iş olduğunu zikretmiştir.¹⁶⁹

2.2.2.7. Oturarak Namaz Kılmak

Namaz ibadetinin nasıl eda edileceği Hz. Peygamber'in uygulamaları ile sahâbeden bizlere kadar aktarılmıştır. Lakin bazı rivâyetlerden anlaşılıyor ki Hz. Peygamber durum ve şartlara göre farklı uygulamalar yapmış farklı şekilde eda etmiştir. Sahâbeden, Ümmü Seleme (r.a.)'ye gelen bir soru karşısında Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'in nafîle namazı hakkında şöyle buyuruyor "Ben Resûlullah'ın (sav) vefatından bir yıl öncesine kadar nafîle namazları oturarak kıldığını görmedim. Ne zamanki Hz. Peygamber yaşlandı ve güçsüzleşti o zaman nafîle namazlarını oturarak kılmaya başladı. Ona salih amellerin en sevimlisi neydi diye sorulunca "Az da olsa devamlı olan ameldir." dedi."¹⁷⁰

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «وَالَّذِي ذَهَبَ بِنَفْسِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مَاتَ حَتَّى كَانَ أَكْثَرُ صَلَاتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ، وَكَانَ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَيْهِ الْعَمَلُ الصَّالِحُ، الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ الْعَبْدُ، وَإِنْ كَانَ يَسِيرًا

Ümmü Seleme (r.a.) bu rivâyetiyle Hz. Peygamber'in uygulamalarındaki durum ve şartları algılamış, zekâsı ve ferasetiyle Hz. Peygamber'in yaptığı farklı uygulamaların Hz. Peygamber'in sağlık durumundan kaynaklı olduğunu aktarmıştır.

2.2.2.8. Namazda Önüne Bakmak

Namaz insanın rabbiyle buluşmasıdır. İnsan namazda iken rabbinin karşısında olduğunu bilip ona saygıda kusur etmemesi ve bunu davranışlarına da yansıtması gereklidir. Bu hususta sahâbe bizim için en iyi örnek olmaktadır. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen namazda önüne bakmakla alakalı olan rivâyet ziyadesiyle düşündürücüdür. Namazın içerisinde aşırıya gidildiğinde amel-i kesir olarak adlandırılan, namazda önüne bakmayıp sağa sola bakmak Ümmü Seleme (r.a.)'nin dilinden fitne alameti olarak nitelendirilmiştir.

Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki "Resûlullah'ın zamanında insanlar namaz kıldığı zaman hiçbirisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden öteye geçmezdi. Resûlullah vefat edip Hz. Ebû Bekir (r.a.) halife olunca insanlar namaza kalktıklarında hiç birisinin gözü secde alını koyduğu yerden öteye geçmezdi. Hz. Ebû Bekir (ra) vefat etti, Hz. Ömer (ra)

¹⁶⁹ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihi Buhari şerhi*, 3/85.

¹⁷⁰ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, "Salat", 163; İbn Mace, *es-Sünen*, "Zühd", 28; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, "Kıyâmu'l-leyl", 19.

halife olunca insanlar namaza kalktıklarında hiçbirisinin gözü kible yönünden sapmazdı ne zaman ki Hz. Ömer vefat etti Hz. Osman halife oldu fitne oldu ve insanlar namaza kalktıklarında ziyadesiyle sağa sola bakmaya başladılar.”¹⁷¹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ بِنْتِ أَبِي أُمَيَّةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، «إِذَا قَامَ الْمُصَلِّيُ يُصَلِّي، لَمْ يَغْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ قَدَمَيْهِ، فَلَمَّا تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ النَّاسُ إِذَا قَامَ أَحَدُهُمْ يُصَلِّي، لَمْ يَغْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ جَبِينِهِ، فَتَوَفَّى أَبُو بَكْرٍ وَكَانَ عُمَرُ، فَكَانَ النَّاسُ إِذَا قَامَ أَحَدُهُمْ يُصَلِّي، لَمْ يَغْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ الْقِبْلَةِ، وَكَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، فَكَانَتِ الْفِتْنَةُ، فَتَلَفَّتِ النَّاسُ يَمِينًا وَشِمَالًا

Görüldüğü gibi sahâbe Hz. Ebû Bekir döneminde ve Hz. Ömer döneminde namazlarını huşu içinde kılarken Hz. Osman döneminde kaynaklanan fitnelerden dolayı insanların namaza olan iştisakları azalmış ve namazda sağa sola bakmışlardır. Ümmü Seleme (r.a.) de bu durumdan rahatsız olduğunu belirterek bunu fitne alameti olarak aktarmıştır.

2.2.2.9. Önünden Geçilen Kişinin Namazı

Namazı bozan durumlar hakkında insanların aklını kurcalayan birçok soru vardır. Kurân ayetlerinde namazın kılınış şekli ayrıntılı bir şekilde açıklanmadığı için sahâbeden rivâyet edilen her hadis İslâm alimleri için fıkıh alanında aydınlatıcı birer bilgi ve delil olmuştur. Namaz kılan kişinin önünden geçmekle namazın bozulmayacağına dair delil de Ümmü Seleme'nin rivâyet ettiği bir hadisle açıklanmıştır. Ümmü Seleme kendi evinde yaşanan bir olayı anlatırken Hz. Peygamber'in kendi evinde namaz kılarken o günlerde daha çocuk olan oğlu Abdullah'ın veya Ömer'in Hz. Peygamber'in önünden geçtiğini, Hz. Peygamber oğlunu uyarınca oğlunun geri çekildiğini sonra da kızı Zeynep'in önünden geçtiğini fakat Hz. Peygamber uyardığı halde Zeynep'in geri dönmediğini Hz. Peygamber namazı bitirince “Kadınlar muhalefet etmede bize galip geldiler.” dediğini zikrediyor.¹⁷²

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، «يُصَلِّي فِي حُجْرَةٍ أُمِّ سَلَمَةَ» فَمَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ، أَوْ عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، فَقَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا، فَمَضَتْ، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «هُنَّ أَغْلَبُ»

Hanefi alimler bu rivâyeti, namaz kılan kişinin önünden geçmekle namaz kılan kişinin namazının bozulmayacağına dair delil olarak kullanmış eğer namazı bozsaydı Allah Resûl'ü

¹⁷¹ İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 65.

¹⁷² İbn Mace, *es-Sünen*, “İkametü's-Salat”, 38.

namazı tekrar kıldı demiş ve bu durumda önünden geçen kişinin mekruh bir iş yapmış olacağını söylemişlerdir.¹⁷³

2.2.2.10. Kadının Camide Cemaatle Namaz Kılması

Cemaatle namaz kılmanın ferdi namaz kılmaktan çok daha efdal olduğunu bildiren hadisler ve alimlerin görüşleri zikredilmekle beraber kadınların cemaate katılmaları ve camiye gitmeleri yıllardan beri tartışılan bir konudur. Kadınların Hz. Peygamber'in döneminde camiye gittiklerini Hz. Peygamber'den ilim öğrendiklerini anlatan birçok hadis olmakla beraber halen bunun zıddını iddia edenler bulunmaktadır. Kadınların Hz. Muhammed döneminde camiye gidip cemaatle namaz kıldıklarına dair rivâyetlerden biri de Ümmü Seleme (r.a.)'den aktarılmıştır. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki “Resûlullah cemaatle namaz kıldıktan sonra selam verip biraz beklerdi, kadınlar dışarı çıkınca Resûlullah kalkardı.”¹⁷⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، «إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ، ثُمَّ يَلْبَثُ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ

Bu hadisten anlıyoruz ki kadınlar camide cemaatle namaz kılmakta ve Allah Resûl'ü kadınların erkeklere karışmaması ve mahremiyete zarar gelmemesi için namazdan sonra beklemekte, Hz. Peygamber beklediği için sahâbe de beklemekte ve kadınlar dağıldıktan sonra erkekler çıkmaktadır. Bu hadisten çıkan hüküm ise Hz. Peygamber döneminde kadınların camiye gidip cemaatle namaz kıldığıdır. Erkeklerle bir araya gelmedikleri sürece kadınların cemaate katılmalarında bir sakınca yoktur. İslâm alimleri de bu konuda kadının tesettürüne riayet ettiği sürece camiye veya pazara gitmesinin caiz olduğunu vurgulamışlardır.¹⁷⁵

2.2.2.11. Kabirlere Mescit Yapmak

Ümmü Seleme (r.a.) çok zeki ve uyanık bir kadındı. Habeşistan'a hicret etmiş olan Ümmü Seleme (r.a.) Habeşistan'da yaşadığı birçok olayı bizlere nakletmiştir. Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyette Hz. Peygamber'in ölüm hastalığı anında, Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber ölüm anındayken Habeşistan'da gördüğü Marya isimli bir kiliseden ve orada bulunan resim ve heykellerden bahsetti Hz. Peygamber bunu duyunca şöyle dedi “Onlar içlerinden salih bir kişi öldüğünde kabrinin üstüne mescit yaptılar ve üstüne de o resimleri

¹⁷³ Alauddin Ebû Bekr b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi 'ş-şerâi* (Mısır: Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1327), 1/241.

¹⁷⁴ İbn Mace, *es-Sünen*, “İkametü's salat”, 33; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 202.

¹⁷⁵ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihi Buhari şerhi*, 9/337.

işlediler işte onlar kıyamet gününde aziz ve celil olan Allah'ın yanında yaratılanların en şerlileridir.¹⁷⁶

ام سلمة، أَرْضَ الْحَبَشَةِ، فَذَكَرْنَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرِ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ مِنْهُمْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَةَ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ

Hiz. Peygamber kendisi de ölüm anındayken ölümünden sonra kendisine aşırı tazim ve hürmet gösterilir de Müslümanlar da böyle bir hata yapıp tevhit inancını zedeler endişesi ile Ümmü Seleme (r.a.)'nin söylediklerine tepki gösterir ve sürekli hadiste geçen sözleri tekrarlar.¹⁷⁷

2.2.3. Oruçla İlgili Rivâyetleri

Oruç her ümmete olduğu gibi Müslümanlara da farz kılınmıştır.¹⁷⁸ Her yıl ramazan ayında tutulan oruçlar dışında Hiz. Peygamber'in oruç tuttuğu başka aylar ve günler de vardır. Bu konuda Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen hadis sayısı da oldukça fazladır. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette buyuruyor ki “Allah Resûl’ü Şaban ayı dışında senenin hiçbir ayını tam olarak oruçlu geçirmezdi, şabanı ramazana birleştirdi.”¹⁷⁹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَصِلُ شَعْبَانَ بِرَمَضَانَ

Ayrıca başka bir rivâyette sahâbeden bir kadının nafile orucu sorması üzerine buyuruyor ki “Resûlullah bana her ay üç gün oruç tutmamı emrederdi, o günlerin ilki pazartesi sonra perşembe sonra yine pazartesidir.”¹⁸⁰

قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَسَأَلْتُهَا عَنِ الصِّيَامِ، فَقَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، أَوَّلُهَا الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ»

Ümmü Seleme (r.a.)'nin mevlası Kureyb'den aktarılan bir hadiste ise Kureyb Ümmü Seleme (r.a.)'ye “Ey müminlerin annesi Allah Resûl’ü en çok hangi günlerde oruç tutmayı severdi?” diye soruyor. Ümmü Seleme (r.a.) “Allah Resûl’ü en çok cumartesi ve pazar günleri oruç tutmayı severdi.” buyuruyor. Kureyb Ümmü Seleme (r.a.)'nin bu sözünü İbn Abbas'a aktarınca İbn Abbas Kureyb'in yanlış anladığını ya da unuttuğunu düşünerek Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanına gelip biz Allah Resûl’ünün hangi günlerde daha çok oruç tuttuğunu öğrenmek için Kureyb'i sana gönderdik sen şöyle şöyle demişsin deyince Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor

¹⁷⁶ Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, “Cenaze”, 69; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Mesâcid”, 16.

¹⁷⁷ Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, “Cenaze”, 69; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Mesâcid”, 16.

¹⁷⁸ el-Bakara, 2/183.

¹⁷⁹ İbn Mace, *es-Sünen*, “Sıyam”, 4; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Savm”, 37; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Savm”, 11.

¹⁸⁰ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Savm”, 69; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Sıyam”, 70.

ki “Evet, Allah Resûl’ü en çok cumartesi ve pazar günleri oruç tutardı ve derdi ki o günler müşriklerin bayram günleridir ve ben onlara muhalif olmayı severim.”¹⁸¹

عَنْ كُرَيْبٍ، قَالَ: أُرْسِلَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ، وَنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ: أَيُّ الْأَيَّامِ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرَ هَا صِيَامًا؟ قَالَتْ: يَوْمَ السَّبْتِ وَالْأَحَدِ، فَأَنْكَرُوا عَلَيَّ وَظَنُّوا أَنِّي لَمْ أَحْفَظْ، فَرَدُّونِي، فَقَالَتْ: مِثْلَ ذَلِكَ فَأَخْبَرْتُهُمْ، فَقَامُوا بِأَجْمَعِهِمْ، فَقَالُوا: إِنَّا أُرْسَلْنَا إِلَيْكَ فِي كَذَا وَكَذَا فَرَعَمَ هَذَا أَنَّكَ قُلْتَ كَذَا وَكَذَا، قَالَتْ: صَدَقَ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " يَصُومُ يَوْمَ السَّبْتِ وَالْأَحَدِ أَكْثَرَ مَا يَصُومُ مِنَ الْأَيَّامِ، وَيَقُولُ: إِنَّهُمَا يَوْمَا عِيدٍ لِلْمُشْرِكِينَ فَأَنَا أُحِبُّ " أَنْ أَخَالَفَهُمْ

2.2.3.1. Ramazan’da Cünüp Halde Sabahlamak

Fıkhi terim olarak cenabet, cinsel ilişkiden sonra veya başka sebeplerle kişiden meni gelmesiyle oluşan hükmi kirliliği ifade eder. Böyle olan kişiye de cünüp denir.¹⁸² Cünüp olan kişi hükmen kirli sayıldığı için gusül abdesti alması gerekir. Eğer su bulunmaz ise teyemmümün de onun yerine geçeceği Kur’ân ayetleri ile açıklanmıştır.¹⁸³ Cünüp kişi gusül abdesti alıncaya kadar farz ya da nafile namaz kılamaz, tilavet secdesi yapamaz, Kur’ân okuyamaz ve Kabe’yi tavaf edemez.¹⁸⁴ Ayeti kerimelerle açık hükümler getirilmekle beraber bazı konularda hadisler hükümlerin açıklayıcısı olmuştur. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette Hz. Peygamber’in cünüp halde sabahladığıyla alakalı şöyle buyuruyor “Hz. Peygamber eşiyle cimadan dolayı cünüp olduğu halde fecir vakti girerdi sonra Resûlullah gusül abdesti alır ve oruç tutardı.” buyuruyor.¹⁸⁵

Yine aynı hadisin devamında “Allah Resûl’ü ihtilam olmaksızın cünüp olarak sabahlar ve oruç tutardı.” buyuruyor. Sahâbeden Mervan, Ümmü Seleme (r.a.)’ye bu konuda fetva sormak için geliyor ve diyor ki “Ey Ümmü Seleme! Cünüp olup oruç tutan kişi hakkında ne dersin?” Ümmü Seleme (r.a.) “Allah Resûl’ü cimadan dolayı ihtilam olmaksızın sabahlar sonra iftar etmez orucunu tamamlardı.” buyuruyor.

أَنَّ مَرْوَانَ أَرْسَلَهُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا يَسْأَلُ عَنِ الرَّجُلِ يُصْبِحُ جُنُبًا أَيْصُومُ؟ فَقَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جَمَاعٍ لَا مِنْ حُلْمٍ، ثُمَّ لَا يَغْتَرُّ، وَلَا يَقْضِي

Ebû Hureyre’den de cünüp olarak sabahlayan kişinin orucunu iftar edeceğine dair rivâyet olmakla beraber İmam Buhari (ö.256/870) Hz. Peygamber’in hanımlarının bu konuyu daha iyi bileceğini ve Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetin daha sağlam olduğunu

¹⁸¹ Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, “Sıyam”, 94.

¹⁸² Salim Ögüt, “*Cenâbet*”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1997), 7/349-351.

¹⁸³ el- Mâide,5/6.

¹⁸⁴ en-Nisâ,4/43.

¹⁸⁵ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Sıyam”, 78; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih*, “Savm”, 22; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Savm”, 43; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Savm”, 36.

bildirmiştir. Ayetlerden çıkan hükümden cünüp olarak sabahlayan kişinin oruç tutamayacağı anlaşılırken Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyetlerle cünüp olarak sabahlayan kişinin orucunu tutup iftar etmemesi gerektiğini gusül abdesti olarak orucunu tamamlayabileceğini öğrenmiş oluyoruz.

2.2.3.2. Oruçlunun Eşini Öpmesi

Müslümanlar her yıl ramazan ayında büyük bir iştiaqla oruç tutar ve oruçlarının kabul olması için büyük bir özen gösterirler. Günümüzde dahi halen oruçla alakalı hangi fiil orucu bozar hangi fiil orucu bozmaz soruları insanların aklını kurcalamaktadır. Sahâbe döneminde de böyle olsa gerek ki Ümmü Seleme (r.a.)’ye oruçlu iken hanımını öpen kişinin orucu hakkında soru soran sahâbeye Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyuruyor “Resûlullah oruçlu olduğu halde beni öperdi.”¹⁸⁶

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُ فِي شَهْرِ الصَّوْمِ « وَفِي الْبَابِ، أُمُّ سَلَمَةَ

Her ne kadar hadis-i şerifin zahirinde oruçlu iken eşini öpmenin caiz olduğu anlaşılrsa da Ebû Dâvûd ilim ehlinin buna ihtiyatlı yaklaştığını zikretmiştir. Bazısı bu ihtiyarlar için geçerlidir derken bazısı geneli kapsadığını söylemiştir.¹⁸⁷

2.2.4. Zekât ve Sadaka ile İlgili Rivayetler

2.2.4.1. Zînet Eşyasının Zekâtı

Zekât toplumun ekonomik yapısını düzenleyen zengin malındaki fakirin hakkını sahibine iade eden önemli bir ibadettir. İslâm’ın beş şartından biri olan zekât, namazdan sonra Kur’ân’ı Kerim’de en fazla zikredilen ibadet olup zekât vermeyen kişiler ayetlerde ve hadisi şeriflerde göreceği korkunç azaplarla uyarılmaktadır. Kur’ân’ı kerim’de altın, gümüş biriktirip bunları Allah yolunda harcamayanları elem verici bir azapla müjdele (Tevbe-34) ayetini anlayan ve bu uyarıları bilen Ümmü Seleme (r.a.)’de taktığı, altından işlenmiş bir zînetinden dolayı tedirgin olup Hz. Peygamber’e “Ey Allah’ın Resûl’ü takındığımı bu zînet kenz midir?” diye sorar Allah Resûl’ü “Bir şey zekât verilecek miktara ulaşır zekâtı da verilirse kenz değildir.” buyurur.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Savm”, 74; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Savm”, 24; Tirmizi, Sünen- i Tirmizî, “Savm”, 31.

¹⁸⁷ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Savm”, 26.

¹⁸⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Zekât”, 3.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كُنْتُ أَلْبَسُ أَوْضَاحًا مِنْ ذَهَبٍ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكُنْتُ هُوَ؟ فَقَالَ مَا بَلَغَ أَنْ تُودَى زَكَاتُهُ،
فَرُكِّي فَلَيْسَ بِكَ

Hadisten anlaşılan odur ki ekonomik yapıyı bozup tıkanmasına sebep olan mal biriktirme ve stok yapma harcama yapmama ayetlerde ve hadislerde yerilmiş belli miktarı aşan altın ve gümüşün zekâtı verilerek bir nevi yatırıma teşvik edilmiştir. Ümmü Seleme (r.a.)' bu meselede gösterdiği hassasiyetle mümin kadınlara örnek olmuştur.

2.2.4.2. Kişinin Çocuklarına Yaptığı İnfak

Şüphesiz ki İslâm dini yardımlaşmaya büyük önem verir. Kur'ân-ı Kerim de birçok ayette imandan ve namazdan sonra infak zikredilir. Allah'ın rızasını kazanmanın başlıca yollarından birisi din kardeşini gözetip infakta bulunmaktır. Bakara suresinde ve Âl-i İmrân suresinde de müttaki kullardan bahsederken infak edenleri zikreder.¹⁸⁹ Bu ayetlerin dışında Hz. Peygamber'den gelen birçok rivâyette de infak etmenin önemi vurgulanmıştır.

İslâm hukukunda çocukların bakımı ve nafakası babaya aittir. Ümmü Seleme (r.a.)'de bu durumdan haberdar olduğu için bir gün ilk eşi olan Ebû Seleme'den olan çocuklarına infak etmekten dolayı sevap alıp alamayacağını merak edip Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûl'ü Ebû Seleme'nin çocuklarına infak etmemden dolayı bana sevap var mıdır? Sonuçta onlar benim de çocuklarım onları açıkta bırakamam." buyuruyor. Hz. Peygamber "Evet onlara infakta bulun onlara yaptığın infaktan dolayı sana sevap vardır." buyuruyor.¹⁹⁰

نَعَمْ. " عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَلْ لِي أَجْرٌ فِي بَنِي أَبِي سَلَمَةَ؟ أَنْفَقْتُ عَلَيْهِمْ. وَلَسْتُ بِتَارِكِيهِمْ هَكَذَا
فَقَالَ "أَلَيْكَ فِيهِمْ أَجْرٌ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ

2.2.4.3. Kadının Kocasına Zekât Vermesi

Sadaka ve zekât vermenin hikmetlerinden birisi de şüphesiz ki hem insanları kalkındırmak hem de aradaki sevgi bağına güçlendirmektir. Ne var ki sadaka vermekten bahsederken hiçbirimizin aklına çocuklarına ya da eşine vermek gelmez. Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen hadis-i şerifte eşimize ve çocuklarımıza yaptığımız harcamaların da sadaka yerine geçtiğini öğrenmiş oluyoruz.

Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki "Hz. Peygamber bize sadaka vermemizi emretti bunun üzerine Abdullah b. Mesud'un karısı Zeynep 'Ey Allah'ın Resûl'ü! Benim fakir olan

¹⁸⁹ el-Bakara,2/3; Âl-i İmrân3/133-135.

¹⁹⁰ Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Zekât"47; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Nefakat", 14.

kocama ve kardeşimin yetim olan oğlan çocuklarına harcama yapmam sadaka yerine geçer mi? Ben onlara her durumda nafaka veriyorum.’ dedi. Resûlullah ‘Evet.’ dedi.”¹⁹¹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالصَّدَقَةِ، فَقَالَتْ زَيْنَبُ امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ: أَيْجُزِينِي مِنَ الصَّدَقَةِ أَنْ أَتَصَدَّقَ عَلَى زَوْجِي وَهُوَ فَقِيرٌ، وَبَنِي أَخٍ لِي أَيْتَامٌ، وَأَنَا أَنْفَقُ عَلَيْهِمْ هَكَذَا وَهَكَذَا، وَعَلَى كُلِّ حَالٍ؟ قَالَ: «نَعَمْ»
قَالَ: وَكَانَتْ صَنَاعَ الْيَدَيْنِ

Bu hadisi şerifin açıklamasında Zeynep’in çalıştığı ve bir gelirinin olduğu geçiyor. Bu da gösteriyor ki çalışıp kendi kazancını kazanan kadın sadaka yerine kocasına da yardımda bulunabilir bu hadisin yorumlamasında sadaka değil zekât kelimesi olduğu geçse de alimlerin çoğunluğu bunun sadaka olduğunu söylemişlerdir.¹⁹²

2.2.5. Hac ile İlgili Rivâyetler

İslâm’ın beş şartından biri olan ‘Hac’ sözlükte gitmek, yönelmek anlamına gelir. Fıkıh terimi olarak ise ‘Hac’ belirli mekân ve belirli zamanda belirli menasikler yapılarak icra edilen, binek ve azığa gücü yeten her Müslümana farz olan ibadettir, şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁹³

Geçmişi Hz. Adem’e kadar dayanan hac ibadetinin Hz. Adem’den sonra yıkılan Kabe’nin Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile onarılmasından sonra menasikleri oluşturulmuş lakin Hz. Muhammed’in dönemine kadar değişikliğe uğramış ve çok farklı şekle bürünmüştür. Hz. Muhammed’in döneminde hac farz olduktan sonra Hz. Muhammed haccın menasiklerini sahâbeye uygulayarak aktarmış ve günümüze kadar devam etmesini sağlamıştır.¹⁹⁴ Kutsal mekanlara gidip Kabe’yi tavaf etmek, Hz. Peygamber’in yaşadığı bölgeyi görmek ve Hac ibadetini yapmak her Müslümanın gönlünde büyük bir istek ve arzudur. Bu istek ve arzuyla beraber hac ve umrenin mükafatı hakkında bildirilen hadisler ise ibadetin sevabının ne kadar büyük bir mahiyette olduğunu gösterir. Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyetle Hz. Peygamber şöyle buyuruyor “Hac ve umreyi beraber yapınız çünkü hac ve umre günahları ve fakirliği giderir. Tıpkı demir, altın ve gümüşün kir ve pasını körüğün giderdiği gibi. Kabul edilmiş bir haccın sevabı ise ancak cennettir.”¹⁹⁵

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّهُمَا يُنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ، وَالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةِ، وَلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلَّا الْجَنَّةُ

¹⁹¹ İbn Mace, *es-Sünen*, “Zekât”, 24.

¹⁹² İbn Mace, *es-Sünen*, “Zekât”, 24.

¹⁹³ Âl-i İmran, 3/97; el-Hac, 22/ 27-28.

¹⁹⁴ Abdülkerim Özaydın, “Hac”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1996), 14/413-416.

¹⁹⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Hac”, 2.

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu hadis bize temettü ve kıran haccını işaret ediyor zira temettü ve kıran haccında umre ve hac beraber yapılıyor ve bu hadis yapılan hac çeşitlerinde temettü ve kıran haccının mükafatının daha büyük olduğunu gösteriyor.¹⁹⁶

Şüphesiz ki amellerin en büyüğü cihattır. Çünkü insan için hayatından daha değerli olan hiçbir şey yoktur ve insan cihat yaparken hayatını Allah’a adamaktadır. Bununla beraber cihat yapamayacak kadar zayıf olan müminler içinde Hz. Peygamber’in bir müjdesini Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetle öğreniyoruz. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyette Hz. Peygamber şöyle buyuruyor “Hac zayıf olan her Müslüman kişinin cihadıdır.”¹⁹⁷ (قَالَ رَسُولُ) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ (") اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحُجُّ جِهَادٌ، كُلِّ ضَعِيفٍ () Bu hadis bize cihat yapamayacak güçte olan insanlar için hac ibadetinin cihat sevabına eriştireceğini ifade ediyor.

2.2.5.1. Mescid-i Aksa’da İhrama Girmek

Haccın birçok menasiki vardır ve bu menasikler Hz. Peygamber tarafından belirlenmiş ve sahâbeden bizlere aktarılmıştır. En önemli ve ilk menasiki ihrama girmektir. İhram normal zamanlarda yapılması helal olan bazı davranışları hac ve umre menasikini tamamlayıncaya kadar kendine haram kılmaktır.¹⁹⁸

Müslümanlar için çok kıymetli olan hac ve umre ibadetinin yapıldığı kutsal mekanlar olan Mekke ve Medine dışında Kudüs de Müslümanlar için kıymetli olan mekânlardandır. Bu mekânın kıymeti birçok hadiste geçmekle beraber bu mekândan ihrama girmenin önemi de Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen şu rivâyetle delillendiriliyor. Ümmü Seleme (r.a.) rivâyette şöyle buyuruyor “Hz. Peygamber buyurdu ki ‘Kim hac veya umre için Mescid-i Aksa’dan ihrama girip Mescid-i Haram’a kadar ihramlı kalır ve telbiye getirirse onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır ve ona cennete girmek kesinleşmiştir.’ Ben Hz. Peygamber’in bu sözünden sonra oradan ihrama girdim.”¹⁹⁹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ، أَوْ عُمْرَةٍ مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَا تَأَخَّرَ - أَوْ - وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

2.2.5.2. Binek Üzerinde Tavaf

Haccın en önemli menasiki olan ‘tavaf’ sözlükte bir şeyin etrafında dönmek anlamına gelir. Fıkhi terim olarak ise Kabe’yi sol tarafına alıp hacrûlesved hizasından başlayıp

¹⁹⁶ İsmail Karagöz vd., *Hac İlmihali* (Ankara: DİB, 2020), 43-44.

¹⁹⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Menasik”, 8.

¹⁹⁸ Salim Ögüt, “*İhram*”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2000), 21/539/542.

¹⁹⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Hac”, 8; İbn Mace, *es-Sünen*, “Menasik”, 49.

Kabe'nin etrafında bir defa dönmeye 'şavt' yedi kere dönmeye ise tavaf denir.²⁰⁰ Tavafı yürüyerek yapmak vacip iken Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen rivâyetle hasta veya mazereti olanların binek üzerinde de tavafı yapabileceği anlaşılmaktadır. Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyetle "Hz. Peygamberle beraber hac ibadetini ifa ederken Allah Resûl'ü'ne hasta olduğumu söyledim Allah Rasûlu şöyle dedi 'Deveye bin ve insanların arkasından Kâbe'yi tavaf et.' Ben de o şekilde yaptım. Allah Resûl'ü o sırada Kabe'nin yanında sabah namazını kılıyor ve "Tur" suresini okuyordu."²⁰¹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ: شَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ: «طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ»، قَالَتْ: فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ

Ebû Dâvût Ümmü Seleme (r.a.)'nin yaptığı bu tavafın veda tavafı olduğunu söylemiştir. Bu hadis aynı zamanda kadınların erkeklerle beraber tavaf yapabileceğinin de delilidir.

Yine Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyete buyuruyor ki "Hz. Peygamber binit üzerinde tavaf etti hacrûlesved köşesine geldiğinde elindeki değnekle hacrûlesvedi selamlarcasına işaret etti." buyurmuştur.²⁰² طَافَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَاحِلَتِهِ فَإِذَا انْتَهَى إِلَى « (الرُّكْنِ أَشَارَ إِلَيْهِ) Ümmü Seleme (r.a.) bu hadis-i şerifle hasta kişinin ya da mazereti olan kişinin binit üzerinde tavaf yapabileceğini ve hacrûlesvedi selamlama menasikini aktarmış oluyor.

2.2.5.3. İlk Tahallülün Vakti

Tahallül, ihram yasaklarının kalkması anlamına gelmektedir. İlk tahallül ve ikinci tahallül olarak iki defa gerçekleştirilir. Kurban Bayramı'nın birinci günü kurban kesip tıraş olduktan sonra ilk tahallül gerçekleşirken ikinci tahallül ziyaret tavafını yaptıktan sonra gerçekleşir. İlk tahallül de kadına yaklaşmak dışında bütün haramlar kalkarken ikinci tahallül ile kadına yaklaşma yasağı da kalkar.²⁰³ Ümmü Seleme (r.a.) ilk tahallülün nasıl gerçekleşeceğini anlatırken Hz. Peygamberden şu hadisi rivâyet ediyor "Resûlullah'ın benim yanımda kalacağı nöbet gecemdi ve Kurban Bayramı gününün gecesine rastlıyordu. Resûlullah'ın yanına Vehb b. Zema geldi yanında da arkadaşı vardı Resûlullah Vehb'e 'Ey Ebû Abdillâh ifaza (Ziyaret) tavafını yaptın mı?' dedi. Vehb de "Hayır ya Resûlullah." dedi. Resûlullah "Gömleği üzerinden çıkar." buyurdu o da arkadaşı da gömleğini çıkardılar ve

²⁰⁰ Salim Ögüt, "Tavaf", TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2011), 41/178-180.

²⁰¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Menasik", 48; Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Hac", 258; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Hac", 63.

²⁰² Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, "Hac", 40.

²⁰³ Ögüt, "İhram", 21/539-540.

Resûlullah’a bunu neden emrettiğini sordular. Resûlullah “Bugün Akabe cemresine taşları attığınızda ihramdan çıkmanıza izin verilmiştir (yani ilk tahallül kadınlara yaklaşma dışında bütün yasaklar kalkar) tavafınızı yaparak ihramdan çıkınız. Eğer Beyti tavaf etmeden akşamlarsanız Mekke’ye taşları atmadan önceki kıyafetlerinizle gider tavaf yapıncaya kadar ihramlı kalırsınız.”²⁰⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، يُحَدِّثَانِهِ جَمِيعًا ذَاكَ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَتْ لَيْلَتِي الَّتِي يَصِيرُ إِلَيَّ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَسَاءَ يَوْمِ النَّحْرِ فَصَارَ إِلَيَّ وَدَخَلَ عَلَيَّ وَهُبُ بَنُ زَمْعَةَ وَمَعَهُ رَجُلٌ مِنْ آلِ أَبِي أُمَيَّةَ مُتَقَمِّصَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ هُبُ: «هَلْ أَقْضَيْتَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ؟» قَالَ: لَا وَاللَّهِ، يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «انْزِعْ عَنْكَ الْقَمِيصَ» قَالَ: فَزَرَعَهُ مِنْ رَأْسِهِ وَنَزَعَ صَاحِبُهُ قَمِيصَهُ مِنْ رَأْسِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَلِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِنَّ هَذَا يَوْمٌ رُخِّصَ لَكُمْ إِذَا أَنْتُمْ رَمَيْتُمُ الْجَمْرَةَ أَنْ تَحُلُّوا» - يَعْنِي مِنْ كُلِّ مَا حُرِّمْتُمْ مِنْهُ إِلَّا الْبَسَاءَ -، «فَإِذَا أَمْسَيْتُمْ قَبْلَ أَنْ تَطُوفُوا هَذَا النَّيْتِ صِرْتُمْ حُرْمًا كَهَيْئَتِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَرْمُوا الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطُوفُوا بِهِ

2.2.6. Yeminini Bozmak

Yemin kelimesi; terim olarak, bir kimsenin sözünü pekiştirmek veya başkasını ikna etmek için Allah’ın adını veya sıfatlarını zikrederek kuvvetlendirmeyi ifade eder.²⁰⁵ Yapılan yemin, adak şeklinde şu işim olursa kurban keseceğim gibi olabileceği gibi talak şeklinde şunu yaparsan boş ol gibi sonucu kötü bir işe sebebiyet verecek şekilde de olabilir. Bu tür yeminlerde yeminin gerçekleşmesi şarta bağlı olduğundan o koşul gerçekleştiğinde kişinin uhrevi sorumluluğu doğar ve yaptığı yeminin gereğini yerine getirmesi gerekir. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette ise koşul gerçekleştiğinde yemini gerçekleştirmek kötü bir sonuç doğuracak ise bu yeminin bozulmasının daha hayırlı olduğunu öğrenmekteyiz.

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyette şöyle buyuruyor “Her kim bir şeyi yapmak için yemin eder de ondan daha hayırlısını görürse yeminini bozsun ve kefaret ödesin.”²⁰⁶

عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ، فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ وَفِي الْبَابِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ

²⁰⁴ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Menasik”, 82.

²⁰⁵ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2013), 43/417-420.

²⁰⁶ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi*, “Nuzur ve Eyman”, 6.

2.3. Muamelat ile İlgili Rivayetleri

2.3.1. Evlenilmesi Haram Olanlar

Fıkıh literatüründe süt yoluyla haram olanlar “Rada” bölümünde anlatılır. Süt emme yoluyla haramlığın sabit olduğu Kur’ân-ı Kerim’de açıkça zikredilmiştir.²⁰⁷ Hz. Peygamber’in hadisleri ile de ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Bu konuda Ümmü Seleme (r.a.)’den de gelen birçok rivâyet bulunmaktadır. Hz. Peygamber’in hanımlarından olan Hz. Ümmü Habibe’nin Hz. Peygamberle olan bir diyalogunu bize aktaran Ümmü Seleme (r.a.), rivâyet ettiği bu hadisle aynı anda üç hükmü bize aktarmıştır.

Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet olduğuna göre Ümmü Habibe bir gün Hz. Peygamberle otururken “Ey Allah’ın Resûl’ü! Kız kardeşimle evlenmek ister misin?” diye soruyor. Hz. Peygamber de “Ne yapacaktım ben senin kız kardeşini.” deyince “Ümmü Habibe “Evlenirsin.” buyuruyor. Hz. Peygamber “Sen bunu gerçekten ister misin?” diye sorunca Ümmü Habibe “Neden olmasın ben senin sevgini paylaşmakta tek değilim bu hayırda bana en fazla ortak olmasını arzu ettiğim kişi kardeşimdir.” buyuruyor. Hz. Peygamber “Bu olamaz çünkü senin kardeşin bana helal olmaz.” buyuruyor. Bunun üzerine Ümmü Habibe “Ey Allah’ın Resûl’ü! Ben Ebû Seleme’nin kızına dünürlük yapıyormuşsun diye duydum.” deyince Hz. Peygamber “Ümmü Seleme (r.a.)’nin kızına mı?” diye sordu. Ümmü Habibe “Evet.” dedi. Resûlullah “Şunu iyi bil ki Ümmü Seleme (r.a.)’nin kızı benim terbiyem altında yetişmiş ve benim üvey kızımdır. Ayrıca üvey kızım olmasaydı bile yine de helal olmazdı çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Süveybe benimle onun babasını beraber emzirdi ayrıca bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyin.” buyurdu.²⁰⁸

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ لَكَ فِي أُخْتِي؟ قَالَ: «فَأَفْعُلْ مَاذَا؟»، قَالَتْ: فَتَنْكِحُهَا، قَالَ: «أُخْتُكَ؟»، قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «أَوْ تُحِبِّينَ ذَلِكَ؟»، قَالَتْ: لَسْتُ بِمُخْلِيةٍ بِكَ وَأَحَبُّ مَنْ شَرَكَنِي فِي خَيْرِ أُخْتِي، قَالَ: «فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي»، قَالَتْ: فَوَاللَّهِ لَقَدْ أُخْبِرْتُ أَنَّكَ تَخْطُبُ دُرَّةَ - أَوْ دُرَّةَ - شَاكَ رُهَيْرُ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: «بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ؟»، قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «أَمَّا وَاللَّهِ لَوْ لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حَجْرِي، مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أُخِي مِنَ الرِّضَاعَةِ، أَرْضَعْتَنِي وَأَبَاهَا تُؤَيِّبُهُ، فَلَا تَغْرَضْنَهُ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyette, Ümmü Habibe Hz. Peygamber’e, kardeşiyle evlenmesini arzu ettiğini söylediğinde Hz. Muhammed, kardeşin bana helal olmaz buyuruyor. Bu ifade Hz. Peygamber için de olsa iki kız kardeşi aynı anda nikah altında

²⁰⁷ en-Nisâ,4/23.

²⁰⁸ Buhârî, *el-Câmi ‘u’s-sahih*, “Nikah”, 21; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Radâ”,15; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Nikah”, 6; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Nikah”, 41.

tutmanın helal olmadığını ve ayetteki hükmün baki olduğunu gösteriyor.²⁰⁹ İkinci bir hüküm olarak Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme (r.a.)'nin kızını benim üvey kızım olmasa bile süt kardeşimin kızı olduğu için helal olmaz demesinden üvey kızıyla nikahlanmanın da helal olmadığını ve aynı zamanda süt kardeşinin kızı olduğu için yeğeni kabul edildiğinden süt kardeşin kızıyla da nikahlanmanın helal olmadığını öğrenmiş oluyoruz. Böylece bir rivâyetten üç hüküm çıkarılmış oluyor. Ümmü Habibe'nin bu hükümleri bildiği halde Hz. Peygambere teklif etmesi diğer erkeklere dörtten fazla evlilik helal olmadığı halde Hz. Peygambere helal kılınmasından dolayı Ümmü Habibe'nin Hz. Peygamber için bu hükümlerde de bir ruhsat olabileceğini aklına getirmiş olabilir.

2.3.2.Yetişkin Kişinin Süt Emmesi

İslâm hukuku cahiliye dönemi adetlerinin hepsini kaldırmamış bazısını kaldırmış (ilga) bazısını düzeltmiş (ıslah) bazısını aynen devam ettirmiştir (ibka).

Cahiliye hukukundaki evlatlık kavramı da İslâm hukukunun kaldırdığı bir kavramdır. Bu konuda Hz. Âişe ve Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette şöyle aktarılıyor, Hz. Peygamber'in Zeyd'i evlatlık edindiği gibi Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia b. Abdişems'de Ensar'dan bir kadının azatlı kölesi olan Salim'i evlatlık edinmiş, kardeşinin kızı Hind bnt. Velîd bnt Utbe bnt Rabia ile evlendirmişti. Cahiliye döneminde bir kişi evlatlık aldığı zaman onun adıyla nispet edilir mirası ona kalırdı. Ta ki Allah Teâlâ evlatlıklarınızı babalarına nispet ederek çağırın ayetini indirinceye kadar.²¹⁰ Ayette onlar sizin din kardeşlerinizdir buyruğundan dolayı babası bilinenler babasına nispet edilerek çağrılmaya başlandı, babası bilinmeyenler dost ve din kardeşi olarak kabul edildi. Bu sırada Ebû Huzeyfe'nin hanımı Sehle, Hz. Peygamber'in yanına gelerek “Ey Allah'ın Resûl'ü, biz Salim'e kendi neslimizden gelen çocuğumuz gibi bakıyorduk, bizimle aynı evde kaldığı için beni yakası başı yüzü kolları açık kıyafetlerle gördü, şimdi Allah evlatlıklar ile ilgili hükmünü bildirdi Salim hakkındaki hükmünüz nedir diye sorunca Resûlullah “Onu emzir.” buyurdu. Sehle onu beş kez emzirdi ve Salim onun süt çocuğu oldu”.²¹¹

وَأُمُّ سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا حُدَيْفَةَ بْنَ عُثْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ بْنَ عَبْدِ شَمْسٍ، كَانَ تَبَنَّى سَالِمًا وَأَنْكَحَهُ ابْنَةَ أَخِيهِ هُنْدَ بِنْتَ الْوَلِيدِ بْنِ
عُثْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ وَهُوَ مَوْلَى لَامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدًا وَكَانَ مَنْ تَبَنَّى رَجُلًا فِي
الْجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ وَوُورِثَ مِيرَاثُهُ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فِي ذَلِكَ {ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ} [الأحزاب: 5] إِلَى قَوْلِهِ

²⁰⁹ en- Nisâ,4/23.

²¹⁰ el-Ahzâb,33/5.

²¹¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Nikah”, 9; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Nikah”, 52.

{فَأَخَوَانُكُم فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُم} [الأحزاب: 5] فَرَدُّوا إِلَى آبَائِهِمْ، فَمَنْ لَمْ يُعْلَمْ لَهُ أَبٌ كَانَ مَوْلَى وَأَخًا فِي الدِّينِ، فَجَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سَهْلٍ بَنَ عَمْرٍو الْفَرَسِيَّ، ثُمَّ الْعَامِرِيَّ وَهِيَ امْرَأَةٌ أَبِي حُدَيْفَةَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا، وَكَانَ يَأْوِي مَعِيَ وَمَعَ أَبِي حُدَيْفَةَ، فِي بَيْتٍ وَاجِدٍ، وَبِرَآئِي فَضْلًا، وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِمْ مَا قَدْ عَلِمْتَ فَكَيْفَ تَرَى فِيهِ؟ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرَضِيعِي» فَأَرْضَعْتُهُ خَمْسَ رَضَعَاتٍ فَكَانَ بِمَنْزِلَةِ وَلَدِهَا مِنَ الرِّضَاعَةِ، فَبِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَأْمُرُ بَنَاتِ أَخَوَاتِهَا وَبَنَاتِ إِخْوَتِهَا أَنْ يُرَضِعْنَ مَنْ أَحَبَّتْ عَائِشَةُ أَنْ يَرَاهَا وَيَدْخُلَ عَلَيْهَا، وَإِنْ كَانَ كَبِيرًا خَمْسَ رَضَعَاتٍ، ثُمَّ يَدْخُلَ عَلَيْهَا وَأَبَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَسَائِرُ أَرْوَاحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَدْخُلْنَ عَلَيْهِنَّ بِتِلْكَ الرِّضَاعَةِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ، حَتَّى يَرْضَعَ فِي الْمَهْدِ، وَقُلْنَ لِعَائِشَةَ وَاللَّهِ مَا نَدْرِي لَعَلَّهَا كَانَتْ رُحْصَةً مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِسَالِمٍ دُونَ النَّاسِ

Bu olay nedeniyle Hz. Âişe kendisinin yanına girmesini istediklerini kız kardeşlerinin ya da kız kardeşlerinin kızlarının o kimseleri emzirmelerini ister böylece o kişiler Hz. Âişe'nin yanına rahatça girip çıkarlardı. Hz. Âişe'nin böyle yapmasına ise Ümmü Seleme (r.a.) ve Hz. Peygamber'in diğer hanımları karşı çıkmış yetişkin kişinin süt emmesiyle süt akrabalığı olmayacağını bunun sadece Hz. Peygamber tarafından Salim'e verilmiş özel bir ruhsat olduğunu söylemiştir. Ayrıca hadisin ravisi Sehle'nin Salim'i emzirmesi sütünü bir kaba sağıarak içirmekle olmuştur. Yoksa diğer türlü yetişkin birisinin kadından süt emmesi caiz değildir demiştir.²¹²

Ümmü Seleme (r.a.)'nin bu uygulamasını destekleyen başka bir rivâyette ise Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyuruyor “Hz. Peygamber süt emme miktarı ve yaşı hakkında şöyle buyurdu ‘Haramlık meydana getirecek olan süt emme bağırsakları patlatıncaya kadar çok emilmesi ve Kur’ân’ı Kerim’de süt emme yaşı olarak geçen iki yaştan önceki emmedir.’ demiştir.”²¹³

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يُحَرِّمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءُ فِي النَّدْيِ، وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ

²¹² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Nikah”, 9; Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, “Nikah”, 52.

²¹³ Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, Nikah", 49; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Radâ”, 4.

Günümüzde din deyince insanların aklına gelen ilk olgu ibadettir. Fakat din sadece ibadetten ibaret değildir. Özellikle İslâm dini ahlaka çok büyük önem vermiş ve bu alanda insanların günlük yaşamını düzenleyen kurallar getirmiştir. Bu kuralların işlendiği bölüme fıkıh dilinde muamelat denir. Bu alanda özellikle bize örnek olan Hz. Peygamber'in davranışları ve sözleri başta olmak üzere Hz. Peygamber'in eşleri ve sahâbeden aktarılmış olan kurallar doğrultusunda günlük yaşantımızda yapılması yasaklanan ya da yapılması tavsiye edilen davranışlar belirlenmiştir.

2.3.3. Din Kardeşinin Kocasına Göz Dikmek

Günümüzün en büyük problemlerinden biri olan boşanmaların birçok sebebi olmakla beraber en büyük sebeplerin başında gerek sosyal medyada gerekse çalışma ortamında kadın ve erkeğin aynı ortamda fazla zaman geçirmesinden kaynaklı mahremiyet algısının kalkması yer almaktadır. Karşı cinslerin aynı ortamda uzun müddet boyunca kalmasından kaynaklanan yakınlık hissi aynı ortamda bulunan kadın ve erkek arasında zamanla birbirini beğenme ve muhabbet meydana getirebilmektedir. Özellikle bulunduğumuz dönemde çokça rastlanan biçimde aileler arası buluşmalarda kadınların ve erkeklerin toplu iletişim kurması gibi durumlar kişiler evli olsalar dahi duygularına hâkim olamamaktan kaynaklı istenmeyen olaylara sebebiyet verebilmekte ve kişilerin eşlerinden ayrılıp yuvalarının yıkılmasına sebep olabilmektedir. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette Hz. Peygamber bu gibi sonuçlardan sakındırmak amacıyla şöyle buyurmaktadır “Hiçbir kadın, kendi din kardeşi olan kadının kocasını elde etmek için boşanmasını istemesin.”²¹⁴

عن ام سلمة لا تسأل المرأة طلاق أختها لتكفي ما في إنائها

2.3.4. Kocasının Rızasını Alan Kadının Mükafatı

H. Peygamber'den gelen birçok hadis bize karı koca muhabbetinin önemini vurgulamaktadır. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette de kadının kocasını razı etmesinin önemine vurgu yapılarak Hz. Peygamber buyuruyor ki “Kocası kendisinden razı olduğu halde ölen kadın cennete girer.”²¹⁵

: سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ، تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ، وَرَوَّجَهَا عَنْهَا رَاضٍ، دَخَلَتْ الْجَنَّةَ

²¹⁴ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Talak”, 14.

²¹⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Rada”, 10; İbn Mace, *es-Sünen*, “Nikah”, 4.

Bir müminin dünyada Allah'ın rızası ve cennetten daha büyük bir isteğinin olmayacağı düşünüldüğünde Ümmü Seleme (r.a.) kadının kocasını razı etmekle bu mükafata kavuşacağını bildirerek kadınları müjdelemektedir.

2.3.5. Doğum Yapan Kadının İddeti

“İddet” evliliğin sona ermesinden sonra kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemesi gereken süreyi ifade eder.²¹⁶ Bu konuda açık ayetler olmakla beraber sahâbeden de birçok hadis-i şerif aktarılmıştır.

Kocasının ölümünden kırk gün sonra doğum yapan kadının iddeti hakkında sahâbe döneminde sahâbenin ileri gelenlerinden İbn Abbas'a bir adam gelip konu hakkında fetva ister ve bu sırada da Ebû Hureyre de İbn Abbas'ın yanındadır. İbn Abbas 'Eğer çocuğu önceden doğurmuşsa dört ay on gün bekler sonradan doğmuşsa doğumla biter.' der Ebû Seleme b. Abdurrahman da doğum yapan kadınların bekleme süresi yüklerini bırakıncaya kadardır (Talâk,65/4) ayetini okur. Ebû Hureyre de ben bu konuda kardeşimin oğlu Ebû Seleme b. Abdurrahman ile beraberim der. Fakat İbn Abbas'ın içi rahat etmez ve hizmetçisi Kureyb'i Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanına gönderip meseleyi Ümmü Seleme (r.a.)'den öğrenmek ister. Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyurur “Sübey'a hamile iken kocası öldürülmüştü. Kocası öldürüldükten kırk gün ya da yirmi beş gün sonra Sübey'a doğum yaptı ve doğum yaptıktan sonra Sübey'a ile evlenmek isteyenler oldu. Hz. Peygamber de Sübey'a'yı evlendirdi, Sübey'a ile evlenmek isteyenlerden biri de Ebû Senabil'di”.²¹⁷

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، وَابْنَ عَبَّاسٍ، وَأَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ تَذَاكَرُوا الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجَهَا الْحَامِلَ تَضَعُ عِنْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَعْتَدُ أَجَرَ الْأَجَلَيْنِ، وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: بَلْ تَجْلُ جِئِن تَضَعُ، وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَنَا مَعَ ابْنِ أَجِي، يَغْنِي أَبَا سَلَمَةَ، فَأَرْسَلُوا إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: قَدْ وَضَعْتُ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بَيْسِيرٍ، فَاسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «فَأَمَرَهَا أَنْ تَنْزَوِجَ

Bu hadis sahâbenin Ümmü Seleme (r.a.)'nin bilgisine ve fetvalarına ne kadar güvendiklerinin de bir kanıtıdır çünkü üç önemli sahâbe aynı ortak görüşte olmalarına rağmen Ümmü Seleme (r.a.)'nin bilgisine başvurmadan emin olamamışlardır. Ümmü Seleme (r.a.) ise meseleyi sadece fetva vererek çözmemiş aynı zamanda örnek olay anlatarak hem sahâbenin içinde şüphe bırakmamış hem de olayı delillendirmiştir.

²¹⁶ Halil İbrahim Acar, “İddet”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2000), 21/466-471.

²¹⁷ Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, “Talâk”, 37; Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Talâk”, 15; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Talâk”, 57; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Talâk”, 47.

2.3.6. Kocası Ölen Kadının İddeti ve O Dönemde Süslenmesi

İddet hakkındaki ayeti kerimelerde doğum yapan kadının iddeti, kocası ölen kadının iddeti ve boşanan kadının iddeti açık şekilde yazılmıştır.²¹⁸ Hadisi şeriflerde ise iddet süresinde nelerin yasaklandığı açıklanmıştır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetlerde kocası ölen kadının iddeti ve bu dönemde Hz. Peygamber’in yapılmasını yasakladığı birçok şeye vurgu yapılmıştır.

Ümmü Seleme (r.a.)’nin kızı Zeynep annesinden aktarıyor ki “Bir kadın Resûlullah’a geldi ve ‘Ey Allah’ın Resûl’ü, kızımın kocası vefat etti ve kızımın gözlerinde hastalık oldu kızımın gözlerine sürme çekebilir miyiz?’ Hz. Peygamber buyurdu ki ‘hayır.’ Kadın bunu üç defa tekrar etti ve üçünde de Hz. Peygamber hayır dedi ve ekledi “Vefat iddeti dört ay on gündür. Siz cahiliye adetinde kadının kocası öldüğünde bir sene normal olmayan uygunsuz şartlarda beklerdi, sene sonunda deve tezeğini arkanıza atarak bu süreyi doldururdu ve yastan çıkardı. Allah ise size kolaylık sağladı ve bunu dört ay on gün ile sınırladı.” buyurdu.²¹⁹

أَمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ: «جَاءَتْ امْرَأَةً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي تُؤْفِي عَنْهَا رَوْجَهَا، وَقَدْ اسْتَكْتَحْتُ عَيْنَهَا أَفَنُكْحُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا (مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلَّ ذَلِكَ يَقُولُ: لَا)، ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ، وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَغْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ

Hadisin ravisi olan Ümmü Seleme (r.a.)’nin kızı Zeynep’e tezek atmanın ne demek olduğu sorulduğunda Zeynep “Cahiliye devrinde kadının kocası öldüğünde en kötü elbiselerini giyer küçük dar bir odaya girer koku da sürünmezdi bir yıl dolunca kadının yanına merkep, koyun veya kuş cinsinden bir hayvan getirilir kadın bunu vücuduna sürterdi hayvan sürtüle sürtüle sonunda ölürdü. Kadın dışarı çıkardı kadına bir deve tezeği verilirdi ve kadın onu arkasına atardı böylece süslenip koku sürmeye başlayabilirdi.” buyuruyor.²²⁰

Ayrıca Ümmü Seleme (r.a.) kendi yaşadığı olayı da anlatarak şöyle buyuruyor “Ben Ebû Seleme vefat ettikten sonra gözlerime sarı sabır koydum ve o sırada Hz. Peygamber geldi ve bana dedi ki ‘Ey Ümmü Seleme (r.a.) bu nedir?’ Bende sarı sabır dedim onun kokusu yoktur. Hz. Peygamber dedi ki ‘Şüphesiz ki sarı sabır yüze renk verir güzelleştirir, sen onu geceleyin sür ve sabah olduğunda çıkar, koku sürme, saçlarını tarama ve kına da sürme çünkü o boyadır.’ Peki ne ile saçlarımı taramalıyım dediğimde ise “Sidir otu ile, sidir otu bir nevi kokusuz sabundur bolca kullanabilirsin.”²²¹ dedi.

²¹⁸ el- Bakara, 2 /234; et-Talak, 65/4.

²¹⁹ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Talak”60; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, 7/“Talak”, 45; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Talak”, 18.

²²⁰ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talak”,45; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Talak”, 18.

²²¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Talak”,46; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talak”, 48.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا لَا تَلْبَسُ الْمُعْصَفَرَ مِنَ الثِّيَابِ، وَلَا الْمُمَشَّقَةَ، وَلَا الْحُلِيَّ، وَلَا تَخْنَصِبُ، وَلَا تَكْتَحِلُ

Hiz. Peygamber sadece kadının yüzüne sürdüğü boya benzeri şeyleri değil aynı zamanda ilgi çekici olan her türden giysiyi de iddet bekleyen kadına yasaklamıştır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette “Kocası ölen kadın çekicilik özelliği olan sarı renkli elbise giyemez, kırmızı renkli elbise giyemez, kına yakamaz ve sürme sürünemez.” buyuruyor.²²²

Zikrettiğimiz hadis-i şeriflerden çıkan hükümler şunlardır; Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür ve bu iddet süresince kadın kendini güzel gösterecek olan her türlü giysi, boya, süs eşyası, güzel koku türü şeylerden kaçınmalı ve iddet süresini mümkün olduğu kadar yas haline riayet ederek geçirmeli.

2.3.7. Kadınlar Sizin Tarlanızdır Ayetinin Beyanı

Ümmü Seleme (r.a.) birçok hadis rivâyet edip fetva vermesiyle beraber Hiz. Peygamber’in yanında yetişmiş biri olarak ve Kur’ân’ın nüzulüne şahit olmuş biri olarak geniş ilmi birikimiyle ve ferasetiyle sahâbe tarafından tefsiri istenen birçok ayetin açıklamasını da yaparak onları aydınlatmıştır.

Aile mahremiyetini gerektiren bir ayet hakkında da Ümmü Seleme (r.a.) gerekli açıklamayı yaparak bu konuda sahâbeyi aydınlatmıştır. Bakara suresinde “Kadınlar sizin neslinizi yetiştiren tarlanızdır onlara istediğiniz yerden yaşayın.” (Bakara, 2/223) ayetini Ümmü Seleme (r.a.) Hiz. Peygamber’in “Tek bir yoldan dilediğiniz şekilde.” diye açıkladığını bildirmiştir.²²³

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {يَسَاؤُكُمْ حَرْثُ لَكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَى شَيْئُمْ} يَغْنَى: صِمَامًا وَاحِدًا

2.4. Muhtelif Ahkam Rivayetleri

2.4.1. Kurban Kesmek İsteyenin Zilhiccenin İlk On Günü Saçlarını Kısaltmaması

Kurban insanın rabbine şükrünün, bağışlanması için verdiği gayretin ve rabbine yaklaştıracak olan hediyenin ismidir. Bütün dinlerde bir şekilde var olan kurban ibadeti insanın kendinden çok üstün bir varlığa hediye takdimidir. İslâm’da var olan kurban ibadeti hakkında Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyette Hiz. Muhammed Kurban Bayramı’nda kurban kesecek

²²² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Talâk”, 46; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talâk”, 48.

²²³ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Nikah”, 19; Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Tefsir”, 3.

olan kişinin sanki hacda kesiyormuş gibi kurbanını kesinceye kadar saçını ve tırnağını kesmemesini emretmiştir. Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyetle şöyle buyuruyor “Kimin kesecek kurbanı varsa zilhiccenin hilali yenilenince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiçbir şey almasın.”²²⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَجِّيَ، فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعْرِهِ، وَلَا بَشَرِهِ شَيْئًا

2.4.2. Davada Hâkimin Verdiği Kararın Sorumluluğu

Düzeni sağlamanın başlıca ilkesi adalettir. İslâm dininde de vazgeçilmez ahlak kuralı olan adalet Kur’ân’ı Kerim’de birçok ayeti kerimede geçmektedir. Allah adil davrananları sever ifadesi ile adaletin önemine vurgu yapılmaktadır.²²⁵ Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bir rivâyette de Hz. Peygamber kapısının önüne aralarında anlaşmazlık olan insanlar geldiğinde şöyle buyuruyor “Şüphesiz ben de sizin gibi bir insanım ve gaybı bilmem, bana sizden iki kişi gelir ve ikisi de şikayetini anlatır bazınız bazınızdan daha düzgün konuşur hüccetini (delilini) daha düzgün ifade etmiş olur. Ben de o kişinin lehine hüküm veririm. Kimin lehine bir Müslümanın hakkı ile hükmettimse onu almasın ve bilsin ki bu hak ateşten bir parçadır, onu ister alsın ister bıraksın.”²²⁶

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ. قَالَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ. وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ. فَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوِ مِمَّا أَسْمَعُ مِنْهُ. فَمَنْ قَطَعْتَ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا، فَلَا يَأْخُذْهُ. فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ بِهِ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ

Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen bu rivâyetten anlaşılıyor ki Hz. Peygamber bile ilahi vahiy gelmediğinde hata yapabilir bundan dolayı da kişinin hakkını koruyabilmesi ve haksızlığa uğramaması için kendini en iyi şekilde ifade edip delillerini sunması gereklidir. Şayet kişinin lehine bir karar verildiğinde de kişi bunun yanlış bir karar olduğunu biliyorsa hakkı olmayan şeyi almamalı kendini ateşten korumalıdır. Bunları yapamadığı takdirde hâkimin delillere göre hareket edip yanlış karara varmasında sorumluluğu yoktur. Alimler de bu hadis-i şeriften hâkimin zahir olanla verdiği hükümde sorumlu olmayacağı hükmünü çıkarmışlardır.²²⁷

Bir miras davasını ise Ümmü Seleme (r.a.) şöyle anlatıyor “Kendilerine ait miras hususunda iki adam geldi fakat ikisinin de delili yoktu, sadece kendilerine göre iddiaları vardı

²²⁴ Müslim, *Sahih-i Muslim*, “Edâhi”, 39; İbn Mace, *es-Sünen*, “Edâhi”, 11; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Edâhi” 3.

²²⁵ el- Maide, 5/42.

²²⁶ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Akdiye”, 7; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih*, “Hıyel”, 9; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Ahkam”, 11; Müslim, *Sahih-i Muslim*, “Akdiye”, 4.

²²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru’l Fikr, 1403), 7/42.

H. Peygamber yukardaki sözleri zikredince ikisi de ağlamaya başladı ve birbirlerine benim hakkım senin olsun benim hakkım senin olsun dediler bunu gören H. Peygamber “Böyle yaptığınıza göre kendi aranızda malınızı paylaşabilirsiniz bunu yaparken önce malı iki eşit parçaya bölün sonra kura çekin sonra da birbirinizle helalleşin ben, hakkında vahiy inmeyen konularda kendi reyimle hüküm veririm.” buyurmuştur.²²⁸

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلَانِ يَخْتَصِمَانِ فِي مَوَارِيثَ لَهُمَا، لَمْ تَكُنْ لَهُمَا بَيِّنَةٌ إِلَّا دَعَوَاهُمَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مَثْلَهُ، فَبَكَى الرَّجُلَانِ، وَقَالَ: كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَقِّي لَكَ، فَقَالَ لَهُمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا إِذْ فَعَلْتُمَا مَا فَعَلْتُمَا فَافْتَسِمَا، وَتَوَخَّيَا الْحَقَّ، ثُمَّ اسْتَثْمَمَا، ثُمَّ تَحَالَا

Bu hadis kura çekiminin adil bir davranış olduğunu hüküm olmayan konularda reye başvurmanın da adil ve tavsiye edilen bir davranış olduğunu göstermektedir.

2.4.3. Gümüş Kaptan Yiyip İçmek

İslâm dini evrensel bir dindir. Geçmişte de gelecekte de hükümleri geçerli ve sabittir. Gerek ceza hukuku alanında gerek ibadet hayatı alanında gerekse gündelik hayatta olsun hükümleri belirlemiş ve uyulmasını sağlamak için gerekli altyapıyı H. Peygamber’in döneminde atmıştır. Sahâbe bu dönemde H. Peygamber’den ve mübarek eşlerinden ve yakın olan insanlardan öğrenmiş olduğu hükümleri gelecek nesillere aktarmış helal haram konusunda çok titiz davranmış helal boyutunu aşmamak için özel gayret sarf etmiştir. Yeme içme gibi mübah olan davranışlarda dahi sorular sorarak İslâm fikhının oluşumuna katkı sağlamışlardır.

İslâm hukukunda “Taam” ve “Eşribe” bölümlerinde yer alan, Ümmü Seleme (r.a.)’ye ait olan birçok hadis mevcuttur. Yemek yemek mübah bir davranış olarak karşılanmakla beraber Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilen bir hadiste yemek yiyilen kabın da helallik boyutu olduğunu öğreniyoruz. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki “H. Peygamber buyurdu ki ‘Gümüş kaptan bir şey içen kimse karnına ancak ateş doldurmuştur.’ Ebû Dâvûd’ta geçen rivâyetinde ise ‘H. Peygamber altın ve gümüş kaptan yemek yemeyi, bir şeyler içmeyi ve atlas ipek kumaş giymeyi yasaklamıştır. Bunlar dünyada kafirler için ahirette bizim içindir.’ buyurmuştur.²²⁹

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءٍ الْفِضَّةِ، إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.

²²⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Akdiye”, 7.

²²⁹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Etimme”, 40; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Libas-Zînet”, 1; Buhârî, *el Câmi’u’s-sahîh*, “Eşribe”, 27

Hadisi şeriften anlaşılan şudur ki, maddi değeri olan bir eşya ile yiyip içmek kibir gösteriş ve israf kabul edildiği için Hz. Peygamber bir Müslüman'ın aşırılığa gitmesini hoş karşılamamıştır.

2.4.4. Haram Olan İçkiler

Mübah olduğu halde bazı özel durumlarından dolayı haram olanlar dışında, ilkten haram hükmü konan yiyecek ve içeceklerde vardır. Bu yiyecek ve içeceklerin birçoğu ayeti kerimede açıklandığı gibi hadisi şeriflerle de ayrıntısı açıklanmıştır. Bu konuda sahâbeden Ümmü Seleme (r.a.)'ye hangi içecekler haram kılınmıştır sorusuna Ümmü Seleme (r.a.) şu açıklamayı yapmıştır “Hz. Peygamber buyurdu ki her sarhoşluk veren vücuda zarar veren ve halsiz düşüren şey haramdır.”²³⁰ (عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَمُفْتِرٍ») Hadisi şeriften anlaşılan hüküm şudur ki Allah Teâlâ bedenimizi bize emanet vermiştir ve biz bu emaneti korumakla yükümlüyüz. İçki, eroin, sigara, tiner ve sayamadığımız birçok zararlı maddelerin kullanımı vücuda zarar verdiği ve israf boyutu olduğu için haramdır.

2.4.5. Ölü Üzerine Ağlamak

Her nefis ölümü tadacaktır. Hepimiz bunun bilincinde olduğumuz halde sevdiğimiz birini kaybettiğimizde sanki onun için bir yok oluşmuş gibi düşünüp aşırı tepki verebilmekteyiz. Hz. Peygamber (sav) Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette “*Ey peygamber! Mümin kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana asi olmayacakları hususunda sana biat etmeye geldiklerinde onların biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile.*”²³¹ Mealindeki ayeti kerimenin tefsirini yaparken Hz. Peygamber'e asi olmayı Hz. Peygamber'in “nevh” yani ölü için yüksek sesle ağlamak olduğunu ve Hz. Peygamber'in bunu yasakladığını bildirmiştir.²³²

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ} [الممتحنة: 12] قَالَ: «النَّوْحُ

2.4.6. Ölünün Kemiğini Kırma

İslâm dininde insan “ahsen-i takvim” en güzel şekilde yaratılmıştır ve çok değerli bir varlıktır.²³³ Değerli bir varlık olduğu için insanın ölüsü de değerlidir. Bunun delili olan birçok

²³⁰ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Eşribe”, 5.

²³¹ el-Mümtehine, 60/12.

²³² İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 51; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Tefsir”, 60.

²³³ et-Tin, 95/4

ayet ve hadis mevcut olup bu konudaki hadislerden birisi de Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilmiştir. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki Hz. Peygamber şöyle buyurdu “Ölünün kemiğini kıran dirinin kemiğini kırmış gibidir.”²³⁴

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِ عَظْمِ الْحَيِّ فِي الْإِنْتِمْ

Bu hadisi şeriften anlaşılıyor ki değerli bir varlık olan insan, sağlığında olduğu gibi öldüğünde de kıymetlidir ve sağlığında kişiye verilen zararda nasıl kısas hakkı olup manevi bir boyutu oluyorsa ölüye verilen zararda manevi olarak aynı günaha eşdeğerdir.

²³⁴ İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 63.

III. BÖLÜM

3. ÜMMÜ SELEME'NİN RİVAYETLERİNDEN ÇIKARILAN FİKHİ HÜKÜMLER

Fakih bir kadın olan Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen çokça ahkam hadis bulunmaktadır. Ümmü Seleme (r.a.) sadece Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri rivâyet etmekle kalmamış aynı zamanda bu hadislerden çıkardığı hükümleri de aktarmıştır. Başta kadınlara özel haller olan hayız, nifas, istihaza gibi konular olmakla beraber ibadat ve muamelat konularında da onun rivâyetlerinden birçok hüküm çıkarılmıştır.

Araştırmalarımızda da görüleceği üzere kimi zaman bir hadisten zahiri anlamın dışında batını mana çıkarılırken kimi zaman da mezhepler aynı hadisi farklı yorumlayarak farklı görüşte olsalar dahi aynı hadisi kendi görüşlerini desteklemek amaçlı delil olarak kullanmıştır. Kimi zaman ise bir mezhep Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen hadisi delil alırken diğer mezhep alimleri başka sahibeden rivâyet edilmiş olan hadisi delil olarak ele almıştır. Alimlerin farklı düşündüğü ve farklı yorumladığı konularda Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerini kullandıkları gibi bütün mezheplerin ittifak ettiği konularda da onun görüşlerinin ve rivâyetlerinin çokça etkisi olduğunu görmekteyiz.

Özellikle kadınların hiçe sayıldığı bir dönem ve toplumda Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerine ve görüşlerine değer atfedilip bu rivâyet ve görüşlerin diğer İslâm alimleri tarafından da çokça kullanılarak mezhepler tarafından delil gösterilmesi, onun rivâyetlerinden hüküm çıkarılması İslâm'ın, dönemine kıyasla ne kadar insani ve ileri bir seviyede olduğunu göstermekle beraber İslâm aleminin de kadına verdiği değer gösterilmesi açısından çok manidardır. Tezimizin bu bölümünde dört fıkhi mezhebin hangi hükümlerde Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerinden faydalandığını ve bu rivâyetlerden hangi hükümleri çıkardıklarını araştırıp değerlendireceğiz.

3.1. Temizlikle Alakalı Hükümler

İslâm dininin en çok önem verdiği ahlak kurallarından biri olan temizlik hakkında Ümmü Seleme (r.a.)'den birçok hadis rivâyet edilmiş ve mezhepler bu hadislerden hüküm çıkarmıştır. Cünüplük ve hayızdan kurtulmak için alınan gusül abdestinin yapılmasını da Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyet açıklıyor. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen rivâyette “Ey Allah'ın Resûl'ü! Ben saç örgüsü çok olan bir kadını, saçımı çözeyim mi?”²³⁵ hadisini delil

²³⁵ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 100.

olarak kullanan Hanbelî fakihleri ve rey ashabı hadiste başından aşağı su dökmen yeterlidir ifadesinden gusûl alırken ve abdest alırken ovalamanın vacip olmadığını savunmuşlardır çünkü Ümmü Seleme (r.a.) üç defa su döküp tüm vücuduna yayman yeterli demiştir.²³⁶

İmam Mâlik ise (Nisa-43) ayetini delil göstererek ovalamanın vacip olduğunu savunmuştur.²³⁷ İmam Mâlik ovalamanın vacip olduğuna delil olarak ayeti sunarken Ümmü Seleme (r.a.)'nin guslû anlattığı bu hadisi ise ağza ve buruna su vermeyi guslün farzlarından sayan Hanefilere, ağza ve burna su vermenin farz olmadığına dair delil olarak sunmuş ve Hz. Peygamber'in "Başına üç defa su döküp vücudunu yıkaman yeterlidir." sözünü zikrederek guslün farzları içinde ağız ve burun olsaydı Hz. Peygamber söylerdi kim bunun aksini iddia ederse zahiri yalanlar demiştir.²³⁸

Ayrıca aynı hadisi delil alan dört mezhebin fıkıh bilginleri kadının da erkeğin de cünüplükten gusûl alırken saç örgüsünü açmasının gerekmediğinde ittifak etmişlerdir.²³⁹ Cünüplükten guslettiğinde saç örgüsünü açmasının gerekmediği hakkında alimler ittifak ederken hayız konusunda farklı görüşler sunan alimlerde olmuştur. Bunun sebebini ise cünüplük halinin sık tekrarlandığı için saç örgüsünü çözmenin zor olacağı fakat hayızın ayda bir kere gerçekleştiği için zorluk teşkil etmeyeceğinden çözmesi gerektiğini vurgulamışlardır.²⁴⁰ Fakat alimlerin çoğunluğunun görüşü Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen hadisin bazı lafızlarında hayız ve cünüplükten guslettiğimde şeklinde rivâyet olduğu için bu hadisin hayız halini de kapsadığıdır.²⁴¹

İmam Şafiî ise bu hadisi gusûl alırken gözlerin içini yıkamanın gerekmediğine delil olarak sunmuş²⁴² ve aynı hadise dayanarak kadının gusûl aldıktan sonra pamuğa misk sürüp adet mahalline koymasının müstehab olduğunu söylemiştir.²⁴³

3.1.1. Et Yemekten Dolayı Abdest Almak

Fukahanın hüküm vermek için kullandıkları delillerin başında kitap ve sünnet gelir. Fakat ne var ki sünnette farklı rivâyetler oluşmuştur. Bunun sebebi hadislerin bazen zamana göre veya Hz. Peygamber'in kişilerin durumuna göre söylemiş olması ya da bazı sahâbenin Hz.

²³⁶ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 1/290.

²³⁷ İbnü'l-Kassâr-Nassâr es-Suudi, *Uyunü'l-edille fi mesaili'l hilaf beyne fukahai'l emsar*, 2-679.

²³⁸ İbnü'l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü'l-edille fi mesaili'l hilaf beyne fukahai'l emsar*, 1-161.

²³⁹ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 1/300-301; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/134; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 1/34; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/225.

²⁴⁰ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/134.

²⁴¹ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 1/300-301.

²⁴² Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/105.

²⁴³ Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l Mühezzeb*, 2/187.

Peygamber'den duyduğunu aktarırken bazısının gördüğü fiili aktarmış olmasından dolayı farklı rivâyetler meydana gelmiştir. Bu rivâyetler ele alınırken hadisin kuvvetine bakılır ve daha sağlam senetle gelen hadis diğerine tercih edilir ya da sonradan aktarılan hadis öncekini nesh eder. Sahâbeden aktarılan “Hz. Peygamber ateşte pişen yiyeceklerden dolayı abdest alın” dedi hadisi de buna örnektir. Bir gün Ümmü Seleme (r.a.)’ye gelen sahâbe duydukları bu rivâyeti aktarıyorlar ve Ümmü Seleme (r.a.) “Hz. Peygamber benim yanımda et yedi ve abdest almadan namaza gitti buyuruyor.”²⁴⁴ Bu hadisi delil alan İslâm alimleri et yemekten ya da ateşte pişen şeyden ya da herhangi bir yiyecekten dolayı abdest gerekmeyeceğini bildirmiş Ümmü Seleme (r.a.)’nin hadisinin sahâbeden aktarılan hadisi nesh ettiğini söylemişlerdir.²⁴⁵

3.1.2. Karı Koca Bir Kaptan Yıkanmak

Bütün dinler ve kültürlerde hayızlı olan kadın hakkında necis olduğu söylenmiş ve değdiği varlıklar eşyalarda pis kabul edilmiştir fakat İslâm bu çirkin adeti kaldırmış, necis olanın kadın değil hayız ve cünüplükte gelen necasetin olduğunu vurgulamıştır. Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen “Allah Resûl’ü ve ben bir kaptan yıkanırđık”²⁴⁶ hadisi de İmam Şafîi tarafından hayızlı ve cünüp olan kadının elini suya sokmakla suyun pis olmayacağına ve hayızlı kadının üzerinde necaset yoksa temiz kabul edildiğine dair delil alınmıştır.²⁴⁷ Ebû Hanife de hayızlı kadının elini suya sokmasıyla suyun necis olmayacağını ve kadınla erkeğin aynı kaptan yıkanabileceğini söylemiştir.²⁴⁸

3.2. Kadınlara Özel Fıkhi Hükümler

3.2.1. Hayızlı Kadınla Münasebetin Sınırı

Kur’ân-ı Kerim’de hayız halinin hastalık olduğu ve bu dönemdeki kadına temizleninceye kadar yaklaşılması gerektiği bildirilmiştir.²⁴⁹ İslâm alimleri ayette zikredilen yaklaşmanın hükmünün sınırını Ümmü Seleme (r.a.)’den bu konu hakkında gelen rivâyetlerle belirlemişlerdir. Rivâyetle “Ben Resûlullah ile saçaklı örtünün altında yatıyordum, hayız

²⁴⁴ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Etimme”, 26; İbn Mace, *es-Sünen*, “Etimme”, 29.

²⁴⁵ İbnü’l-Kassâr-Nassâr es-Suudi, *Uyunü’l-edille fi mesaili’l hilaf beyne’l fukahai’l emsar*, 2/634-635; Şafîi, *el-Ümm*, 1/35; Serahsi, *el-Mebsût*, 1/80.

²⁴⁶ Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, “Taharet”, 136; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 49.

²⁴⁷ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/227.

²⁴⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/62.

²⁴⁹ el-Bakara, 2/222.

oldum...”²⁵⁰ müctehitler hayızlı kadından izar üzerinden kocasının faydalanmasının meşru olduğu hakkında ittifak etmişlerdir.²⁵¹ Çünkü Ümmü Seleme (r.a.) hayız olduktan sonra hayız elbisesini giyinip tekrar yatağına geri dönüyor ve Hz. Peygamberle aynı yatakta yattığını ifade ediyor. Ayrıca Ümmü Seleme (r.a.)’nin yukarıda zikrettiğimiz rivâyette Abdullah b. Abbas’ın hanımıyla hayız döneminde yataklarını ayırdığı için Abdullah b. Abbas’ı uyarması da bu konuya başka bir delil olarak sunulabilir.²⁵² Alimler hayızlı kadından faydalanmanın mübah olduğu görüşünde ittifak ederken ölçüsü hakkında ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebû Hanife, İmam Şafîi ve İmam Mâlik cima hariç kadının göbek ve diz kapağı arası hariç her tarafından faydalanmanın mübah olduğu görüşünü savunurken²⁵³ İmam Ahmed izar üzerinden kadının göbeği ile diz kapağı arası dahil cimâ dışında faydalanmayı mübah görmüştür.²⁵⁴ İmam Ahmed’in ihtilafının sebebi ise Hz. Peygamber’in “Cimâ dışında onlarla her şeyi yapabilirsiniz.”²⁵⁵ demesidir.

3.2.2. İstihaza Hükümleri

Hayızlı kadının hayız günleri bittiği halde kanaması devam ettiğinde bu durum bir hastalık olarak kabul görür ve buna fıkıh dilinde istihaza denir.²⁵⁶ Fıkıh alimleri hayız süresi hakkında farklı görüşler ileri sürse de en az temizlik döneminin on beş gün olduğunda ittifak etmişlerdir.²⁵⁷ Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyetle gelen Fâtıma bnt Ebû Hubeyş hadisinde “Resûlullah döneminde bir kadının fazlaca kanı geliyordu. Kadın Ümmü Seleme (r.a.)’ye durumu anlattı ve Ümmü Seleme (r.a.) kadının durumunu Hz. Peygamber’e sordu, Peygamber Efendimiz buyurdu ki ‘Kendisine bu hastalık gelmeden önceki ayda gördüğü adet geceleri ve günleri sayısınca beklesin ve bu aydaki (âdet) süresince de namazı terk etsin! Bu süre dolduğunda gusûl alsın süre tamamlandığı halde eğer kanama hala devam ediyorsa kan

²⁵⁰ İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 121; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Hayız”, 5; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Hayız”, 4.

²⁵¹ er-Ribât Halit - İzzet Eyd Seyyid, *el-Cami’li-ulumi’l-imam Ahmed* (Mısır: Darû’l-Felah, ts.), 21/93; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî Cessâs, *Şerhu muhtasari’t-tahâvî*, thk. İsmetullah İnayetullah Muhammed (Mekke: Darû’l-Beşer el-İslâmiye, ts.), 1/465; Ebû’l Hasan Ali b. Ömer İbnü’l-Kassâr - Abdul Hamid b. Saad Nassâr es-Suudi, *Uyunü’l-edille fi mesaili’l hilaf beyne’l fukahai’l emsar* (Riyad- Suudi Arabistan: Mektebetü’l- Mülk Fehde’l-Vatani, 1426), 3/1387; Ebû’l Hasan Ali b. Muhammed İbn Habib Mâverdi, *el-Hâvi’l-Kebîr*, thk. Muhammed Muavvez - Adil Ahmed Abdul Mevcud (Beyrut: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, 1419), 1/384.

²⁵² el-Benna, *el-Müsned (el-Fethu’r-rabbani tertibi)*, İmam Ahmed b. Hanbel, 2/161.

²⁵³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/76; Cessâs, *Şerhu Muhtasari’t-tahâvî*, 1/465; İbnü’l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü’l-edille*, 3/1387.

²⁵⁴ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/415.

²⁵⁵ İbn Mace, *es-Sünen*, “Teyemmüm”, 125.

²⁵⁶ Ögüt, “İstihâze”, 23/334-335.

²⁵⁷ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/390; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/151; Şâfiî, *el-Ümm*, 1/85; Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi fi tertibi’ş-şerâi*, 1/40.

mahallini bir bezle kapatsın ve namazını kılsın.”²⁵⁸ Bu hadisi delil olarak ele alan İslâm alimleri hayız süresi dolduktan sonra akan kanın istihaza (özür) kanı olduğunda ittifak etmiş ve²⁵⁹kadının hayız döneminde namaz kılmasının, oruç tutmasının, mushafa dokunmanın, tavaf yapmanın ve eşiyle cinsel ilişki kurmasının yasak olduğunda görüş birliği etmişlerdir.²⁶⁰ Aynı zamanda müstehaza olan kadının tıpkı; yaradan akan kan, burundan devamlı akan kan ve idrarını tutamama gibi olduğunu ve bu kanın gusül abdesti gerektirmediği hakkında fikir birliği etmişlerdir.²⁶¹ Hadisi şeriften anlıyoruz ki hayız gören kadın adet günleri bittiğinde gusül abdestini alır, temizlenmiş sayılır ve namazını kılar, orucunu tutar, normal mutat günlerine döner. Kanama devam ediyorsa özür sayılır. Yine dört mezhepte, sonraki adetine kadar özürlü sayıldığından her namaz vakti için abdest alıp namazını kılar, eğer namaz vakti içinde kadından kan gelirse bu abdestini bozmaz,²⁶²Hanefilere göre vakit içinde aldığı abdestle istediği kadar farz, vacip, nafile, sünnet, kaza namazı kılabilir, namaz vaktinin çıkmasıyla abdesti bozulur demişlerdir.²⁶³Hanbelîler de bu konuda Hanefilerle aynı görüştedir.²⁶⁴ Şafiîlere göre ise her farz namaz için ayrı abdest alması gerekir²⁶⁵ Mâlikîlerin görüşü ise namaz vaktinin çıkmasıyla değil, abdesti bozan başka bir durum meydana geldiğinde bozulur demişlerdir.²⁶⁶

3.2.3. Nifas Hükümleri

Hayız ve istihaza gibi nifas da kadınlara özel bir durumdur. Doğum yapan kadının rahminden gelen kanla beraber Allah Teâlâ kadını bu dönemde İslâm'ın kolaylık ilkesi gereği ibadetlerden muaf tutmuştur. İlim ehli, Müsse (r.a.)'nin Ümmü Seleme (r.a.)'ye “Ey mü'minlerin annesi! Semüre b. Cündeb kadınların hayız günlerinde kılamadıkları namazları kaza etmelerini emrediyor.” sorusu üzerine Ümmü Seleme (r.a.) “Hayır kaza etmezler. Resûlullah zamanında kadınlar lohusalık halinde kırk gün oturur namazı ve orucu terk ederlerdi,

²⁵⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 105; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 115.

²⁵⁹ Serahsi, *el-Mebsût*, 3/148; Şâfiî, *el-Ümm*, 1/77; Halit - Eyd Seyyid, *el-Cami' li-ulumi'l-imam Ahmed*, 5/465; İbnü'l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü'l edille*, 3/1366.

²⁶⁰ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/151; Şâfiî, *el-Ümm*, 1/80-83; İbnü'l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü'l edille*, 3/1366; Cessâs, *Şerhu muhtasari't-Tahâvî*, 1/387.

²⁶¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/83; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/421; Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 1/476.

²⁶² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/85; Halit - Eyd Seyyid, *el-Cami' li-ulumi'l-İmam Ahmed*, 21/84; İbnü'l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü'l edille*, 2/475; Cessâs, *Şerhu muhtasari't-Tahâvî*, 1/474.

²⁶³ Tahâvî - Şuayb el-Arnaûd, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, 1/476.

²⁶⁴ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/397.

²⁶⁵ Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbini, *Muğnî'l muhtac*, thk. Ali Muhammed Muavvez - Adil Ahmed Abdulmevcud (Darû'l-Kütubi'l İlmiyye, 1410), 1/282.

²⁶⁶ Ebû'l-Velîd Muhammed ibn Ahmed ibn Muhammed İbn Rüşt, *Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid* (Kahire: Daru'l-Hadis, 1460), 1/41.

Resûlullah onlara lohusalıktaki namazlarını kaza etmelerini emretmezdi.”²⁶⁷ Rivâyetinden, kadının nifas halinde namaz ve oruçtan muaf olduğu, namazlarını kaza etmezken oruçlarını kaza edeceği hakkında görüş birliğindedirler.²⁶⁸

Doğumdan sonra kan gelmezse kadının lohusa sayılmayacağı hakkında dört mezhep ittifak ederken²⁶⁹ en çok süresi hakkında ihtilaf edilmiştir. Hanefiler, Hanbelîler ve ilim ehlinin çoğu, nifasın en fazla süresinin kırk gün olduğunu söylerken Ümmü Seleme (r.a.)’nin rivâyet ettiği hadisi delil almışlardır.²⁷⁰ Mâlikî ve Şâfiîler ise nifas süresinin en çoğu altmış gün olur demişlerdir.²⁷¹ Dört mezhepte de kadının kanaması durduğu anda temiz kabul edilir gusûl alıp ibadetlerine başlar. Nifas müddeti dolmadan tekrar kanama olursa nifastan sayılır. Nifas süresi dolduktan sonra kanama olursa istihaza (özür) sayılır.²⁷² Nifas halindeki hükümler hayız hali gibidir. Hayız halinde de nifas halinde de kadın temizlendikten sonra namazlarını kaza etmezken tutamadığı oruçları kaza etmekle mükelleftir.²⁷³ Ayrıca fıkıh alimleri Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen nifaslı kadının kırk gün bekleyeceği rivâyetine dayanarak kadın kırk gün dolmadan temizlendiğinde namazını kılıp orucunu tutarken kocasıyla cinsi münasebet kurmamasının müstehap olduğunu söylemişlerdir.²⁷⁴

3.2.4. Kadının İhtilam Olması ve Hükümleri

Hiz. Peygamber’in hanımlarının fıkha olan en büyük katkısı aile mahremiyeti gerektiren, kadınlara özel durumlarda ve karı koca ilişkisiyle alakalı konularda olmuştur. Sahâbe hanımları hükümleri öğrenmek için çekinmeden peygamber hanımlarına sorularını sormuş bu sayede bizlere aktararak hükümlerin öğrenilmesine ve ilelebet korunmasına vesile olmuştur. Ümmü Süleym hadisi de bu türden bir hadistir. Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilen hadiste Ümmü Süleym, Hiz. Peygambere “Ey Allah’ın Resûl’ü, Allah hakkın söylenmesinden haya etmez. Kadın ihtilam olur mu?” diye sorar. Bu soru üzerine Hiz. Peygamber ıslaklık görürse evet

²⁶⁷ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”,105; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”,128; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”,117.

²⁶⁸ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/147; İbn Amir el-Esbah el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, (Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, 1415),1/154; Serahsi, *el-Mebsût*, 3/149; İbnü’l-Kassâr - Nassâr es-Suudi, *Uyunü’l-edille*, 3/1415; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/429.

²⁶⁹ Serahsi, *el-Mebsût*, 3/210; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/428; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/154; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/523.

²⁷⁰ Serahsi, *el-Mebsût*, 3/149; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/427.

²⁷¹ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/153; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/520.

²⁷² Serahsi, *el-Mebsût*, 2/141-3/214; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/428-430; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/154; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/520.

²⁷³ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*,2/520; Tahâvî - Şuayb el-Arnaûd, *Şerhu müşkili’l-âsâr*, 1/473; İbnü’l-Kassâr-Nassâr es-Suudi, *Uyunü’l-edille*, 3/1415; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/154; İbn Kudame,*el-Muğnî*, 1/430.

²⁷⁴ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 1/428.

buyuruyor.²⁷⁵ İslâm alimleri bu hadisi delil alarak ister kadın olsun ister erkek ister rüyada olsun ister gerçekte olsun kişinin, cimadan, ihtilamdan, istimnadan dolayı meni inerse guslün farz olduğu hükmüne varmışlardır.²⁷⁶ İhtilam ve cima dışında meni gelmesinde ise mezhep alimleri farklı görüşler bildirmiştir. İmam Şafiî şehvetsiz bir şekilde hastalık, yük kaldırma gibi bir sebeple de olsa meni gelmesi durumunda gusül gerektiğini söylerken²⁷⁷ Ebû Hanife, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel yük kaldırmaktan dolayı bayılmaktan dolayı ve hastalıktan dolayı şehvetsiz ve hızlı olmayan bir şekilde gelen meniden gusül gerekmeceğini söylemiş ayrıca cimadan sonra idrarını yapıp gusül aldıktan sonra tekrar meni gelmesiyle de gusül gerekmediğini bildirmişlerdir.²⁷⁸ İmam Şafiî ise bu durumda olan kişi ister idrarını yapsın ister yapmasın gusül aldıktan sonra meni gelirse tekrar gusül alması gerekir demiştir.²⁷⁹ Ayrıca hadisi değerlendiren İslâm alimleri kişinin ilim öğrenmede utangaçlık yapmasının kınandığını bildirmiş ve ilim öğrenmede utangaç olmayı acizlik ve zayıflık olduğunu zikretmişlerdir.²⁸⁰

3.2.5. Eteğin Yere Sürünmesi

Hiz. Peygamber döneminde mescide gelen kadınlardan birinin eteği yerde süründüğü için namazının akıbetinden endişelenip Hiz. Peygambere eteğinin necis olup olmadığını sormuş Hiz. Peygamber bir sonraki gelen temiz yerin önceki pisliği temizlediğini bildirmişti.²⁸¹

Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan bu rivâyeti delil alan Ebû Hanife meste yada ayakkabıya bulaşan kuru necasetin hadiste de rivâyet edildiği üzere toprağın temizleyici özelliği olduğundan kişinin mest ya da ayakkabısına kuru pislik bulaştığı takdirde toprağa sürtüp temizleyerek namazını kılabilceğini bildirmiştir.²⁸² İmam Şafiî de “*Sizi arındırmak için su indirdik.*”²⁸³ ayetini delil alarak temizliğin ancak suyla olabileceğini savunmuştur.²⁸⁴ Hadisin apaçık bir şekilde kuru necaseti kast ettiğini eğer necaset kuru ise bir sonraki toprak olan yere değmesiyle kuru necaseti gidereceğini söylemiştir.²⁸⁵ Hanbelî alimler ise Ümmü Seleme’nin

²⁷⁵ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Gusl”, 22; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 94; İbn Mace, *es-Sünen*, “Taharet”, 107. “Taharet”, 107.

²⁷⁶ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi fi tertîbi’s-şerâi*, 1/36; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/270; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/139; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/270.

²⁷⁷ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/139.

²⁷⁸ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi fi tertîbi’s-şerâi*, 1/37; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 1/280; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/139; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/270.

²⁷⁹ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 2/138.

²⁸⁰ İbn Hacer, *Fethu’l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 1/229.

²⁸¹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Taharet”, 109; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Taharet”, 135.

²⁸² Serahsi, *el-Mebsût*, 1/82.

²⁸³ el-Enfâl, 8/11. (وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ).

²⁸⁴ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/44.

²⁸⁵ Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l mühezzeb*, 1/96.

rivâyetinden anlaşılanın eteğin pis yere değdiğinde pislendiğini fakat sonradan temiz yere değdiğinde pisliliği giderdiğini söylemişlerdir.²⁸⁶ İmam Mâlik de yere yağmur yağdığına ya da yerde su bulunduğunda necaset kaybolacağı için görünmeyeceğini bundan dolayı da Ümmü Seleme'nin rivâyetinin kuru necaseti kapsadığını savunmuştur.²⁸⁷

3.3. İbadetlerle İlgili Fıkhi Hükümler

3.3.1. Tesettürle İlgili Hükümler

3.3.1.1. Namazda Kadının Örtünme Ölçüsü

Hiz. Peygamber bir gün Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanında İslâm dinin yasakladığı ve büyük günahlardan saydığı, Hiz. Peygamber'in küçük şirk diye tanımladığı kibir hakkında konuşurken kibirlenerek eteğini yerde sürüyen kişinin akıbetinden bahsediyor bunu duyan Ümmü Seleme (r.a.) "Peki kadının eteğinin uzunluk ölçüsü ne olmalı?" diye soruyor. Hiz. Peygamber bir karış uzatsınlar buyuruyor. Bunun üzerine Ümmü Seleme (r.a.) kadınların tesettür sorumluluğunu hatırlatarak "Ey Allah'ın Resûl'ü! Ama o zaman kadınlar yürürken ayakları açılır." diyor. Bunun üzerine Hiz. Peygamber "Bir arşın uzatsınlar daha fazla uzatmasınlar." buyuruyor.²⁸⁸

Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bu rivâyeti ve Nur Sûresi 31. ayeti değerlendiren İslâm alimleri namazda ve namaz dışında tesettürün boyutunu belirlemişlerdir. Kadının namazda yüzünü açması gerektiğinde ittifak eden İslâm alimleri yüz dışında örtünmesi gereken yerler hakkında ve namaz dışında örtünmesi gereken yerleri hakkında ihtilaf etmiştir.²⁸⁹ Ebû Hanife kadının namazda yüzü, elleri ve ayaklarının avret olmadığını çünkü ayakların genelde açık olduğunu söylemiştir. Eğer kadın namazdayken, başının, karnının veya avret olan herhangi bir organının dörtte birinden azı açılırsa namazı iade etmez fazlası açılırsa iade eder demiştir. Namaz dışında ise yüzü ve ellerinin avret olmadığını çünkü kadının alışveriş yaparken kullanmasının zaruri olduğunu dile getirmiştir.²⁹⁰ Sevri'den gelen bir rivâyette ise Ebû Hanife'nin namaz dışında da ayakları avret saymadığı bildirilmiştir.²⁹¹ İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel ise kadının yüzü hariç tüm bedeninin avret olduğunu söylemiştir.²⁹² İmam Şafî ise

²⁸⁶ Ahmed, *el-Cami' li-ulumi'l-İmam Ahmed*, 5/406.

²⁸⁷ Cündî, *et-Tavzîh fi şerhi'l-muhtasari'l-fer'î ibni'l-Hâcib*, 1/65-66.

²⁸⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Libas", 40; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, "Libas", 9; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, "Zînet", 106.

²⁸⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 1/124; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 2/326; Mâverdi, *el-Hâvi'l kebîr*, 2/169.

²⁹⁰ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/198; el-Halebi, Hacca Necah, *Fıkhü'l-ibadat mezhebi Hanefî*, ts., 77.

²⁹¹ İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*, 2/118.

²⁹² İbn Kudame, *el-Muğnî*, 2/326-329; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/123.

kadının namazda yüzü ve elleri dışında her yerinin avret olduğunu ayaklarının örtünmesi gerektiğini bunun delilinin ise Ümmü Seleme'den rivâyet edilen “Ey Allah'ın Resûl'ü kadın eteklik olmadan baş örtüsü ve gömlekle namaz kılabilir mi?” dediğinde Allah Resûl'ü'nün “Evet ayaklarını örtüyorsa kılar.” hadisini zikretmiş²⁹³ bu hadisin namazda kadının ayaklarını örtmesinin farz olduğuna delil olduğunu ve eğer ihramlıyken kadın ayaklarını açamıyorsa namazda da açamaz demiştir.²⁹⁴

3.3.1.2. Köleden Sakınmak

Kur'ân, sünnet ve icma ile sabit olan tesettür hakkında birçok rivâyet olmakla beraber rivâyetlerin her biri alimler tarafından farklı şekilde yorumlanmış ve farklı hükümler çıkarılmıştır. Kur'ân'ı Kerim'de ما ملكت إيمانهن “*ellerinin altında bulunanlar*”²⁹⁵ ayetini Şafî alimler köle olarak yorumlayıp kölelerin hanımefendilerinin ellerine ve yüzüne bakabileceğini çünkü hanımefendisinin işlerine baktığı için zaruret olduğunu savunmuş ve Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen “Sizden birinin mukatep kölesi olursa...”²⁹⁶ hadisini delil olarak sunmuşlardır.²⁹⁷ Hanefi alimler ve Hanbelî alimler ise ayetteki “ellerinin altında bulunanların” köle değil cariyeler olduğunu ve kölenin de özgür ve yabancı erkek gibi olduğu için hanımefendisinin ellerine ve yüzüne bakmasını caiz görmemişlerdir.²⁹⁸

3.3.1.3. Kadının Erkeğe Bakma Ölçüsü

Hiz. Peygamber'in hanımları ve Müslüman hanımlara hitaben, tesettür ayetleri indikten sonra, Ümmü Seleme (r.a.) ve Hiz. Meymune, Hiz. Peygamber'in yanındayken Ümmü Mektum geldi ve Allah Resûl'ü hanımlarına Ümmü Mektum'dan sakınmalarını söyledi, bunun üzerine hanımları “O bizi göremez ki o âmâdır.” deyince Allah Resûl'ü “Siz de mi âmâsınız?” buyurmuştu.”²⁹⁹ Ümmü Seleme (r.a.)'den aktarılan bu hadisten, İmam Şafî kadının erkeğe bakabileceği yerlerinin ölçüsünü sadece erkeğin kadına bakabildiği ölçüde olduğunu çünkü Allah Teala'nın erkeklerin kadınlara bakmalarını yasakladığı gibi kadınların da erkeklere bakmasını yasakladığını Resûl'üllâh'ın da bundan dolayı hanımlarını bundan sakındırdığını

²⁹³ İmrâni, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*, 2/250.

²⁹⁴ İmrâni, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*, 2/250.

²⁹⁵ en-Nûr, 24/31.

²⁹⁶ Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Büyu”, 35; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Atik”, 1; İbn Mace, *es-Sünen*, “Atik”, 3.

²⁹⁷ Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l Mühezzeb*, 16/141.

²⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 10/157; İbn Kudame, *el- Muğnî*, 9/494.

²⁹⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Libas”, 37; Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Edep”, 29.

söylemiştir.³⁰⁰ İmam Ahmed ve Ebû Davud ise bu hadisteki hükmün sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına özel olduğunu savunmuşlardır.³⁰¹

3.3.1.4. Muhannes Kişi ve Mahremlik Boyutu

Kur'ân'ı Kerim'de tesettür ayetinde kadının örtünmesi gerektiği ve kimlere zînetlerini gösterebileceği açıklanmıştır.³⁰² Ayette kadına ihtiyacı olmayan, kadına arzu duymayan erkekler de kadınların zînetlerini gösterebileceği kişiler arasında zikredilmektedir. Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bir rivâyette ise tam tersi bir durum söz konusudur. Ümmü Seleme (r.a.) buyuruyor ki "Hz. Peygamber'in yanında hanımları varken kadın tabiatlı biri geldi ve Ümmü Seleme (r.a.)'nin kardeşi Abdullah'a "Size yarın Taif'in fethi nasip olursa sana bir kadın göstereceğim." deyip Abdullah'a kadının dış görünüşünü tarif ediyor. Bunu duyan Hz. Peygamber öfkelenip böyle kişileri evinize almayın buyuruyor.³⁰³ Bu hadisi delil alan Hanefi alimler adi işlerde çalışan ve doğuştan organlarında kusur bulunmayan, sonradan kadın olmaya özenip onlar gibi davranan kişilerin yanında, kadınların zînetlerini göstermekten sakınması gerektiğini bildirmiş bu kişileri ayette geçen kadınlara arzu duymayan kişilerden muaf tutmuşlardır.³⁰⁴ Şafiî alimler de Ümmü Seleme (r.a.) hadisine dayanarak hadım erkeklerin yaşlanıp şehveti gitmedikçe, kadınsı erkeklerin de ne olduğu tam bilinemeyeceğinden kadınların onlardan sakınması gerektiğini vurgulamıştır.³⁰⁵

3.3.2. Namaz ile İlgili Hükümler

3.3.2.1 Hz. Peygamberin Öğle Namazını Geciktirmesinden Çıkarılan Hükümler

Namaz ibadeti Kur'ân-ı Kerim'de birçok defa zikredilip farz olduğu kitap, sünnet ve icma ile kesindir. Bununla beraber vakitleri konusunda Kur'ân-ı Kerim'de bildirilen kesin bir vakit yoktur. Bundan dolayı da namaz vakitlerini biz Hz. Peygamber'in Cebrail ile namaz kıldığını bildirdiği hadisten ve konu ile ilgili rivâyet edilen diğer hadislerden öğreniyoruz.³⁰⁶ Öğle namazının vakti hususunda Ümmü Seleme (r.a.)'ye sorulan soru üzerine "Siz öğle namazını geç vakte bırakıyorsunuz, Resûlullah ise ikindi namazını geciktirirdi."³⁰⁷

³⁰⁰ Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l Mühezzebe*, 16/133.

³⁰¹ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 9/506.

³⁰² en-Nûr, 24/31.

³⁰³ Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Nikah", 112; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Edep", 60; İbn Mace, *es-Sünen*, "Had", 38.

³⁰⁴ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 5/123.

³⁰⁵ İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafiî*, 9/18.

³⁰⁶ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/144.

³⁰⁷ Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, "Salat", 7.

Hadisi üzerine Hanefi alimlerimiz Ümmü Seleme (r.a.)'nin hadisini delil alarak ikinci namazının geç kılınmasının müstehap olduğu hükmüne varmışlardır. Şafiî alimler ise Hz. Âişe'den gelen “Resûlullah ikinci namazını güneş iyice yüksekte iken benim odamda kıldardı.” hadisine dayanarak ikinci namazını erken kılmanın müstehap olduğunu savunmuşlardır.³⁰⁸

Hanefi alimler, Hz. Âişe'nin hadisini delil almamalarının açıklaması olarak da Âişe'nin odasının duvarları kısaydı, kısa olduğu içinde güneş odaya rengi değişinceye kadar vuruyordu diyerek Şafiî alimlerin delilinin geçerli olmadığını savunmuşlardır. İkinci namazının geç kılınmasının hikmetini ise ikinci namazı kılındıktan sonra nafilâ namaz kılınması mekruh olduğu için kişinin ikinci namazını geciktirerek, ikinci namazından önce daha fazla nafilâ namaz kılmaya imkânı olacağı ile açıklamışlardır. Ayrıca bu sebeple akşam namazının da erken kılınmasının müstehap olduğunu çünkü akşam namazından önce nafilâ namaz kılmak mekruh olduğu için akşam namazını erken kıldıktan sonra istediği kadar nafilâ namaz kılabileceğini bildirmişlerdir.³⁰⁹

3.3.2.2. Sünnet Namazların ve Nafilâ Namazların Vakitleri

İslâm alimleri farz olan ve vacip olan namazların kılınamaması durumunda kazasının kılınmasıyla ve tövbe ederek bunun günahından kurtulunabileceğini ummaktadır. Hz. Peygamber de “Sizden biri unutmaktan veya uyumaktan dolayı namazı kaçırırsa hatırladığı zaman kılsın.”³¹⁰ buyurmuştur. Farz namazların kazasını kılmak gerekirken sünnet namazların kazasının kılınmaması gerektiği Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen hadislerle delillendirilmiştir. Hadiste Hz. Peygamber'in öğle namazını kıldığı sırada zekât vermek için bir heyetin gelmesinden dolayı namazın peşinden kıldığı iki rekât sünneti kılınmaması üzerine bu iki rekât sünneti ikinci namazından sonra kıldığı ve Ümmü Seleme (r.a.) 'nin “Ya Resûlullah, biz de bu namazı kaza edelim mi?” sorusu üzerine hayır dediğinin rivâyetini daha önce zikretmiştik.³¹¹ Hanefi alimler bu hadisi ikindiden sonra nafilâ namaz kılınmasının mekruh olduğuna delil olarak kullanmıştır. Çünkü hadiste Ümmü Seleme (r.a.)'nin Hz. Peygamber'e bizde kaza edelim mi sorusu üzerine Hz. Peygamber “Hayır.” cevabını vermiştir. Bu da ikinci namazının farzından sonra nafilâ bir namaz kılınamayacağını eğer kılınsaydı öğlenin son sünnetinin de kılınabileceğini savunmuşlardır. Bu konuda Şafiî de aynı görüştedir.

³⁰⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/147; Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 2/17.

³⁰⁹ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/147.

³¹⁰ Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l Mühezzebe*, 4/42.

³¹¹ Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, “Sehv”, 8; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Salat”, 297; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Salat”, 297.

Ayrıca Hanefi alimler aynı hadisi, sünnet namazların kaçırıldığı takdirde kaza edilemeyeceğine de delil olarak almışlardır.³¹²

Sabah namazının farzından önce kılınan sünnet namaz hakkında ise Ebû Hanife ve Ebû Yusuf, Ümmü Seleme (r.a.) hadisini delil alarak farzı kılınan sabah namazının sünnetinin geçirildiği takdirde kaza edilmesinin gerekmeceğini söylerken Ebû Muhammed kaçırılan sabah namazının sünnetini zevelden önce kaza etmenin istihsanen güzel olacağını bildirmiştir.³¹³ Sabah namazının farzı kılınıp sünnetini kaçırın kişi hakkında bu görüşler sunulurken farzıyla beraber sabah namazını geçiren kişinin zevelden önce farzıyla beraber kaza etmesinin gerektiği bildirilmiştir. Buna delil olarak da Hz. Peygamber'in sefer dönüşü yolda konakladıklarında uyuya kalıp sabah namazını geçirmesi üzerine uyandığında sabah namazının farzıyla beraber sünnetini de kaza etmesi (Leyle-i Ta'ris) olayını ve sabah namazının sünnetinin diğer namazların sünnetinden kuvvetli olmasını delil olarak sunmuşlardır.³¹⁴ İbn Hacer ise bu hadisin, namaz kılan kişinin yanına fazla yaklaşmanın ve yanında konuşmanın mekruh olduğuna delil olduğunu çünkü Ümmü Seleme (r.a.)'nin hizmetlisine "Eğer Hz. Peygamber namazdaysa kenara çekil bekle." diye uyarıda bulunduğunu zikretmiştir.³¹⁵

3.3.2.3. Kadının Cemaatle Namaz Kılması

Tesettür açısından ve mahremlilik boyutu nedeniyle kadının camideki durumu ve cemaatle namaz kılması her daim insanlar arasında tartışılan bir konu olmuştur. Bu konuda Ümmü Seleme'den gelen rivâyet Hz. Peygamber'in döneminde kadınların camide cemaatle birlikte namaz kıldığının delilidir.³¹⁶ İmam Şâfiî de bu rivâyeti delil alarak, kadınların erkeklerle beraber camide imamın arkasında namaz kıldıklarında selamdan sonra erkeklerin beklemesinin müstehap olduğunu söylemiştir. Çünkü Ümmü Seleme (r.a.) rivâyetinde Hz. Peygamber'in namaz kıldıktan sonra selam verdiğini ve kadınların camiden çıkmasını beklediğini, sahâbenin de Hz. Peygamber ayağa kalkmadığı için Hz. Peygamber'in kalkışını beklediğini vurgulamıştır.³¹⁷ Ayrıca Hz. Peygamber'in namazdan sonra beklemesini tek başına kılınan farz namazdan sonra yapılan zikirleri ve duayı uzatmanın müstehap olduğuna delil olarak sunmuştur.³¹⁸

³¹² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/175; Serahsi, *el-Mebsût*, 1/156-157.

³¹³ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/162.

³¹⁴ Serahsi, *el-Mebsût*, 1/161-162.

³¹⁵ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihi Buhari şerhi*, 3/107.

³¹⁶ İbn Mace, *es-Sünen*, "İkametü's salat", 33; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Salat", 202.

³¹⁷ İmrâni, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafîi*, 2-250.

³¹⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/151.

3.3.2.4. Besmelenin Ayet Olması Hakkındaki Görüşler

Ümmü Seleme (r.a.)'ye sahâbe Hz. Peygamber'in Kur'ân okuyuşunu sorduklarında Hz. Peygamber'in kıraatini tarif ederken o Kur'ân'ı harf harf kesik kesik okurdu deyip Fatiha sûresinin okuyuşunu uygulamalı bir şekilde tarif ediyor ve Fatiha'yı besmeleden sonra okuduğunu zikrediyor.³¹⁹

Ümmü Seleme'(r.a.) den rivâyet edilen bu hadisi ele alan İslâm alimleri besmelenin ayet olup olmadığı hakkında yorumlamalar getirmişlerdir. İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel Ümmü Seleme (r.a.) nin bu hadisini delil göstererek besmelenin hem Fâtiha suresinden bir ayet hem de diğer surelerin başından bir ayet olduğunu savunmuş ve açıktan kıraatin yapıldığı namazlarda besmelenin sesli okunması gerektiğini kıraatin gizli yapıldığı namazlarda ise gizli okunması gerektiğini vurgulamıştır.³²⁰

3.3.3. Oruçla İlgili Hükümler

3.3.3.1.Oruçlunun Cünüp Sabahlaması

İslâm alemlerinin dinin yasaklarını ve emirlerini kitap ve sünnetten özellikle aile hayatıyla alakalı olanları Hz. Peygamber'in eşlerinden öğrenmişlerdir. Sahâbe başkasından öğrenilmesi mümkün olmayan özel durumları Hz. Peygamber'in eşlerine sorarak öğreniyor ve bunu başkalarına da öğretiyorlardı. Yine böyle bir konu olan oruçlunun ihtilam olması durumu, Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen “Resûlullah ihtilam olmaksızın cünüp olarak sabahlar ve iftar etmezdi.”³²¹ hadisiyle açıklığa kavuşuyor. Bu hadisi delil olarak alan dört mezhep imamı bu durumda olan kişinin gece cünüp olduğunda geceyi cünüplü geçirerek sabah gusül alıp orucuna devam edebileceğini söylemiştir. Ayrıca yine hayız dönemi biten kadının da bu hükümde olduğunu, gece hayız bittiyse sabah gusül alıp orucunu tutabileceğini söylerken bu hadisi delil almışlardır.³²²

³¹⁹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Kıraat”,1; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Huruf”,1.

³²⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 2/105; İbn Kudame, *el- Muğnî*, 2/149.

³²¹ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Sıyam”, 77; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, “Savm”,22; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Savm”, 43; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Savm”, 36.

³²² Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi*, 2/92; Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l Mühezzebe*, 6/304; Serahsi, *el-Mebsût*, 3/56; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/275; İbn Kudame, *el- Muğnî*, 4/391-392.

3.3.3.2. Oruçlunun Eşini Öpmesi

İslâm dünyası için çok önemli olan oruç ibadeti hakkında insanların aklında her daim farklı sorular olmuş ve Müslümanlar bunların cevabını aramışlardır. Günümüzde de bu sorular halen devam etmektedir. Hz. Peygamber'in döneminde de sahâbeden bir adam karısını öptüğü için orucunun bozulduğundan şüphelenerek eşini Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanına gönderip durum hakkında fetva istemiştir. Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber'in de oruçluyken kendisini öptüğünü ve iftar etmediğini söyleyerek soru soran şahsı rahatlatmıştır³²³ Bu rivâyeti delil alan İslâm alimleri kişinin durumuna göre farklı yorumlamalar yapmıştır. İmam Şafiî bu konuda eğer boşalma olmazsa orucu bozulmaz fakat ihtiyaten mekruhtur demiştir.³²⁴ Fukahanın çoğunluğu boşalma olmazsa orucu bozmaz iftar etmesi gerekmez eğer boşalma olursa iftar eder demişlerdir.³²⁵

İmam Mâlik ve birçok alim boşalma olmazsa oruca devam eder boşalma olursa iftar eder sonra kefarete öder ve kaza eder demişler ayrıca İmam Mâlik eğer karısı da adama uyar ve boşalma olursa kadında kefarete öder demiş ve oruçlunun eşini öpmesini şehveti artıracığından dolayı çirkin görmüşlerdir.³²⁶ Ebû Hanife ise oruçlunun karısını öpmesini hoş karşılamamakla beraber boşalma olmazsa oruca zarar vermeyeceğini fakat boşalma olursa kefarete ödemeksizin sadece orucunu kaza edeceğini söylemiştir.³²⁷ Hanbelî alimler de Ebû Hanife'ile aynı görüştedir.³²⁸ Ayrıca bu hadisi Ümmü Seleme (r.a.) kadına bildirdikten sonra kadın haberi eşine ulaştırır lakin adam "Allah Resûl'ü bizim gibi değildir onun geçmiş ve gelecek günahları affedilmiştir." der ve içi rahat etmediği için tekrar kadını Ümmü Seleme (r.a.)'nin yanına gönderip sormasını ister kadın Ümmü Seleme (r.a.)'ye sorar, Ümmü Seleme (r.a.) Allah Resûl'üne adamın sözünü aktarınca Allah Resûl'ü "Ben içinizde Allah'tan en fazla korkanınız ve en fazla Allah'ın hudutlarını bileninizim." buyurur.

Bazı İslâm alimleri bu rivâyeti Hz. Peygamber'in yaptığı davranışlara uymanın vucubuna hamletmiştir.³²⁹ Hadisin yorumunu yapan İslâm alimleri ise Hz. Peygambere aynı soruyu iki ayrı kişinin sorduğunu ve ikisine ayrı cevap verdiğini zikretmiş bundan dolayı da farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber'e bu soruyu soranlardan birisi genç bir

³²³ Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Sıyam", 77; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, "Savm", 24; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, "Savm", 31.

³²⁴ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 3/440.

³²⁵ Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l Mühezzeb*, 6/355.

³²⁶ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/268.

³²⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi*, 2/106-107.

³²⁸ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 4/365.

³²⁹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 16/101.

delikanlıydı ve Hz. Peygamber bu genç delikanlıya orucunu bozacağını söyledi aynı soruyu soran ikinci sahâbe ise yaşlıydı Hz. Peygamber yaşlı adama orucunun bozulmayacağını bildirdi. İki ayrı hadisi ele alan İslâm alimleri, genç olanın şehveti fazla olacağı için orucuna zarar verebileceği endişesiyle Hz. Peygamber'in bu fiili yasakladığını fakat yaşlı olan kişinin şehveti olmayacağından Hz. Peygamber'in serbest bıraktığını dile getirmişlerdir.³³⁰

3.3.4. Zekât ile İlgili Hükümler

3.3.4.1. Zînet Eşyalarının Zekâtı

Kur'ân-ı Kerim'de “*Altın ve gümüşü yığıp da zekâtını vermeyen kişiyi elem verici bir azapla müjdele...*” buyuruluyor.³³¹ Ümmü Seleme (r.a.) bu ayet inince kolunda taktığı bir bilezikten endişe ederek Resûlullah'a taktığı bileziğin ayette geçen kenz kısmına girip girmediyini sorunca Resûlullah zekâtını verirken kenz olmaz buyurmuştur.³³² Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen bu rivâyeti delil olarak alan Hanefî alimler erkek için altın, ister süs eşyası olsun ister kılıç, bıçak gibi kullanılan malzeme olsun isterse kadın için olsun hangi nitelikte olursa olsun yaratılıştan artırıcı özelliği olduğu için nisap miktarına ulaşıncı zekât vermek gerekir çünkü ayette Allah Teâlâ süs eşyası ya da ticaret malı diye ayırmamış demişlerdir.³³³ İmam Şafîî ise bu konuda ilk görüşünde farklı bir yorum getirerek kadının süs eşyası için zekât vermek gerekmez derken erkeğin takındığı süs eşyasına zekât verilmesi gerektiğini söylemiştir. Erkeğin altın takması haramdır bundan dolayı erkeğin zînetinden kasıt bıçak, kılıç, kemer ve altın kaplardır demiştir.³³⁴ Yeni görüşünde ise açık bir şekilde söylemese de Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetini zikrederek kadının kullanmadığı ihtiyaç fazlası olan, kullanmak için alınmayan altın ve gümüş zînet eşyası için zekât vermesi gerektiğine işaret etmiştir.³³⁵ İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir.³³⁶

3.3.4.2. Kadın Fakir Kocasına ve Çocuklarına Zekât Vermesi

Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen hadislerden İslâm alimleri birçok hüküm çıkarmıştır. Bunlardan bazıları bugün İslâm alimleri tarafından günümüzde de sıklıkla dile

³³⁰ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/268; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi*, 2/106-107; Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l Mühezzeb*, 6/354.

³³¹ et-Tevbe, 9/34. {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ}

³³² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Zekât”, 3.

³³³ Serahsi, *el-Mebsût*, 2/191-192.

³³⁴ İmrâni, *el-Beyan fî mezhebi İmam Şafîi*, 3/301.

³³⁵ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 3/271.

³³⁶ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 4/221; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 1/305-306.

getirilirken bazıları da belki istismara açık olabilir endişesiyle çok fazla dillendirilmemiş hadislerdir. Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan Abdullah b. Mesud’un karısı Zeynep’in Hz. Peygamber’e sorusu ve Ümmü Seleme (r.a.)’nin aynı konudaki sorusu üzerine rivâyet edilen hadis İslâm alimlerinin bazıları tarafından kadının kocasına ve çocuklarına zekât verebileceği şeklinde yorumlanmıştır. Ümmü Seleme (r.a.) “Bir gün Abdullah b. Mesud’un karısıyla beraber Hz. Peygamber’in yanındayken Hz. Peygamber bize sadaka vermemizi emretti, Zeynep “Ey Allah’ın Resûl’ü fakir olan kocama ve kardeşimin yetim olan çocuklarına infakta bulunmam sadaka yerine geçer mi?” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Evet bunu yaparsan iki sevap alırsın.” dediğini buyuruyor.³³⁷ Bir başka rivâyetinde ise Ümmü Seleme (r.a.) Ebû Seleme’den olan çocuklarına infak etmenin sevabını sorduğunda Hz. Peygamber “Evet onlara harcama yapmana sevap vardır.” buyurmuştur.³³⁸ Bu iki rivâyeti delil olarak zikreden İbn Hacer, İmam Şafîî, Sevrî, İmam Muhammed, Ebû Yusuf ve bir rivâyete göre İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel’in kadının fakir olan kocasına ve çocuklarına zekât verebileceğini söylediklerini zikretmiştir.³³⁹ Aksini söyleyen kişilere ise şu aklî delilleri sunmuşlardır. Koca, kadının ve çocuklarının nafakasını vermekle yükümlü olduğu için karısına zekât veremez, fakat kadın kocasına ve çocuklarına nafaka vermekle yükümlü değildir ve koca kadının parasına izinsiz müdahale edemez. Üstelik hadiste Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in sadaka vermeyi emrettiğini nafile olan ibadeti emretmeyeceğini bunun farz ibadet olabileceğini bundan dolayı da kadının fakir olan kocasına ve çocuklarına zekât verebileceğini savunmuşlardır. Aksi görüşte olan İslâm alimleri ise kadının kocasına vereceği zekâtın dönüp kadına ulaşması, harcanması ihtimali olacağından dolayı zekât borcu düşmez demişlerdir. İbn Hacer ise sadakada da bu ihtimalin olduğunu ve hadiste farz olan zekât ya da nafile olan sadaka diye ayrılmadığını bundan dolayı da ikisinin de geçerli olabileceğini söylemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber’in iki sevap vardır demesi hem akrabalık bağlarını kuvvetlendirmesinden dolayı hem de zekât ve sadaka sorumluluğunu yerine getirdiğinden dolayı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca bu görüşü savunan İslâm alimlerinin isimleri farklı zikredilse de Hanefî mezhebinin ana kaynaklarından olan *el-Mebsut*, Şafîî mezhebinin ana kaynaklarından olan *Havi’l Kebir* ve Beyhaki’nin eserlerinde de bu bilgiler sunulmuştur.³⁴⁰

³³⁷ İbn Mace, *es-Sünen*, “Zekât”, 24.

³³⁸ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Zekât”, 47; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih*, “Nefakat”, 14.

³³⁹ İbn Hacer, *Fethu’l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 3/328-331.

³⁴⁰ Serahsi, *el-Mebsût*, 3/11-12; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Mâ’rifetü’s-sünen ve’l asar*, thk. Abdulmuti Emin (Karaçi-Pakistan: Dirasiyyetü’l-İslâmiyye, 1412), 9/339; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *el-Hilâfiyyât beyne’s-Şâfiî ve Ebî Hanîfe ve Ashabihi*, thk. Mahmud ibn Abdulfettah (Kahire: Darü’r-Ravzatü li’n-Neşr ve’t-Tevzii, 1436), 5/338; Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Nisâbü’l-İbnü’l-

3.3.5. Hac ile İlgili Hükümler

3.3.5.1. Mescid-i Aksa'dan İhrama Girmenin Hükümü

Mekke, Müslümanlar için kutsal bir mekandır ve bu beldeye girecek olan kişilerin beldeye saygı için Hz. Peygamber'in belirlediği mikat sınırlarında ihrama girmesi gerekmektedir. Bu mikatlara ulaşan herkesin ihrama girmesi gerektiğini anlatan birçok hadis mevcuttur. Bu hadislerin ravileri arasında Ümmü Seleme (r.a.) ve Hz. Âişe'de vardır. Bu iki sahâbe kadından rivâyet edilen iki ayrı hadisi delil alan Şafiî ve Hanefî alimler farklı hüküm çıkarmıştır.³⁴¹ İmam Şafiî (ra) Hz. Âişe'den rivâyet edilen Hz. Peygamber'in mikat sınırlarını belirlediği hadisi delil alarak faziletli olanın ihrama, mikatta girmek olduğunu savunmuştur.

³⁴²Hanefiler ise Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen "Kim mescid-i aksadan mescidi harama ihramlı olarak gelirse..."³⁴³ hadisini delil alarak Hz. Peygamber'in mikatı belirlemesini, ihrama girmenin mikattan sonraya bırakılmasının caiz olmadığını vurgulamak içindir diyerek faziletli olanın mikatlara varmadan ihrama girmek olduğunu vurgulamıştır.³⁴⁴

3.3.5.2. Haccın Menasiklerinde Kadınla Erkek Aynıdır

Müçtehitler bazen hüküm çıkarırken akıl yürütme ile farklı konularda, konuyla alakalı görünmeyen hadislerden yararlanarak olaylara açıklık getirmişlerdir. Ümmü Seleme (r.a.) bir rivâyetinde Hz. Peygamber'e nasıl gusül alması gerektiğini sorduğunda Hz. Peygamber gusül alma şeklini anlatırken kadın erkek ayırmadan herkes için aynı şekilde anlatmıştır.³⁴⁵ Hanefi alimler ise bu rivâyeti hac menasiklerindeki uygulamalarda, kadının ihramlıyken dikişli elbise giymesi, başörtüsü takması, eldiven giymesi, mest giymesi; ihramdan çıkarken saçını tıraş etmeyip kısaltması ve remel yapmaması dışında bütün menasiklerde erkek kadın ayırmadan aynı olduğuna delil olarak sunmuşlardır.³⁴⁶

Münzir, *el-İşraf ala mezahibi'l-ulema*, thk. Ahmed el-Ensari Ebû Hammad (Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü's-Sekafiyye, 1425), 3/104;

³⁴¹ Serahsi, *el-Mebsût*, 4/166.

³⁴² Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/69.

³⁴³ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Hac", 8; İbn Mace, *es-Sünen*, "Menasik", 49.

³⁴⁴ Serahsi, *el-Mebsût*, 4/166.

³⁴⁵ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, "Taharet", 77; Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Hayız", 58.

³⁴⁶ Serahsi, *el-Mebsût*, 4/33.

3.3.5.3. Binit Üzerinde Tavafın Hükümleri

Ümmü Seleme (r.a.) bir rivâyetinde Hz. Peygamberle birlikte hac ibadetini ifa ettiği sırada rahatsızlandığını ve bunu Resûlullah'a anlatınca Resûlullah'ın ona deveye binip tavaf yapmasını söylediğini bildiriyor.³⁴⁷ Bu rivâyeti delil alan İslâm alimleri hasta veya özürlü olan kişinin binit üzerinde tavaf yapmasının caiz olduğu hükmüne varmıştır.³⁴⁸ Sağlıklı kişi hakkında ise farklı görüşler vardır. Bu konuda İmam Mâlik ve Ebû Hanife haccın rükünlarından birini özürsüz terk etmenin dem cezası gerektirdiğini bundan dolayı da kişi eğer tavafı yürüyerek yapmadıysa Mekke'de ise tavafı iade edeceğini, gitmiş ise dem gerektiğini söylerken³⁴⁹ İmam Şafiî Hz. Peygamber'in binek üzerinde de tavaf ettiğini Hz. Peygamber'in davranışı dururken başka bir şeye bakılmayacağını bundan dolayı da binek üzerinde tavaf yapılabileceğini söylemiştir.³⁵⁰ Hanbelî alimler ise Ümmü Seleme (r.a.)'nin, bir hastalığından dolayı Resûlullah'a şikayet ettim sözünden tavafın normalde yapma şeklinin ayakta olması gerektiğinin fakat Ümmü Seleme (r.a.)'nin hastalığından dolayı binek üzerinde tavaf yapmak için izin istediğini dolayısıyla özürsüz binek üzerinde tavaf yapılamayacağını söylemişlerdir.³⁵¹ Ayrıca İmam Mâlik bu hadise dayanarak tavaf namazının hükmünün sünnet-i müekkede olduğunu söylemiştir. Hanbelî alimler ise sünnet olduğunu söylemişlerdir. Şafi ise bu hadisi delil alarak iki hükme varmıştır. Birinci görüşünde, Ümmü Seleme (r.a.) binit üzerinde tavaf edip bütün tavafını bitirinceye kadar inmemesinden dolayı tavaf arasında kılınan namazların cem edilerek hepsinin bir arada kılınabileceğini söylerken, İmam Mâlik ve Ebû Hanife, Hz. Peygamber'in böyle yapmamasından dolayı bunun mekruh olduğunu, her tavaf arasında namazın kılınması gerektiğini söylemişlerdir.³⁵² Ayrıca hadiste Ümmü Seleme (r.a.)'nin tavaf edenlerin arkasında tavaf edip tavaf namazı kıldığını bundan dolayı da her ne kadar makam-ı İbrahim'de tavaf namazı kılmak efdal olsa da Kabe'nin içi ve Hicr bölgesi dışında her yerde tavaf namazının kılınabileceğine delil olarak almış ve bunda bütün alimler ittifak etmiştir.³⁵³ Alimlerin çoğu bu hadisi tavaf namazını kılmayı unutan kişinin hatırladığında ister Haremde ister dışarda olsun tavaf namazını kılabilene dair delil alırken İmam Mâlik

³⁴⁷ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Menasik", 48; Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Hac", 208; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahih*, "Hac", 63.

³⁴⁸ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 5/250; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/152; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's- şerâi*, 2/128; Cündî, *et-Tavzîh fi şerhi'l-muhtasari'l-fer'î ibni'l-Hâcib*, 2/579.

³⁴⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 2/128; Cündî, *et-Tavzîh fi şerhi'l-muhtasari'l-fer'î ibni'l-Hâcib*, 2/579; İbn Kudame, *el- Muğnî*, 5/250.

³⁵⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/152.

³⁵¹ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 5/251.

³⁵² İbn Kudame, *el- Muğnî*, 5/232-233.

³⁵³ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 2/148; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l Mühezzeb*, 8/54-55.

eğer tavaf namazını kılmadan memleketine dönerse dem cezası gerektiğini söylemiştir.³⁵⁴ İbnü-l-Münzir ise İmam Mâlik'e cevaben tavaf namazının farz namazından daha kıymetli olmadığını, farz namazın kazasını kılmak yeterliyken, tavaf namazına bir ceza gerekmeyeceğini söylemiştir.³⁵⁵ Hadis zahirinde hac ibadetiyle alakalı görünse de İslâm alimleri bu hadise dayanarak Ümmü Seleme (r.a.)'nin tavaf yaparken Hz. Peygamber'in sabah namazını kıldığını ve namazda Tur suresini okuduğu zikrinden sabah namazında kıraatin sesli olmasına işaret ettiğini savunarak, eğer Ümmü Seleme (r.a.) insanların arkasında olduğu halde Hz. Peygamber'in kıraatini duyabiliyorsa bu Hz. Peygamber'in kıraati sesli okuduğuna işaret eder demişlerdir.³⁵⁶ Bazı Mâlikî alimler ise bu hadise dayanarak eti yenen hayvanların idrarının temiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Çünkü deve tavaf yapan insanların içinde gezdiğinde idrarını yapma olasılığı vardır.³⁵⁷

3.3.5.4. Yemin Bozmanın Hükümleri

Kur'ân'ı Kerim'de "Allah sizi boş yere yaptığınız yeminlerinizden sorumlu tutmaz fakat bilerek yaptığınız yeminlerinizden sorumlu tutar."³⁵⁸ buyurmaktadır. Ayet açık bir şekilde verilen yeminden dolayı kişinin sorumlu olduğunu bildirmektedir. Ümmü Seleme (r.a.)'nin bir rivâyetinde ise Hz. Peygamber "Sizden biri yemin eder de yeminini bozması yerine getirmesinden daha hayırlı olursa yeminini bozsun ve kefâret ödesin." buyuruyor.³⁵⁹ Evzâi, Leys, İmam Mâlik ve rey ehli dışındaki fukaha bu hadisin gelecek zamana dair yapılacak yeminin bozulması halinde kefâret ödenmesi gerektiğinin vucûbuna delalet ettiğini bildirmişler ve yemin bozulmadan önce kefâretin verilmesi gerektiğini söylemişlerdir. İmam Şafiî'de aynı görüşte olmakla beraber orucu bundan istisna ederek oruç bozulduktan sonra kefâret ödenmesi gerekir demiştir.³⁶⁰ Hanefi alimler ise yeminini bozmadan önce kefâretin gerekmediğini söylemiş fakat yemini bozduktan sonra kefâret gerektiği hakkında ittifak etmiş ve bu hadisi delil almıştır.³⁶¹

³⁵⁴ Cündî, *et-Tavzîh fî şerhi 'l-muhtasari 'l-fer'î ibni 'l-Hâcib*, 2/579.

³⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 3/487-488.

³⁵⁶ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 2/254.

³⁵⁷ İbn Hacer, *Fethu'l bârî Sahihî Buhari şerhi*, 3/482.

³⁵⁸ el- Mâide, 5/89.

³⁵⁹ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, "Nuzur ve Eyman", 6.

³⁶⁰ Nevevî, *El-Mecmû' şerhu'l mühezzeb*, 18/12.

³⁶¹ Serahsi, *el-Mebsût*, 8/127.

3.3.6 Muamelatla İlgili Fıkhi Hükümler

3.3.6.1. Haramlık Oluşturan Süt Emme

Süt emmenin sınırının Kurân'da ayeti kerimede iki yıl olduğu zikredilmektedir.³⁶² Bu ayetten anlaşıldığı üzere iki yıldan sonra emilen süt miktarının bir hüküm ifade etmediği anlaşılmaktadır. Ancak Ahkaf suresi 35. ayette zikredilen “*Onların taşınması ve süttten kesilmesi otuz aydır.*” zikrinden dolayı Ebû Hanife süt emmenin haramlığının otuz ay içinde olduğunu savunmuş ve otuz ay içinde miktarı ne olursa olsun süt emmenin haramlık oluşturacağını söylemiştir.³⁶³ Alimlerin çoğunluğu Evzâî, İmam Şafiî, İshâk, Ebû Yûsûf, Muhammed, Ebû Sevr ve İmam Mâlik'ten bir görüşte, Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen “Süt, henüz çocuk süttten kesilmeden memede iken ve bağırsaklara ulaşır doyurması halinde haram kılıcı olur.”³⁶⁴ hadisini delil alarak, çocuğun iki yaşına kadar emdiği ve doyuncaya kadar içtiği süttten dolayı haramlık oluşturacağını söylemişlerdir.³⁶⁵ İmam Şafiî çocuğun iki yıldan bir gün sonra bile süt emse o emmenin haramlık oluşturmayacağını söylemiş³⁶⁶ İmam Mâlik ise buna bir ay daha ekleyerek yirmi beş ay demiştir.³⁶⁷ Ayrıca alimler büyük kişinin sütünü içmekle haramlık oluşmayacağını da Ümmü Seleme (r.a.)'nin fetvasıyla delillendirmişlerdir.³⁶⁸ Ümmü Seleme (r.a.)'ye sahâbe döneminde Hz. Âişe'nin yanına girip çıkmasını istediği büyük kişilere, kardeşlerinin sütünü içirerek helal saydığı sorulunca Ümmü Seleme (r.a.)'nin “Biz Resûlullahın hanımlarının hiçbirini, bunu, helal saymazdık, bu Salim'e verilmiş bir ruhsattı.”³⁶⁹ sözünü delil almışlardır.³⁷⁰

3.3.6.2. Kadınlar Sizin Tarlanızdır Ayeti ve Ümmü Seleme (r.a.)'nin Fetvası

Ailevi konularda Hz. Peygamber'in hanımlarının İslâm hukukundaki etkisi sayılamayacak kadar çoktur. Kur'ân'ın nüzulüne şahit olan peygamber hanımları anlayamadıkları konuları Hz. Peygambere sorarak anında öğrenebiliyordu. Kur'ân'ın inzali devam ettiği dönemde hicret gerçekleşti ve henüz bazı hükümler tam anlaşılamamıştı. Hicretle

³⁶² el-Bakara, 2/233.

³⁶³ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 4/8; Serahsi, el-Mebsût, 5/137.

³⁶⁴ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Radâ”, 4.

³⁶⁵ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 4/8; Serahsi, el-Mebsût, 5/137.

³⁶⁶ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 11/367.

³⁶⁷ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/296.

³⁶⁸ Şafiî, *el-Ümm*, 7/236; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*, 4/5; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/320; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/297.

³⁶⁹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Nikah”, 9; Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Nikah”, 51.

³⁷⁰ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/320.

beraber farklı kültürlerden insanlar bir araya gelmişti. Her ülkenin her ırkın kendine ait bir kültürü vardı ve bazen bir kültürde çirkin görülen bir davranış başka bir kültürde normal karşılanabiliyordu. Hz. Peygamber döneminde de Mekke’de yaşayan insanlarla Medine’de yaşayan insanlar farklı kültürlere sahipti. Hz. Peygamber sahâbeyle beraber Medine’ye hicret edince Mekke’den gelen sahâbe Medineli kadınlarla evlendi. Ne var ki Medineliler, Medineli olan önceki eşlerinden görmedikleri bir davranışla karşılaştılar. Mekke’den gelen sahâbi Medineli bir kadınla evlendi ve Mekkeliler olan eşi, kadına arkasından yaklaşmak istedi kadın buna öfkelenip Ümmü Seleme (r.a.)’nin yanına geldi ve Ümmü Seleme (r.a.)’ye durumu anlattı. Adam Bakara suresinde geçen “Kadınlar sizin tarlanızdır istediğiniz yerden yaklaşın.”³⁷¹ ayetini zikredince Ümmü Seleme (r.a.) çocuğun geldiği yol olan tek bir yerden istediğiniz şekilde diye açıkladı. Bu hadisi delil alan İslâm alimleri kadına arkasından yaklaşmanın haram olduğu hükmünde ittifak etmişlerdir.³⁷²

3.3.6.3. İddet Süresinde Yasaklanan Davranışlar

İslâm hukukunda kocası ölen kadının ve kocasından boşanan kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemesi gereken iddet süresi vardır. Bu iddet sürelerinin ne kadar olacağı ayetlerde belirtilmişken³⁷³bu süre içinde kadının yapması yasaklanan davranışlar da Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilen hadiste belirtilmiştir. Rivâyette Ümmü Seleme (r.a.) şöyle buyuruyor “Resûlullah’ın yanına bir kadın geldi, kızımın kocası öldü ve kızımın gözlerinde hastalık var, sürme çekebilir miyiz dedi...”³⁷⁴ Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilen bu hadisi delil alan Hanefî mezhebi fıkıh bilginleri bu hadisi yorumlayarak kocasından hul’ yoluyla boşanan ya da üç talakla boşanan, bain talakla boşanan kadının da iddeti içerisinde süslenmemesi gerektiğini söylemişlerdir.³⁷⁵

İmam Şafîî ise kadının iddet beklemesindeki hikmetin kadının rahminin boşalması olduğundan geçersiz veya şüphe üzere yapılan bir birleşmenin ardından nasıl kadının iddet beklerken süslenmemesi gerekmiyorsa kesin bir şekilde boşanan kadının da iddet beklerken

³⁷¹ el-Bakara, 2/223.

³⁷² İbn Kudame, *el-Muğnî*, 10/226; Ebû Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l mühezzeb* (Kahire: İdaretü’t-Dabaat, 1344), 16/418; el-Benna, *el-Müsned (el-Fethu’r-rabbânî tertibi)*, İmam Ahmed b. Hanbel, 18/88; Halil b. İshâk b. Mûsâ Ziyâüddîn Ebû’l-Mevvedde Cündî, *et-Tavzîh fî şerhi’l-muhtasari’l-fer’i ibni’l-Hâcib*, thk. Ahmed b. Abdülkerim Necip (Kahire: Merkezü Necîbeveyh li’l-Mahtûtât ve Hıdmeti’t-Türâs, 1429), 4/8; Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacî el-Mısırî et-Tahâvî - Şuayb el-Arnaûd, *Şerhu müşkili’l-âsâr* (Müessesetü’r-Risale, 1415), 15/428.

³⁷³ el-Bakara, 2/234; et-Talak, 65/4.

³⁷⁴ Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Talak” 60; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talak”, 45; Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Talak”, 18.

³⁷⁵ Serahsi, *el-Mebsût*, 6-58.

süslenmemesini gerekli görmemiştir. Çünkü ölümden dolayı kadının iddet beklemesindeki hikmetin, kocasının vefatından dolayı ve aralarındaki bağın kopmasından dolayı olan üzüntüsünü göstermek için süslenmediğini söylemiştir. Fakat eşinden bain talakla boşanan adamın kadına cefa etmiş olduğunu bundan dolayı da kadının onun için süslenmemesinin gerekli olmadığını aksine bundan dolayı kadının sevinçli olması gerektiğini savunmuştur.³⁷⁶

Hanefiler ise Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyeti delil olarak “Nikah bir nimettir, kadın kocası öldüğünde cinsellik nimetinden yoksun kalır. Kişi nasıl bir nimetten yoksun kaldığından dolayı üzüntü duyup süslenmiyorsa kesin olarak boşandığında da bu nimetten yoksun kaldığından ölüm iddeti gibi olur ve süslenmez.” demişlerdir. Ayrıca bu durumun şüphe ile birleşmeye ya da geçersiz evliliğe benzemeyeceğini çünkü şüphe ile birleşmede ve geçersiz evlilikte kadının haramdan kurtulduğu için sevinmesi gerektiğini bundan dolayı şüphe ile birleşmede ve geçersiz evlilikte kadın iddet beklerken süslenmemesi gerekmeyeceğini savunmuşlardır.³⁷⁷ İmam Mâlik de Hanefî alimlerle aynı görüşü savunmuştur.³⁷⁸

Bain talak konusunda farklı görüşler olsa da kocası vefat eden kadının iddet süresince süslenemeyeceği hakkında alimler Ümmü Seleme (r.a.)’nin hadisini delil olarak ittifak etmiştir.³⁷⁹ Ölüm iddeti beklerken kadının hangi şeyleri yapamayacağı konusunda Ümmü Seleme (r.a.)’den üç farklı rivâyet vardır. Bunlardan birincisini ve hadisten çıkarılan hükümler yukarıda zikredildi, ikincisi ise Ümmü Seleme (r.a.)’nin “Ebû Seleme vefat ettiğinde Resûl’üllâh yanıma geldi ben gözlerime sarı sabur koymuştum, Hz. Peygamber gözlerindeki nedir diye sordu. Sarı sabur dedim o da sarı sabur sana güzellik verir onu akşam sür sabah yıka.” hadisidir.³⁸⁰

Bu hadisten yola çıkan İslâm alimleri kadının bu dönemde sürme çekemeyeceğini, dile getirmişlerdir.³⁸¹ Üçüncü bir rivâyette ise Ümmü Seleme (r.a.) Hz. Peygamber’in, eşi ölen kadının güzel koku sürünemeyeceğini, kına yakamayacağını, sarı ve kırmızı renkli elbise giyemeyeceğini³⁸² söylediğini rivâyet etmiştir.³⁸³ Alimler hadiste zikredilenlere kıyas yaparak kadının bu dönemde hadiste zikredilenlerin dışında başına güzel kokulu yağ süremeyeceğini,

³⁷⁶ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/60; Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 11/234.

³⁷⁷ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/58-59.

³⁷⁸ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/288.

³⁷⁹ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/30; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene* 2/12; Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 11/234; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/284; Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l Mühezzeb*, 18/185.

³⁸⁰ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Talak”, 46; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talak”, 48.

³⁸¹ Ebû’l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi’l-Hayr b. Sâlim b. Es’ad el-Yemânî İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafîi*, thk. Kasım b. Muhammed en-Nuri (Cidde: Dâru’l-Minhac, 1421), 11/82.

³⁸² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Talak”, 46; Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, “Talak”, 48.

³⁸³ İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafîi*, 11/82.

zînet eşyası takamayacağını ve kendini güzel gösterecek her şeyden uzak durması gerektiğini çünkü bunların hepsinin erkeğin kadına ilgisini artıracığını söylerken Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetini delil almışlardır.³⁸⁴

İslâm alimleri sağlıklı bir kadına bunların hepsini mekruh görürken sağlık sorunu olan kadının zarurete binaen, gözünden rahatsızlığı varsa sürme çekebileceğini ya da başında yara varsa başına kokusuz yağ sürebileceğini ve süslenme amaçlı olmazsa ya da başka elbisesi bulunmazsa ipek kırmızı elbise giyebileceğini ve temizlik amaçlı olan tırnak kesmek, saç taramak, banyo yapmak gibi fiillerin hepsinin caiz olduğunu söylemişlerdir.³⁸⁵ Çünkü Ümmü Seleme (r.a.)'den aktarılan hadisin ravisi Hz. Peygamber'in yanına gelen kadının kızının hastalığını ilk söylediğinde kadına sürme çekmesi için izin verdiğini fakat sonradan kadının hastalıktan dolayı değil süslenme amaçlı izin istediğini anladığı için tekrar yanına çağırıp izin vermediğini söylemiştir. Eğer kadının renkli elbiseden başka elbisesi yoksa kadının bu elbiseleri giymesine de müsaade edilmiştir.³⁸⁶

Ayrıca Hanefiler zimmî kadının ve küçük kız çocuğunun yas tutmasının gerekli olmadığını savunurken³⁸⁷ Hanbelî alimler ise Ümmü Seleme (r.a.) hadisini delil alarak, “hadis geneli kapsamaktadır öyleyse küçük, büyük, zımî, Müslüman bütün kadınlar iddet süresi içinde süslenmezler” demişlerdir.³⁸⁸

İmam Mâlik ise Ümmü Seleme (r.a.)'den aktarılan hadise dayanarak kocası Müslüman olan Hristiyan kadının ve cariyenin de Müslüman kadınlar gibi iddet beklemesi gerektiğini söylemiştir.³⁸⁹ İmam Şafî de bu görüştedir.³⁹⁰

3.3.6.4. Velisinin İzni Olmadan Kadının Evlenmesi

Ümmü Seleme (r.a.)'nin ilk eşi Ebû Seleme vefat ettiğinde Hz. Peygamber Ümmü Seleme (r.a.)'ye evlilik teklifi götürdü, o da velilerinin yanında olmamasını öne sürerek Hz. Peygamber'in teklifini reddetti. Hz. Peygamber ise senin ailenden kimse benimle evlenmene karşı çıkmaz, diyerek Ümmü Seleme (r.a.)'nin o sırada yedi yaşında olan oğlunun nikahlarını

³⁸⁴ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/59; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/13; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/286; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l Mühezzeb*, 18/185.

³⁸⁵ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/59; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l Mühezzeb*, 18/185; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/287; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/15.

³⁸⁶ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/59-60.

³⁸⁷ Serahsi, *el-Mebsût*, 6/59-60.

³⁸⁸ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 11/284.

³⁸⁹ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/16.

³⁹⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 11/283.

kıymasını istedi.³⁹¹ Ümmü Seleme (r.a.)’den rivâyet edilen bu hadisi ve Kur’ân’daki ayetleri³⁹² delil alan Hanefî alimler kadının velisinin izni olmadan evlenebileceğini söylemişlerdir.³⁹³ Şafî alimler ise kadının boşanmada yetkisi yoktur öyleyse evlilikte de yetkisi olmaz düşüncesiyle velisiz yapılan nikahın geçerli olmayacağını savunmuşlar ve Ümmü Seleme (r.a.)nin rivâyetinde Hz. Peygamberin Ümmü Seleme (r.a.)nin oğluna “kalk bizi evlendir” demesini evlendirecek birini bul manasında söylediğini savunmuşlardır.³⁹⁴ İmam Mâlik de bu hadisi delil göstererek kadını, oğlunun evlendirmesinin caiz olduğunu söylemiştir.³⁹⁵ Ahmed b. Hanbel de mirasta oğlu, babasından önce geldiği için oğlunun evlendirmesi babasının evlendirmesinden daha evladır çünkü oğlu mirasta öncelik hakkına sahiptir eğer oğlu yoksa babası evlendirir demiş delil olarak da aynı hadisi ele almıştır.³⁹⁶

3.3.6.5. Birden Fazla Eşi Olan Kişinin Gün Taksimi

İslâm dininde adalet ilkesi vazgeçilmez bir erdemdir. Kişi önce ailesinde adaleti sağlamakla yükümlü olmakla beraber çevresinde de adil davranarak iyi bir Müslüman, örnek bir birey olmakla yükümlüdür. Adaleti tesis etmek her Müslümanın görevi olmakla beraber kişinin sevdiği insanlara karşı olan merhameti kişiyi adaletsizliğe sevk edebilmektedir. Allah Teâlâ da Kur’ân’ı Kerim’de “*Birden fazla eş alınması durumunda adaletin sağlanamamasından korkarsanız tek bir eşle yetinin.*”³⁹⁷ diyerek eşler arasında sevgi yönünden güçlü olan kişiye karşı merhamet gösterileceği için adaletsizlik olabileceğini vurgulamıştır. Kitap ve sünnet ile sabit olan, eşlerin gece taksiminde adalet ilkesi Hanefî alimlerce Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen hadis ile delillendirilmiştir.

Ümmü Seleme (r.a.) evlendiği ilk günleri zikrettiği rivâyette “Resûlullah benimle evlendiğinde üç gün yanımda kaldı sonra bana ‘Ey Ümmü Seleme (r.a.) ailenin yanında değer var, dilersen senin yanında kaldığım günleri yedilerim sonra diğer eşlerimin yanında da yedi gün kalırım.’”³⁹⁸ diyerek eşler arasındaki adaletle vurgu yapmıştır. Hanefî alimler özgür olan eşler arasında erkeğin bekar, dul ayırmadan gece taksiminde eşit davranması gerektiğini fakat bu eşitliğin sevgi, ilgi, arkadaşlık anlamında olduğunu cinsellik anlamında bir eşitliğin sağlanamayacağını çünkü cinselliğin kişinin isteği ile alakalı olduğunu bu rivâyetle

³⁹¹ Nesâî, *Sünen-i Kübrâ*, “Nikah”, 35.

³⁹² el-Bakara, 2/ 230-232-234.

³⁹³ Serahsi, *el-Mebsût*, 5/12.

³⁹⁴ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/94-95.

³⁹⁵ İbn Rüşd, *Bidayetü’l-müctehid ve nihayetü’l-muktesid*, 3/40.

³⁹⁶ İbn Kudame, *el- Muğnî*, 9/360.

³⁹⁷ en-Nisa, 4/3.

³⁹⁸ İbn Mace, *es-Sünen*, “Nikah”, 26.

delillendirmişlerdir.³⁹⁹ İmam Şafiî ve Ahmet b. Hanbel de Ebû Hureyre’den gelen bir rivâyete dayanarak bekar kadının yanında yedi gün, dul kadının yanında üç gün kalması gerektiğini savunmuş. eğer dul kadın eşinden yedi gün kalmasını isterse yedi gün kalır ve diğer eşlerinin yanında da yedi gün kalarak eşitler demiş ve bu görüşe delil olarak Ümmü Seleme (r.a.)’nin hadisini göstermiştir.⁴⁰⁰ İmam Mâlik de aynı görüşü savunmuş delil olarak da Ümmü Seleme (r.a.)’nin rivâyetini zikretmiştir.⁴⁰¹

3.4. Muhtelif Hükümler

3.4.1. Zilhiccenin İlk On Gününde Tırnak ve Saç Kesmenin Hükümü

Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan hadiste “Allah Resûl’ü’nün zilhiccenin ilk on günü kurbanı olan kimseye kurbanını kesinceye kadar saçlarını ve tırnaklarını kesmeyi yasakladığı” rivâyet ediliyor.⁴⁰² Bu hadisi delil alan İmam Şafiî hadiste geçen yasağın haram anlamında değil mekruh anlamında olduğunu söylemiş ve Hz. Âişe’den rivâyet edilen “Ben Allah Resûl’ü’nün kurbanlıklarının iplerini örerdim kurbanlıklar gittikten sonra Allah Resûl’ü ihramlıyken sakındığı şeylerden sakınmazdı.” hadisini haram olamayacağına delil göstermiş, kesmemenin müstehap olduğunu söylemiştir.⁴⁰³

İmam Mâlik ve Ebû Hanife ise saç ve tırnak kesmenin haram ya da mekruh olmayacağını çünkü Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in ihramlıya yasaklanan şeyleri yasaklamadığını, eğer giysi giymek ve cima yapmak haram değilse saç ve tırnak kesmek de haram değildir demiştir.⁴⁰⁴

Hanbelî alimler ise Hz. Âişe hadisinin Hz. Peygamber’in ameli olduğunu fakat Ümmü Seleme (r.a.)’nin hadisinin Hz. Peygamber’in sözü olduğunu, Hz. Peygamber’in sözünün amelinden üstün olduğundan dolayı Ümmü Seleme (r.a.) hadisinin daha kuvvetli olacağını ayrıca Hz. Âişe’nin ihramlıya yasak olan şeylerden kastının Hz. Peygamber’in kendisiyle mübaşeret kurması olduğunu Ümmü Seleme (r.a.) hadisinde ise mübaşeret kurmanın değil saç ve tırnak kesmenin yasaklandığını bundan dolayı da kurbanı olan kişinin zilhiccenin ilk on günü kurbanı kesilinceye kadar saç ve tırnak kesmemesi gerektiğini keserse eğer tövbe etmesi

³⁹⁹ Serahsi, *el-Mebsût*, 5/218.

⁴⁰⁰ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/587; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 10/256.

⁴⁰¹ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2/189.

⁴⁰² Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Edâhi”39; İbn Mace, *es-Sünen*, “Edâhi”,11; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Edâhi”3.

⁴⁰³ Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebîr*, 15/74.

⁴⁰⁴ Cündî, *et-Tavzîh fî şerhi’l-muhtasari’l-fer’i İbni’l-Hâcib*, 3/279; Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-âsâr*, thk. Zehra en-Neccâr Muhammed - Seyyid Cârulhak Muhammed (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1414), 4/181-182.

gerektiğini fakat kasten ya da unutarak yapmış olsa da icma ile fidye gerekmeyeceğini söylemişlerdir.⁴⁰⁵ Ayrıca bazı İslâm alimleri bu hadisi kurban kesmenin vacip olmadığına delil olarak sunmuş eğer vacip olsaydı Hz. Peygamber sizden biriniz kurban kesmek istediğinde diye hitap etmezdi bu hitap isteğe bağlı bir ibadet olduğuna işaret ediyor demişlerdir.⁴⁰⁶

3.4.2. İki Hasım Kişi Hadisinden Çıkan Hükümler

Toplumsal düzenin olmazsa olmazı olan adalet, İslâm'ın da temel taşıdır. Adalet hakkında, adil insanlara verilecek olan mükafatlar hakkında birçok ayet ve hadis vardır. Bu ayet ve hadisler bağlamında İslâm alimleri adaleti sağlamakla görevli olan hakimler hakkında birçok kural belirlemiştir. Hâkimin doğru karar verebilmesi için en ince ayrıntıya dahi önem veren İslâm alimleri, hâkimin karar verirken aç olmaması, kızgın olmaması, yorgun olmaması, yürürken ve hayvan üzerindeyken hüküm vermemesi gerektiğini çünkü bu durumda hâkimin doğru karar veremeyeceğini bildirmişlerdir. Hanefi alimler ise Ümmü Seleme (r.a.)'den gelen, Hz. Peygamber'in hasım olan iki kişinin sözlerini dinleyip “Ben de sizin gibi bir insanım ve gaybı bilmem...”⁴⁰⁷ hadisinden yola çıkarak Hz. Peygamber'in davacıları dinlediğinde yaslanmış bir şekilde olduğunu ve bundan dolayı da hâkimin yaslanarak hüküm verebileceği hükmünü vermişlerdir.⁴⁰⁸

İbn Kudame ise *el-Muğni* adlı eserinde İslâm alimlerinin alışveriş hukukunda meçhullükten dolayı beraet şartıyla yapılan alışverişlerde Ahmed b. Hanbel, İmam Şafî ve rey ashabının, satım akdinde meçhullükten dolayı beraeti, Ümmü Seleme (r.a.)'den nakledilen “Ben ancak bir insanım. Gaybı bilmem sizden biriniz bana gelir...” hadisini delil alarak kişi satım yaptığı anda malının kusurunu bilmiyorsa alıcı malı aldıktan sonra bunu fark etse de her türlü ayıp ve kusur nedeniyle beraetin yani satım akdinin geçerli olduğu hükmünü çıkarmışlardır.⁴⁰⁹

İmam Şafî bu hadis-i şeriften, hâkimin zahir olanla hüküm vermesi gerektiğini çünkü gaibi Allah'ın bilebileceğini, nas olmayan konularda hâkimin zahir olanla hüküm vermesinin

⁴⁰⁵ İbn Kudame, *el- Muğni*, 13/362.

⁴⁰⁶ İbn Hacer, *Fethu'l bâri Sahihi Buhari şerhi*, 10/18.

⁴⁰⁷ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Akdiye”,7; Buhârî, *el-Câmi'u's-sahih*, “Hıyel”,9; Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Ahkam”,11; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Akdiye”,4.

⁴⁰⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, 16/83.

⁴⁰⁹ İbn Kudame, *el- Muğni*, 6/265.

caiz olduğunu⁴¹⁰ve gerek helal haram noktasında gerek talakta gerekse akitlerde zahir olanla hüküm vermenin caiz olduğuna bu hadisi delil almıştır.⁴¹¹

İmam Mâlik ise bu hadisten yola çıkarak haramı mübah yapmadığı sürece bu hadisin Müslümanlar arasındaki uzlaşmayı caiz kıldığını dile getirmiştir.⁴¹²

3.4.3. Gümüş ve Altın Kaptan Yiyip İçmenin ve Kullanmanın Hükümü

Ümmü Seleme (r.a.)’den aktarılan bir rivâyette Hz. Peygamber gümüş kaptan yiyip içen kimsenin karnına cehennem ateşi doldurduğunu rivâyet ediyor.⁴¹³ Hadisin zahirinden anlaşılan Müslüman bir kişinin gümüş ve altın kaptan bir şey yiyip içemeyeceğidir. İmam Şafî, eski görüşünde (mezheb-i kadim) altın ve gümüş kaptan yiyip içmeyi sadece israf olacağından dolayı Hz. Peygamber’in yasakladığını bundan dolayı da haram değil mekruh olduğunu zikretmiş fakat yeni görüşünde (mezheb-i cedid) bu hadisi delil alarak sadece gümüş ve altın kaptan yiyip içmeyi haram saymamıştır.⁴¹⁴ Aynı zamanda kişinin gümüş ve altın kaptan abdest alamayacağını ve dahi evinde bulundurmanın haram olduğunu çünkü bunların zekâtının verilmesi gerektiğini Müslümanların, finans işlerinde kullanılması gerektiğini dile getirmiştir.⁴¹⁵ Gümüş veya altın kaplama kaplarda ise altın kaplamayı haram görürken gümüş kap eğer her tarafını kaplarsa caiz değildir azını kaplarsa caizdir demiştir.⁴¹⁶ İmam Mâlik, Ebû Hanife ve ilim ehlinin çoğunluğu ise gümüş ve altın kapların kullanımını caiz görüp sadece yeme ve içme yasağı olduğunu söylemişlerdir. Altın kaplama olan kaplarda ise Ebû Hanife, tıpkı avuçla su içip de parmağında yüzük olması gibi olduğu için helal olduğunu belirtmiştir.

⁴¹⁷

3.4.4. Ölüm Anında Olan Müslümana Karşı Görevler

Müslümanın Müslüman kardeşine karşı olan görevlerinden birisi de ölüm anında ve sonrasında yapması gerekenleri yerine getirmesidir. Ümmü Seleme (r.a.)’nin kocası Ebû Seleme vefat ettiğinde, Hz. Peygamber’in, Ebû Seleme’nin yanına girip söylediği sözleri zikrettiği hadisi delil olarak ele alan İslâm alimleri Müslümanın, Müslüman kardeşine karşı

⁴¹⁰ Şafî, *el-Ümm*, 6/215.

⁴¹¹ Şafî, *el-Ümm*, 7/42.

⁴¹² Mâlik b. Enes, *el-Müdevvene*, 3/379.

⁴¹³ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Etimme”, 40; Müslim, *Sahih-i Müslim*, “Libas-Zînet”, 1; Buhârî, *el Câmî’u’s-sahîh*, “Eşribe”, 27.

⁴¹⁴ İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*, 1/81.

⁴¹⁵ Şafî, *el-Ümm*, 1/23.

⁴¹⁶ İmrânî, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*, 1/80.

⁴¹⁷ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi fi tertîbi’s-şerâi*, 2/17; Cündî, *et-Tavzîh fi şerhi’l-muhtasari’l-fer’i İbni’l-Hâcib*, 1/51.

olan son görevlerini belirlemiştir. Hadis-i şerifte “Ebû Seleme’nin ölüm anında yanına giren Hz. Peygamber, Ebû Seleme’nin vefatı kesinleşince açık kalan gözlerini kapattı...”⁴¹⁸ hadisini delil alan alimler ölümü kesinleşen kişinin kibleye çevrilip açık kalan gözlerini ve ağzını kapatmanın müstehap olduğunu ve bunu en yakın olan oğlu veya babası gibi birinin yapması gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü eğer açık kalırsa hem çirkin bir görüntü olacağını hem de böcek ve benzeri şeylerin girebileceğini söylemişlerdir.⁴¹⁹ Ayrıca Hz. Peygamber’in “Ölünün arkasından hayır dua ediniz çünkü melekler buna âmin derler.” sözünden de ölünün arkasından hayır dua edilmesinin Müslümanın, Müslüman kardeşine görevi olduğu hükmünü vurgulamışlardır.⁴²⁰

3.4.5. Ölünün Üzerine Ağlamanın Hükümü

Tabi bir durum olan ölüm her daim insanlara zor gelmiş ve ayrılık acısına sabretmenin zor olduğundan dolayı insanlar ölen akrabaları ve dostları için ağlamışlardır. Sizi orta ümmet olarak yarattım⁴²¹ muhatabının sahibi olan bizler her durumda olduğu gibi ölüm anında da orta yolu tutarak sabretmemiz gerektiğini ve ölen kişinin arkasından nasıl davranmamamız gerektiğini Ümmü Seleme (r.a.)’den gelen rivâyetten anlıyoruz. Kur’ân’ı Kerim’de geçen “...dine ve akla uygun hiçbir konuda Hz. Peygambere karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye gelen kadınların biatını kabul et...”⁴²² zikrinin geçtiği kelimenin anlamını Ümmü Seleme (r.a.)’ye sorduklarında bunu ölü üzerine saç baş yırtarak ağlamak olduğu şeklinde ifade etmiş ve Hz. Peygamber’in bunu yasakladığını bildirmiştir.⁴²³ İslâm alimleri bu rivâyeti delil alarak ölünün üzerine saç baş yırtarak ağlamanın yasak olduğunu fakat kişinin gözlerinden yaş akıtarak ağlamasında sakınca bulunmadığını ve kişi ölmeden önce ölüm anında ağlanabileceğini fakat ölümden sonra saç baş yırtarak yüze vurarak dizlerini döverek ağlamanın yasaklandığını çünkü bunun ölen kişinin akrabalarının acısını artırıp sabrını azaltacağını söylemişlerdir.⁴²⁴

⁴¹⁸ Nesâi, *Sünen-i Kübrâ*, “Menâkıp”, 45.

⁴¹⁹ İmrâni, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafiî*, 3/14.

⁴²⁰ İbn Kudame, *el-Muğnî*, 3/365.

⁴²¹ el-Bakara, 2/143.

⁴²² el-Mümtehine, 60/12.

⁴²³ Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, “Tefsir”, 60.

⁴²⁴ Cessâs, *Şerhu muhtasari’t-Tahâvî*, 2/226; Mâverdi, *el-Hâvî’l-Kebîr*, 3/68; İbn Kudame, *el-Muğnî*, 3/487; İmrâni, *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafiî*, 3/120.

3.4.6. Ölünün Kemiğini Kırma

Kur'ân-ı kerim'de Allah Teâlâ insanı en güzel biçimde yarattığını zikrederek insanın ne denli değerli bir varlık olduğunu vurgulamaktadır. İnsan hayattayken ne kadar değerli ise öldükten sonra da o denli değerlidir ve vücut bütünlüğüne saygı gösterilip korunması gerekir. Ümmü Seleme (r.a.)'den rivâyet edilen hadisi şerifte Hz. Peygamber bu duruma vurgu yaparak ölünün kemiğini kırmanın günahının dirinin kemiğini kırmak gibi olduğunu vurgulamıştır.⁴²⁵ İslâm alimleri ise bu hadisi delil alarak eğer hamile bir kadın ölürse kadının kaç aylık hamile olduğuna bakılır altı aydan büyükse ve hareketleri güçlüyse çocuk normal yolla doğum yaptırarak çıkartılmaya çalışılır eğer annenin karnı yarılmadan çıkarılamıyorsa çocuğu anne karnından çıkarmak için annenin karnı yarılmaz anne bekletilebiliyorsa çocuk kendiliğinden doğana kadar ya da çocuk ölene kadar bekletilir demişlerdir.⁴²⁶

⁴²⁵ İbn Mace, *es-Sünen*, “Cenaze”, 63.

⁴²⁶ İbrahim b. Muhammed b. Salim İbn Davayyan, *Menârü's-sebil fi şerhi'd-delil*, thk. Züheyr el-Şaviş (Mektebetü'l İslâmi, 1409), 1/178.

SONUÇ

Ümmü Seleme (r.a.) sahâbenin içinde önemli bir yere sahip olup İslâm hukukunda yer edinen hanım sahabelerdendir. Ümmü Seleme (r.a.)'nin İslâm sonrası hayatının yanı sıra İslâm öncesi hayatı da oldukça ilgi çekicidir. Kendisi İslâm öncesi dönemde zengin bir aileye mensup olan ve fasih Arapça bilen bir kadındır. İslâm öncesi dönemde kadınların eğitim almaları oldukça nadir olmasına rağmen Ümmü Seleme (r.a.) eğitilmiş bir kadın olduğundan sadece sahâbe bünyesinde değil yaşadığı dönemin önde gelen kişileri arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak Hz. Peygamber'in evinde gördüğü eğitim, Kur'ân'ın nûzûlüne şahit olması, güzel ahlakı, bilgeliği, zekâsı ve kendini yetiştirmesinin de etkisiyle İslâm dünyasındaki büyük fakihler arasına adını yazdırmıştır.

Ümmü Seleme (r.a.), kaynaklarda ilk Müslüman olan kişiler arasında zikredilmekle beraber ilk eşiyle dinlerini yaşayabilme uğruna hem Habeşistan'a hem Medine'ye hicret etmiş ve bu esnada İslâm uğruna eşinden ve çocuğundan ayrı kalmıştır. Muhterem eşinin İslâm'ın yayılmasına katkı sunduğu gibi eşinin ölümünden sonra da kendisi Hz. Peygamber'in hanımı olarak onun yanında yer alıp birçok sefere katılarak İslâm'ın yayılmasında aktif bir şekilde rol almıştır. Kendisi İslâm'ın yayılmasını amaçlayan seferlerde Hz. Peygamber'e refakat etmiş Hudeybiye'de Hz. Peygamber'in sahâbeyle olan anlaşmazlığında değerli fikirleriyle yol göstermiş, gerekli gördüğü yerde Hz. Peygamber'in eşlerini ve sahâbenin ileri gelenlerini yapılan yanlışlar hakkında uyararak onların hata yapmasını engellemiş, Hz. Ömer gibi hiddetli bir sahabiye bile yaptığı yanlış konusunda uyararak doğruyu söylemekten çekinmemiş, cesaretini göstermiş çok değerli bir kadındır.

Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'in evinde yetişmesi ve Kur'ân'ın nûzûlüne şahid olmasından dolayı hükümleri daha iyi kavramış gerek tefsir alanında gerek hadis alanında gerekse fıkıh alanında söz sahibi olmuş son derece önemli bir sahabidir. Özellikle kadınlara özel olan hayız, nifas, karı koca arasındaki mübâşeret konularında olmakla beraber ibadet ve muamelat konularına dair de pek çok rivâyeti ve fetvası bulunmaktadır. Ümmü Seleme (r.a.) bu rivâyetler ve fetvalar ile İslâm hukukunda kadınlara özel haller ve aile mahremiyetiyle alakalı birçok soruya ışık tutmuş, gerekli gördüğü konularda açıklama yapmış bazen de rivâyetleri ve hükümleri yanlış anlayan sahâbileri uyararak yapılabilecek olan hataların önüne geçmiştir. İslâm alimleri onun rivâyetlerinden birçok hüküm çıkarmış, İslâm hukuku kaynaklarında kendi görüşlerini desteklemek için Ümmü Seleme'nin rivâyetlerini delil göstermişlerdir. İslâm hukukunda derin izler bırakan Ümmü Seleme bu rivâyetlerle birçok konuya ışık tutarak bu bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak Hz. Muhammed'in eşi Ümmü Seleme (r.a.), yaptığı rivâyetleri, İslâm hukukuna olan etkisi ve fetvalarıyla kendi döneminde ne denli zeki hikmetli ferasetli bilgili bir kadın olduğunu ispatlayarak aynı zamanda İslâm'ın kadınlara verdiği değeri bizlere göstermiş, rivâyet ettiği hadisler ve verdiği fetvalarla birçok konuya ışık tutmuş, sahâbenin yanlış uygulamalarında onların hatasını düzeltmiş ve böylece İslâm hukukunda önemli bir değer olmuştur. İslâm öncesi döneme kıyasla kadınların haklarına dair önemli değişimlerin yaşandığı bu dönemde, Ümmü Seleme (r.a.) gibi kadınların varlığı ve etkisi, İslâm hukukunun gelişiminde önemli bir rol oynamakla birlikte hem İslâm'ın yayılmasına aktif bir şekilde etki etmiş hem de kadınların fıkıh alanında da söz sahibi olabileceğini bizlere göstermiştir.

Ümmü Seleme'nin kaynaklarda geçen rivâyet sayısı İslâm ansiklopedisinde toplam 378 olarak geçmekle beraber bazı kaynaklarda çok daha fazla sayıda rivâyeti geçmektedir. İslâm alimleri tarafından fazlaca değer atfedilen “Kütüb'ü-Sitte” de ise Ümmü Seleme'nin tekrarlı 407 tekrarsız 242 rivâyeti bulunmaktadır.⁴²⁷ Onlardan 76'sı ise tezimizin konusunu oluşturan tezimizde ele aldığımız ahkam hadis sayısıdır. Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyet ettiği ahkam hadislerden mezhep alimleri birçok hüküm çıkarmış ve bu rivâyetleri kendi görüşlerine delil olarak kullanmıştır. Dört Sünni mezhebin bazen tamamı Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetini delil alarak ittifak ederken bazen de aynı rivâyeti farklı yorumlayarak farklı hüküm çıkarmışlar bazen de bir mezhep Ümmü Seleme (r.a.)'nin aktardığı rivâyeti delil alırken diğer mezhepler farklı rivâyetleri delil almış ve farklı hükümler çıkarmıştır. Aşağıda oluşturduğumuz tabloda Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetlerini delil olarak kullanan mezheplerin hangi konuda Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivâyetini delil aldığını, ittifak ettikleri ve ihtilaf ettikleri konuları ele alınmış olup yapılan bu araştırma sonucunda Ümmü Seleme'nin rivâyetleri ve fetvalarıyla, fakihliği ve İslâm hukukuna olan etkisi ortaya çıkarılmıştır.

⁴²⁷ Sehal Deniz Kotan, *Kadın Sahabilerin Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009), /85.

EKLER

Ek 1. Mezheplerin Ümmü Seleme'nin Rivayetlerinden Çıkardıkları Fıkḥî Hükümler

Delil Alınan Konular	Hanefî	Şafîî	Hanbelî	Mâlikî
Hayızlı kadından izar üzerinden faydalanmak caizdir	X	X	X	X
Hayızlı kadından göbek ve diz kapağı arası hariç faydalanmak caizdir	X	X		X
Hayızlı kadınla cima dışında her şey mubahtır			X	
Kadına dübüründen yaklaşmak haramdır	X	X	X	X
Müstehaza bir sonraki adetine kadar özürlü sayılır	X	X	X	X
Müstehaza her farz namaz için abdest alır	X	X	X	
Kadın hayız ve nifas halinde namazdan muaftır ve sonrasında kaza etmez	X	X	X	X
Kadın hayız ve nifas olduğunda namaz kılamaz oruç tutamaz kuran okuyamaz kabeyi tavaf edemez eşiyle cinsel ilişkide bulunamaz	X	X	X	X
Nifas süresi 40 gündür	X		X	
Kadın ve erkek, rüyada veya gerçekte istimna, cima veya ihtilamdan dolayı ihtilam olursa gusül farz olur	X	X	X	X
Cima, İstimna veya ihtilam dışında da ıslaklık olursa gusül gerekir		X		
Hul yoluyla ve bain talakla boşanan kadın iddet döneminde süslenemez	X			X

Kocası vefat eden kadın iddet beklerken süslenemez	X	X	X	X
Kocası Müslüman olan Hristiyan kadın ve cariye de iddet bekler		X		X
İkinci namazını geciktirerek kılmak müstehaptır	X			
Sünnet namazlar kaza edilmez	X	X		
İkinci namazının farzından sonra nafile namaz kılınmaz	X			
Sabah namazının farzı kılınıp sünneti kaçırılsa kaza edilmez	X			
Erkeklerde bulunan altın ve gümüş eşyalar zekâta tabidir	X	X	X	X
Kadın hac menasikinde bazı durumlar hariç erkek gibidir	X			
Gusül ve abdestte ovalamak farz değildir	X		X	
Gusülde ağza ve burna su vermek farz değildir				X
Gusülde saç örgüsünü açmak gerekmez	X	X	X	X
Gusülde gözlerin içini yıkamak gerekmez		X		
Hayızda gusülden sonra adet mahalline misk sürülmüş pamuk koymak müstehaptır		X		
Et yemekten dolayı abdest gerekmez	X	X	X	X
Hayız ve cünüp kimse elini suya sokmakla su pis olmaz	X	X		
Kadın velisi olmadan evlenebilir	X			
Kadını oğlunun evlendirmesi caizdir				X
Kadının babası yoksa oğlu evlendirir			X	

Eşler arasında gün taksimi eşit olmalı	X	X	X	X
İlk evliliğinden sonra tekrar evlenen kimse ilk gece, aldığı kadın dul olursa üç gün bekar olursa yedi gün yanında kalır	X	X	X	X
Geceyi cünüp hayızlı geçiren kişi sabah gusül alıp oruç tutabilir	X	X	X	X
Hayızlı kadın hayızı imsağa kadar biterse imsaktan sonra gusül alıp oruç tutabilir	X	X	X	X
Oruçluyken eşini öpen kişide boşalma olmazsa orucu bozulmaz	X	X	X	X
Özürlü ya da hasta olan kişi binit üzerinde tavaf yapabilir	X	X	X	X
Tavafi binit üzerinde yapan kişi binitten inmeden tavaflarını bitirdikten sonra namazlarını cemedebilir		X		
Sabah namazında kıraat sesli olur	X	X	X	X
İkinci namazını geç kılmak akşam namazını erken kılmak müstehaptır	X			
İkinci namazından sonra nafi namaz kılmak mekruhtur	X	X		
Eti yenen hayvanların idrarı temizdir				X
Haramlık oluşturan süt emme süresi iki yıldır		X		X
Büyük kişinin süt emmesiyle haramlık oluşmaz	X	X	X	X
Ölen kişinin ağzının ve gözlerinin kapatılıp ölüye hayır dua söylemek Müslümanın kardeşine görevidir	X	X	X	X
Ölünün üzerine saç baş yırtarak ağlamak nehy edildi	X	X	X	X

Kadının erkeğe bakma ölçüsü erkeğin kadına bakma ölçüsü kadardır		X		
Muhannes kişiden örtünülür	X	X		
Namazda ayaklar avrettir		X	X	X
Cemaatle namazda erkeklerin kadınların çıkmasını beklemesi müstehaptır				X
Her türlü ayıp ve kusur nedeniyle meçhullükte beraet geçerlidir		X	X	X
Hâkim zahir olanla hükmettiğinde caizdir		X		
Haramı mübah yapmadığı sürece Müslümanlar arasında uzlaşma caizdir				X
Gümüş ve altın kaptan yiyip içmek ve abdest almak haramdır		X		
Gümüş ve altın kaptan yiyip içmek haram başka şeyler için kullanmak mübahtır	X			X
Kurbanı olan kişinin zilhiccenin ilk on günü kurbanı kesilinceye kadar saçını ve tırnağını kesmesi haramdır			X	
Mest ayakkabı veya elbiseye bulaşan kuru necaset toprağa sürtülerek temizlenebilir	X	X	X	X
Mün'akid yemin bozulduğunda kefâret farzdır	X	X	X	X
Besmelenin Kur'ân'dan Ayet Olduğu		X	X	
Namaz Kılan Kişinin Önünden Geçmekle Namazın Bozulmayacağı	X	X	X	X

KAYNAKÇA

- Abdulgâkî, M. Fuat. *El-lü'lüü ve'l -mercân: Buhari ve Müslim'in İttifak Ettiği Hadisler*. İstanbul: Sağlam Yayınları, 2011.
- Acar, Halil İbrahim. “İddet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/466-471. İstanbul: TDV, 2000.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/iddet>
- Ahmed, b. Hanbel. *el-Cami' li-ulumi'l-İmam Ahmed*. thk. İzzet Eyd Seyyid - er-Ribât Halit. 22 Cilt. Mısır: Darû'l-Felah, 1430. Basım, ts.
- Aslan, Bedri. “Meşhur Fakih Kadınlar(Hicri İlk Üç Asır)”. *Uluslararası Balkan Üniversitesi*, 14.
- Bardakoğlu, Ali. “İstishâb”. 376-381. İstanbul: TDV, 2001.
- Başar, Serpil. “Ümmü Seleme'nin Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2012), 36.
- Bayraktar Karahan, Fatma. *Rahmân'ın Kadın Kulları*. Ankara: DİB, 3. Basım, 2020.
- Benna, Ahmed ibn Abdirrahman İbn Muhammed es-Saatin *İmam Ahmed b. Hanbel el-Müsned el-fethu'r-rabbani tertibi*. 24 Cilt. Dâru İhyai't-Türasi'l Arabi, 2. Basım, 1437.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî *el-Hilâfiyyât beyne's-Şâfi' ve Ebî Hanîfe ve Ashabihi*. thk. Mahmud ibn Abdulfettah. 8 Cilt. Kahire: Darü'r-Ravzatü li'n-Neşr ve't-Tevzii, 1436.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, *Mâ'rifetü's-sünen ve'l asar*. thk. Abdulmuti Emin. 15 Cilt. Karaçi-Pakistan: Dirasiyyetü'l-İslâmiyye, 1412.
- Boynukalın, Ertuğrul. “Yemin”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 43/417-420. İstanbul: TDV, 2013.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/yemin>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhim el-Cu'fi. *el-Câmi'u's-sahih*. thk. Mustafa Dîb el-Bugha. 7 Cilt. Şam: Dâru İbn Kesir, 5. Basım, 1414.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Şerhu muhtasari't-tahâvî*. thk. İsmetullah İnayetullah Muhammed. Mekke: Darû'l-Beşer el-İslâmiye, 1431.-2010. Basım, ts.
- Cündî, Halîl b. İshâk b. Mûsâ Ziyâüddîn Ebü'l-Mevedde. *et-Tavzîh fî şerhi'l-muhtasari'l-fer'î ibni'l-Hâcib*. thk. Ahmed b. Abdulkirim Necip. 8 Cilt. Kahire: Merkezü Necîbeveyh li'l-Mahtûtât ve Hıdmeti't-Türâs, 1429.
- Çakan, L. İsmail. *Sünen-i Ebû Dâvud terceme ve şerhi*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Çeker, Orhan. “Hünsâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/491-492. İstanbul: TDV, 1998.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hunsa>

- Çeker, Orhan. “İhtilâm”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 569-570. İstanbul: TDV, 2000.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/ihtilam>
- Dârimi, Ebû Abdullah b. Abdîrrahmân b. el-Fazl. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani. 4 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru’l-Muğni, 1. Basım, 1412.
- Demirci, Havva. *H. Peygamber Döneminden Günümüze Kadın Fıkıhçılar*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2010.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as- b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi. *es-Sünen*. thk. Muhammed Kamil el-Belhi. 7 Cilt. Beyrut: Dirasetül Alimiyye, 1430.-2009. Basım, 1435.
- Eren, Mehmet. “Kadınların Hadis İlmîne Katkıları”. *AÜİFD* 13/1 (2003), 83-110.
- Günay, Hacı Mehmet. “Nifas”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 79-81. İstanbul: TDV, 2007.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/nifas>
- Halebi, Hacca Necah. *Fıkhu’l-ibadat mezhebi Hanefi*, 1431.
- Hasanî, Âmine Emizyan. *Ümmü Seleme ümmü’l-mü’minin*. 2 Cilt. Rabat: Vizâretü’l-evkaf ve’ş-şuûni’l İslâmiyye, 1998.
- İbn Davayyan, İbrahim b. Muhammed b. Salim. *Menârü’s-sebil fi şerhi’ d-delil*. thk. Züheyr el-Şaviş. 2 Cilt. Mektebetü’l İslâmi, 7. Basım, 1409.
- İbn Hacer, Ahmed İbn el-Askalânî. *Fethu’l bârî Sahihi Buhari şerhi*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ma’rifa, 1379.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Eyyûb el-Himyeri el-Meârifi el-Basrî el-Mısrî. *es-Siretü’n-nebeviyye*. 2 Cilt. Şirketü’t-Dabaatü’l Fenniyyetü’l- Müttehdedde, 1431.
- İbn Kudame, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğnî*. thk. Abdullah İbn Abdulmuhsin et-Türki - Abdul Fettah Muhammed el-Hulu. 15 Cilt. Riyad- Suudi Arabistan: Dâru Âlim’ü-l Kütüb, 3. Basım, 1417.
- İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. el-Arnâvud - Muhammed Kamil Garah Belli. 5 Cilt. Dirasetü’l Alimiyye, 1. Basım, 1430.
- İbn Rüşd, Ebû’l-Velîd Muhammed ibn Ahmed ibn Muhammed. *Bidayetü’l-müctehid ve nihayetü’l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Daru’l-Hadis, 1460.
- İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed b. Menî‘ el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-tabakâtü’l Kübrâ*. thk. Abdulkadir Ata Muhammed. 9 Cilt. Beyrut: Daru’l- Kütubi’l İlmîyye, 8. Basım, 1410.

- İbnü'l-Esir, Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *en-Nihaye fi garibil hadis*. thk. ez-Zavi Tahir Ahmed - Muhammed Tanahi Mahmud. 5 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1399.
- İbnü'l-Kassâr, Ebü'l Hasan Ali b. Ömer - Nassâr es-Suudi, Abdul Hamid b. Saad. *Uyunü'l-edille fi mesaili'l hilaf beyne'l fukahai'l emsar*. 3 Cilt. Riyad- Suudi Arabistan: Mektebetü'l- Mülk Fehede'l-Vatani, 1426.
- İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Nîsâbü'rî. *el-İşraf ala mezahibi'l-ulema*. thk. Ahmed el-Ensari Ebû Hammad. 10 Cilt. Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü's-Sekafiyye, 1425.
- İmrâni, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad el-Yemânî. *el-Beyan fi mezhebi İmam Şafî*. thk. Kasım b. Muhammed en-Nuri. 13 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhac, 1., 1421.
- Kahraman, Abdullah. *İslâm Hukukuna Giriş*. Ankara: Bilay, 2. Basım, 2019.
- Kandemir, M. Yaşar. "Ümmü Seleme". 328-330. İstanbul: TDV, 2012.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/ummu-seleme>
- Karagöz, İsmail vd. *Hac İlmihali*. Ankara: DİB, 14. Basım, 2020.
- Karaman, Hayreddin. *Kur'an yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*. 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. baskı., 2007.
- Kâsânî, Alauddin Ebû Bekr b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*. 7 Cilt. Mısır: Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Basım, 1327.
- Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit: Tevrat, Zebûr (Mezmurlar) ve İncil*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2012.
- Kotan, Sehal Deniz. *Kadın Sahabilerin Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009.
- Mâlik b. Enes, İbn Amir el-Esbah el-Medenî. *el-Müdevvene*. 4 Cilt. Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1415.
- Mâverdi, Ebû el-Hasan Ali b. Muhammed İbn Habib. *el-Hâvi'l-kebîr*. thk. Muhammed Muavvez - Adil Ahmed Abdul Mevcud. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1419.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Haccâc b. Kuşeyrî. *Sahih-i Müslim*. thk. Abdulbâkî Muhammed Fuat. 5 Cilt. Kahire: İsa el-Babi el- Halabi, 1374.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *Sünen-i Kübrâ*. thk. Hasan shalabi Abdulmennam. 12 Cilt. Beyrut: Müesseset'ü Risale, 1. Basım, 1421.
- Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref. *el-Mecmû' şerhu'l mühezzeb*. 20 Cilt. Kahire: İdaretü't-Dabaat, 1344.-1347. Basım, 1344.

- Öğüt, Salim. “*Cenâbet*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 7/349-351. İstanbul: TDV, 1997.
- Öğüt, Salim. “*Hacerül Esved*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 14/433-435. İstanbul: TDV, 1996.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hacerulesved>
- Öğüt, Salim. “*İhram*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/539-542. İstanbul: TDV, 2000.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/ihram>
- Öğüt, Salim. “*İstihâze*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 334-335. İstanbul: TDV, 2001.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/istihaze>
- Öğüt, Salim. “*Tavaf*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 41/178-180. İstanbul: TDV, 2011.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/tavaf>
- Özaydın, Abdülkerim. “*Hac*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 413-416. İstanbul: TDV, 1996.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hac>
- Özbek, Fatma. *İslâm’da Tesettür*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2013.
- Serahsi, Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Mısır: Matbau’s-Saadet, 1431.
- Süyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebi-Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Süyûtî eş-Şâfiî. *el-İtkân fî ulûmi-l Kur’ân*. thk. Muhammed Ebû El-Fadl İbrahim. 4 Cilt. Mısır: el-Hey’etu’l Mısıriyyetu’l Âmmetü, 1394.-1974. Basım, 1431.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l Fikr, 2. Basım, 1403.
- Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihi eş-Şâmî. *es-Siretü’n nebeviyye*. thk. Adil Abdül Mevcud - Muhammed Me’vud. 12 Cilt. Beyrut: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, 1. Basım, 1414.
- Şener, Mehmet. “*Gusül*”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 213-214. İstanbul: TDV, 1996.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/gusul>
- Şirbini, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbini *Muğni’l muhtac*. thk. Ali Muhammed Muavvez - Adil Ahmed Abdulmevcud. 6 Cilt. Darû’l-Kütubi’l İlmiyye, 1410.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezîd el-Âmuli el Bağdadiî. *Târih-i Taberî*. thk. İbrahim Muhammed Ebû’l-Fadl. 11 Cilt. Mısır: Dâru’l Mearif, 2. Basım, 1967.
- Tahâvî, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Şerhu meâni’l-âsâr*. thk. Zehra en-Neccâr Muhammed - Seyyid Cârulhak Muhammed. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1414.
- Tahâvî, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî - Şuayb el-Arnaûd. *Şerhu müşkili’l-âsâr*. 16 Cilt. Müessesetü’r-Risale, 1415.

- Terzi Özer, Lütfiye. *Kadının Tefsir İlmindeki Yeri Hz. Âişe Âişe b. Abdurrahman ve Zeynep Gazali Örneği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2010.
- Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevr. *Sünen-i Tirmizî*. thk. Ahmet Muhammed Şakir vd. 5 Cilt. Mısır: Mustafa el- Babi el- Halabi, 2. Basım, 1395.
- Yavuz, Yunus Vehbi. “Hayız”. *Hayız*. 17/51-53. İstanbul: TDV, 1998.
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hayiz>
- Yıldırım, Suzan. *Hız. Peygamber'in Hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hayatı ve Kişiliği*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tez, 2006.

ÖZ GEÇMİŞ**SEMA GÜRBÜZ****Öğrenim Bilgisi**

Lisans	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Eğitim ve Sertifikalar	Hafızlık Sertifikası

